

UNIVERZITA KARLOVA

Právnická fakulta

Barbora Fuková

Škoda v adhezním řízení

Diplomová práce

Vedoucí diplomové práce: JUDr. Martin Richter, Ph.D.

Katedra trestního práva

Datum vypracování práce (uzavření rukopisu): 17. 5. 2024

Prohlašuji, že jsem předkládanou diplomovou práci vypracovala samostatně, že všechny použité zdroje byly řádně uvedeny a že práce nebyla využita k získání jiného nebo stejného titulu.

Dále prohlašuji, že vlastní text této práce včetně poznámek pod čarou má 183 921 znaků včetně mezer.

V Praze dne 17. 5. 2024

.....

Barbora Fuková

Tímto bych ráda poděkovala JUDr. Martinu Richterovi, Ph.D. za jeho ochotu a cenné rady, které mi poskytl při vypracování této diplomové práce, a za vstřícné vedení v akademické i profesní sféře.

Z celého srdce děkuji svému příteli Vojtovi, který mi byl oporou v průběhu celého studia a vždy mi poskytoval pomoc a neutuchající podporu.

Škoda v adhezním řízení

Abstrakt

Škoda je tradiční institut trestního i civilního práva, její význam, účel a pojetí se však v každém ze zmiňovaných odvětví zásadně liší. Specifika obou pojetí škody se střetávají v adhezním řízení, tedy v části trestního řízení, ve které se rozhoduje o civilním nároku poškozeného pocházejícího ze stíhaného trestného činu. Tato práce se zaměřuje na popis vlivu trestního řízení na soukromoprávní nárok poškozeného a srovnává jeho právní osud s osudem téhož nároku uplatněného v civilním řízení. Specifika adhezního nároku jsou zkoumána též v případě použití vybraných odklonů.

Samotná povaha adhezního řízení a adhezního nároku je posuzována historickou analýzou právních úprav, počínaje rakouským trestním řádem platným v 19. století, přes právní řády socialistického Československa až po současnou právní úpravu. Z této komparace jsou vyvozeny základní principy adhezního řízení, které definují jeho dnešní podobu.

Pozornost je dále zaměřena na zkoumání adhezního nároku prismatem vybraných civilních institutů, jako je například institut promlčení či problematika neplatnosti právního jednání, v jehož důsledku škoda vznikla. Výsledky úvah jsou následně srovnány s rozhodovací praxí českých soudů, která je podrobena kritické úvaze a doplněna o návrhy de lege ferenda.

Výsledkem práce je porovnání škody v pojetí trestního a civilního práva a srovnání uplatnění nároku na náhradu škody v civilním a trestním řízení.

Klíčová slova

Adhezní řízení, škoda, poškozený, náhrada škody

Damage in adhesion proceedings

Abstract

The institute of damage is a traditional institute of both criminal and civil law, its meaning, purpose, and concept differs fundamentally in each of these sectors. The specifics of the two concepts of damages clash in adhesion proceedings, i.e., in the part of criminal proceedings in which a civil claim of the victim arising from the prosecuted crime is decided. This thesis focuses on describing the impact of criminal proceedings on the victim's claim and compares its legal fate with that of the same claim brought in civil proceedings. The specifics of the adhesion claim are also examined in the case of the use of selected diversions.

The very nature of the adhesion procedure and the adhesion claim is examined by means of a historical analysis of the legal rules, starting with the Austrian Code of Criminal Procedure in force in the 19th century, through the legal rules of socialist Czechoslovakia to the current legal system. From this comparison, the basic principles of the adhesion procedure are drawn, which define its current form.

Attention is also focused on the examination of the adhesion claim by means of selected civil institutes, such as the institute of limitation or the issue of the invalidity of the legal act as a result of which the damage occurred. The results are then compared to Czech case law, which is subjected to critical reflection and supplemented by *de lege ferenda* proposals.

The result of this thesis is a comparison of damages in the concept of criminal and civil law and a comparison of claims for compensation in civil and criminal proceedings.

Key words

Adhesion proceedings, material damage, injured party, compensation for damages

Obsah

Úvod	8
1. Adhezní řízení v historických souvislostech	11
1.1. Rakouský trestní řád č. 119/1873 Ř. z.	11
1.1.1. Předmět adhezního řízení	12
1.1.2. Návrh poškozeného	13
1.1.3. Konkretizace nároku na náhradu škody	13
1.1.4. Rozhodování o návrhu poškozeného.....	16
1.2. Zákon č. 87/1950 Sb., o trestním řízení soudním (trestní řád)	17
1.3. Zákon č. 64/1956 Sb., o trestním řízení soudním (trestní řád)	18
1.4. Zákon č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním, v původním znění.....	19
2. Principy a zásady adhezního řízení.....	21
2.1. Dispozitivní povaha adhezního řízení	21
2.2. Zásada oficiality adhezního řízení a absence procesních břemen poškozeného	22
2.3. Zásada rychlosti	24
2.4. Dokazování a důkazní prostředky.....	25
2.5. Riziko neúspěchu a zjevně bezúspěšné uplatňování práva	29
2.6. Ochrana následků protiprávního jednání v závislosti na míře společenské škodlivosti	32
2.7. Totožnost skutku a adhezní nárok.....	33
2.8. Posouzení povahy adhezního řízení	34
3. Adhezní řízení v současném trestním právu	35
3.1. Předmět adhezního řízení a předpoklady vzniku odpovědnosti za škodu ve vztahu k adheznímu nároku.....	36
3.2. Subjekty adhezního řízení	38
3.3. Uplatnění soukromoprávního nároku.....	39
3.3.1. Požadavek včasnosti a řádnosti.....	39
3.3.2. Účinky návrhu poškozeného.....	41
3.4. Rozhodování o soukromoprávním nároku	43
3.4.1. Rozhodnutí dle § 206 odst. 3, 4 TŘ	44
3.4.2. Rozhodnutí dle § 228 odst. 1 TŘ	51
3.4.3. Rozhodnutí dle § 229 odst. 1, 2, 3 TŘ.....	54
3.5. Adhezní řízení a vybrané odklony	57
3.5.1. Podmíněné zastavení trestního stíhání	58
3.5.2. Narovnání	60
3.5.3. Dohoda o vině a trestu.....	62
3.5.1. Trestní příkaz	66
3.6. Rozdílné aspekty odklonů a adhezního řízení	67
4. Rozdílné aspekty škody v trestním a civilním právu.....	70
4.1. Trestněprávní pojetí škody	70
4.1.1. Výrok o vině	70
4.1.2. Výrok o trestu	72
4.2. Pojetí škody ve výroku o náhradě škody.....	72
4.2.1. Výrok o náhradě škody v civilním a trestním rozsudku.....	73
4.3. Vztah škody v civilním a trestním pojetí.....	74

Závěr	76
Seznam použitých zkratek	78
Seznam použitých zdrojů	79

Úvod

Škoda je jedním ze základních institutů trestního práva. Její význam je zásadní nejen při posouzení, zda jednání je či není trestným činem, neboť je často znakem skutkové podstaty trestného činu, ale má význam i pro kvantifikaci společenské škodlivosti posuzovaného jednání, což má vliv zejména při ukládání druhu a výše trestu. Škodu lze vnímat i jako nežádoucí následek trestného činu, který se projevuje v majetkové sféře poškozeného a měl by být obviněným odstraněn.

Současné právo pro dosažení uvedeného cíle nabízí dva možné postupy. První postup volí ryze soukromoprávní cestu a k vymožení nároku poškozený směřuje prostřednictvím civilní žaloby na náhradu škody. Civilní řízení však může být časově i finančně náročné a na poškozeného v procesním postavení žalobce klade mnohé nároky, jejichž neunesení vede k neúspěchu ve věci. Druhý z uvedených postupů je představován možností poškozeného uplatnit svůj nárok přímo v trestním řízení, tedy zahájením tzv. adhezního řízení. Kromě nesporné výhody spočívající v možnosti domoci se náhrady škody v jediném řízení, což s sebou nese jak časové, tak ekonomické výhody, se s adhezním řízením pojí mnohá specifika, která poškozenému mohou i nemusí prospívat.

Tato práce se zabývá adhezním řízením v širších spojitostech a cílí na komplexní objasnění vybraných problematických aspektů, které z této podvojně úpravy domožení se náhrady škody vzniklé trestným činem vyvstávají. První část této práce představuje historický exkurz právními úpravami se zaměřením na náhradu škody v adhezním řízení. Vzhledem do specifík trestního procesu 19. a 20. století se zaměřuji na podobnosti a odlišnosti vývoje právní úpravy vedoucí až k účinnosti současného trestního řádu, a poukazem na zásadní změny přístupu zákonodárce k adheznímu řízení se snažím proniknout do východisek dnešní právní úpravy. Z této analýzy následně vyvozují principy a zásady adhezního řízení, jak jej zná současná právní úprava.

V rámci zkoumání těchto základních principů adhezního řízení se zaměřuji na komparaci s civilním řízením a poukazuji na mnohé procesní i hmotněprávní odlišnosti, které se v obou řízeních uplatní. Přesto, že se právní nauka ustálila na názoru, že adhezní řízení je ve své podstatě řízení trestní, nelze opomenout jisté odchylky, které se pojí s jeho jedinečným předmětem, tedy s rozhodováním o soukromoprávním nároku. Nabízí se proto otázka, zda je adhezní řízení definováno tím, že je vedeno v rámci řízení trestního, či zda soukromoprávní povaha adhezního

nároku způsobí, že má adhezní řízení materiálně blížeji k řízení civilnímu. K odpovědi na nastolenou otázku dospívám prostřednictvím zkoumání shodných a odlišných rysů obou řízení, a to od obecných otázek právních zásad, jako je dispozitivita řízení, rychlost a procesní ekonomie, uplatnění zásady oficiality a s tím související postavení poškozeného v obou řízeních z hlediska procesních břemen. Neopomím ani konkrétní problematiku přípustných důkazních prostředků, samotného procesu dokazování důvodu a výše uplatněného nároku a případné následky neúspěchu v řízení, se kterými se úzce pojí otázka zachování totožnosti skutku. Díky těmto úvahám konečně dospívám k jednoznačnému závěru o povaze adhezního řízení.

V nastíněných souvislostech se ve zbytku práce věnuji aktuální úpravě adhezního řízení, a to jednak v rámci standardního trestního řízení, tak jeho modifikaci v řízení o dohodě o vině a trestu. Na dalších vybraných odklonech popisují specifika uplatňování soukromoprávního nároku poškozeného a na základě získaných poznatků se zabývám otázkou, zda tyto nestandardní průběhy trestního řízení vůbec ovlivňují práva poškozeného v otázkách náhrady škody, či zda řízení o odklonech nevykazují oproti adheznímu řízení žádné odlišnosti. Pozornost zaměřuji také na některé problematické aspekty související s civilním právem, jako jsou promlčení nároku poškozeného a jeho dopad na uplatnění v adhezním řízení. Zejména ve vztahu k soukromoprávním korektivům absolutní neplatnosti právních jednání posuzuji případnou námitku promlčení nároku vznesenou obviněným a pokud jde o nárok poškozeného, stejným prismaem nahlížím též na platnost právního jednání představujícího trestný čin. Posuzování této problematiky opírám o výsledky rozhodovací praxe českých soudů, podrobuji je vlastním kritickým úvahám a doplňuji o návrhy de lege ferenda.

Na základě nabytých poznatků se v závěrečné kapitole věnuji rozdílnému pojetí škody v civilním a trestním právu a některým problémům, které se s institutem škody pojí. Ty přitom vycházejí zejména z diametrální rozlišnosti obou institutů, což demonstruji na pojetí škody ve výrociích o vině a trestu a výroku o náhradě škody. I ten se přitom v některých ohledech liší již jen v závislosti na tom, zda je obsažen v civilním či trestním rozsudku.

Cílem této práce je nejen objasnit rozdíl mezi škodou jako institutem trestního práva a škodou představující civilní nárok poškozeného, ale propojit je ve vzájemných souvislostech, a to i pokud jde o řízení, ve kterých mohou být uplatňovány. Jejich vzájemný vztah nakonec demonstruji posouzením jejich vzájemné závislosti a odpovědí na otázku, zda škoda v jednom pojetí může existovat bez škody v pojetí druhém. V rámci této práce neusiluji o kompletní shrnutí

právní nauky týkající se adhezního řízení, což by ve všech zmíněných souvislostech rozsah této práce ani neumožňoval. Z tohoto důvodu například opomím problematiku opravných prostředků a nezabývám se ani náhradou nemajetkové újmy a vydáním bezdůvodného obohacení, tedy škodou v širším smyslu. Práci naopak zaměřuji na komparaci s civilním řízením a selektivní výběr některých problematických aspektů souvisejících se soukromým právem.

1. Adhezní řízení v historických souvislostech

1.1. Rakouský trestní řád č. 119/1873 Ř. z.

Adhezní řízení je tradiční typ řízení, ve kterém dochází k projednání soukromoprávního nároku poškozeného, který vzešel ze stíhaného trestného činu. Tento způsob vyřízení adhezního nároku znalo již trestní právo 19. století, což z něj činí jeden z tradičních institutů trestního práva. Procesní úprava adhezního řízení byla obsažena v nadčasovém trestním řádu č. 119/ 1873 Ř. z. (dále jen „*rakouský trestní řád*“). O pokrokovosti rakouského trestního řádu svědčí ostatně i skutečnost, že z něj současná právní úprava vychází a při její interpretaci dodnes užíváme komparace a historického výkladu s respektem k východiskům a zásadám tak, jak s nimi pracovalo rakouské trestní právo.

Na rozdíl od současné úpravy rakouský trestní řád zakotvoval dvojí procesní postavení poškozeného, který mohl v rámci trestního řízení vystupovat jednak v postavení tzv. soukromého žalobce, jednak v postavení soukromého účastníka. Soukromému žalobci bylo vyhrazeno stíhání vybraných trestných činů prostřednictvím soukromé žaloby,¹ v rámci které mohl uplatnit před trestním soudem i svůj soukromoprávní nárok.² Bylo-li trestní řízení vedeno z moci úřední, měl poškozený možnost připojit se k němu prohlášením dle § 4 rakouského trestního řádu, čímž se ocitl v procesním postavení tzv. soukromého účastníka.

Již rakouská trestněprávní nauka označovala rozhodování o soukromoprávním nároku poškozeného v rámci trestního řízení za řízení přípojné, připojené či adhezní.³ Jeho zakotvení v právním řádu provádělo již zmiňované ustanovení § 4 rakouského trestního řádu, dle kterého „*navrhne-li to škodující, má právo soukromé, ježto se pohledává z činů trestných, v řízení trestním spolu býti vyřízeno (...)*.“ Citované ustanovení tedy stanovilo povinnost trestního soudu projednat soukromoprávní nárok poškozeného v rámci trestního řízení, pokud to poškozený navrhne a měl-li jeho nárok původ v projednávané trestné činnosti. Základní podmínkou rozhodnutí o nároku tzv. škodujícího, v současné právní terminologii označovaného jako poškozeného, byla souvislost

¹ RŮŽIČKA, Miroslav, PŮRY, František, ZEZULOVÁ, Jana. *Poškozený a adhezní řízení v České republice*. Praha: C. H. Beck, 2007. Beckova edice právní instituty. ISBN 978-80-7179-559-9, str. 61.

² LÁTAL, Jaroslav. *Poškozený v trestním řízení a rozhodování o náhradě škody v adhezním řízení, Příručka Ministerstva spravedlnosti*. Praha, 1994, str. 5.

³ STORCH, František. *Řízení trestní rakouské. I. a II. díl*. Praha: Wolters Kluwer ČR, a.s., 2011. ISBN 978-80-7357-651-6, str. 147.

právního důvodu vzniku nároku s trestným činem, pro který bylo trestní řízení vedeno - uplatnění jiných, s trestným činem nesouvisejících nároků v adhezním řízení nebylo možné, ač existovaly mezi poškozeným a stíhaným obviněným.

1.1.1. Předmět adhezního řízení

Ačkoli rakouský trestní řád blíže nespécifikoval, jaké konkrétní soukromoprávní nároky bylo možné v adhezním řízení uplatnit, právní nauka dovozovala, že v adhezním řízení mohly být uplatněny veškeré soukromoprávní nároky uplatnitelné před civilním soudem, vyjma nároku spočívajícím v prohlášení manželství za neplatné.⁴ Za předmět adhezního řízení bylo možné označit tři kategorie nároků, a to (i) právo na náhradu škody, (ii) právo na navrácení věci a (iii) právo na prohlášení právního poměru nebo právního jednání za neplatný a stanovení následku jejich neplatnosti.

Pokud jde o právo na náhradu škody, je namístě otázka, jakou škodu mohl poškozený v adhezním řízení uplatnit. Z ustanovení § 99 rakouského trestního řádu nepochybně plyne právo poškozeného na náhradu škody majetkové, kterou tehdejší právní nauka chápala jako „*škodu zločinem nebo přečinem způsobenou*“, tedy škodu skutečnou, a dále „*zisk tím ušlý*“. Na rozdíl od současné právní úpravy bylo dle § 369 rakouského trestního řádu pod pojem škody možné podřadit též právo na „*shlazení urážky učiněné*“, které současná právní nauka chápe jako součást práva na náhradu nemajetkové újmy. Škoda nemusela vycházet z obecného soukromoprávního předpisu⁵, naopak dle Storcha bylo možné žádat náhradu škody i dle zvláštních zákonů.^{6,7}

Pokud jde o právo poškozeného na vrácení věci a určení neplatnosti právního jednání nebo právního poměru, detailní rozbor jejich historické úpravy se vzdaluje od zaměření této práce. Přesto však považuji za nutné poukázat na skutečnost, že působnost trestních soudů výrazně přesahovala odvětví práva trestního, postavení trestních soudů bylo nadřazeno zbytku soudní soustavy a trestní soud mohl do rozsudku pojmout výrok o otázce zdánlivě nepříslušející do jeho

⁴ STORCH, František. *Řízení trestní rakouské. I. a II. díl.* Praha: Wolters Kluwer ČR, a.s., 2011. ISBN 978-80-7357-651-6, str. 149.

⁵ Zejména císařský patent JGS Nr. 946/1811, obvykle zkracován jako ABGB, nebo později zákon č. 141/1950 Sb., občanský zákoník.

⁶ STORCH, František. *Řízení trestní rakouské. I. a II. díl.* Praha: Wolters Kluwer ČR, a.s., 2011. ISBN 978-80-7357-651-6, str. 151.

⁷ Např. § 39 zákona č. 111/1927 Sb, proti nekalé soutěži, či § 27 odst. 2 zákona č. 19/1890 Sb., o ochraně známek.

pravomoci. O tom ostatně svědčí například právo trestního soudu prohlašovat právní poměry či jednání za neplatná, pokud částečná nebo celková neplatnost plynula z viny obviněného.⁸

1.1.2. Návrh poškozeného

Z § 4 rakouského trestního řádu plyne, že rozhodnutí o nároku bylo podmíněno včasným návrhem poškozeného. Tento návrh mohl mít písemnou nebo ústní formu a jeho uplatněním se poškozený připojil k trestnímu řízení. Aby návrh poškozeného vyvolal zamýšlené právní následky, bylo nutné jej učinit v určité fázi trestního řízení: v řízení pro zločiny a přečiny musel poškozený své soukromé právo uplatnit nejpozději do začátku hlavního přelíčení, v řízení o přestupku tak mohl učinit i během hlavního přelíčení (srov. § 449 rakouského trestního řádu). Prohlášením o uplatnění nároku a připojením se k trestnímu řízení se poškozený stal tzv. soukromým účastníkem trestního řízení (srov. § 47 rakouského trestního řádu), čímž byla založena povinnost trestního soudu v rozsudku rozhodnout, zda poškozenému „*vzešly činem trestním nároky soukromoprávní a přísluší-li mu právo připojit se k řízení trestnímu.*“⁹ Návrhovost adhezního řízení měla dopad i na dispoziční oprávnění poškozeného, který mohl během hlavního přelíčení svůj návrh vzít zpět (§ 365 rakouského trestního řádu).

1.1.3. Konkretizace nároku na náhradu škody

Aby mohlo být o nároku poškozeného rozhodnuto, muselo být „*s jistotou určitelné, kolik škoda činí, a komu náprava a dostiučinění přísluší*“ (srov. § 369 rakouského trestního řádu). Ačkoli to byl primárně poškozený, kdo nesl povinnost jednak tvrdit výši uplatněného nároku (srov. § 99 rakouského trestního řádu), a jednak tuto výši prokázat,¹⁰ adhezní řízení zcela zachovávalo ráz řízení trestního¹¹ a proto povinnosti poškozeného neoznačovalo za procesní břemena. Tomu odpovídá i skutečnost, že případnou neschopnost poškozeného prokázat výši nároku rakouský trestní řád jakkoli nesankcioval. V případě pasivity poškozeného při prokazování důvodu a výše uplatněného nároku se uplatnila zásada oficiality, tedy povinnost orgánů činných v trestním řízení postupovat v řízení z úřední povinnosti a jejich odpovědnost za objasnění skutečné výše nároku poškozeného. Dle § 365 rakouského trestního řádu měl „*soud z povinnosti úřadu zření míti ke*

⁸ STORCH, František. *Řízení trestní rakouské. I. a II. díl.* Praha: Wolters Kluwer ČR, a.s., 2011. ISBN 978-80-7357-651-6, str. 151.

⁹ Rozhodnutí ze dne 17. 11. 1877 č. sb. 162 a rozhodnutí ze dne 17. 12. 1886, č. sb. 1011.

¹⁰ STORCH, František. *Řízení trestní rakouské. I. a II. díl.* Praha: Wolters Kluwer ČR, a.s., 2011. ISBN 978-80-7357-651-6, str. 152.

¹¹ STORCH, František. *Řízení trestní rakouské. I. a II. díl.* Praha: Wolters Kluwer ČR, a.s., 2011. ISBN 978-80-7357-651-6, str. 149.

škodě z činu trestného vzešlé i k jiným okolnostem vedlejším, v příčině účinků práva soukromého se týkajících důležitým,“ tedy povinnost postupovat při prokazování existence a výše nároku poškozeného v souladu se zásadou oficiality. K tzv. vyhledání škody měla nejprve sloužit výpověď poškozeného,¹² za účelem řádného dovedení (v dnešní terminologii dokázání¹³) nároku poškozeného měl být následně vyslechnut obviněný, popřípadě mělo být dále „vyhledáno, čeho je k vyšetření zapotřebí“ (§ 365 odst. 2 rakouského trestního řádu). Orgány činné v trestním řízení tak mohly učinit buďto výsledkem svědků, nebo prostřednictvím soudního znalce (srov. § 99 rakouského trestního řádu). Provádění důkazů muselo vždy odpovídat procesním požadavkům trestního práva, avšak s určitým omezením: k prokázání nároku poškozeného nemohly sloužit důkazní prostředky sloužící výhradně k dosažení účelu trestního řízení, jako například „*prohledávání domu a osoby, zabavení věcí, prohledávání a zabavení spisů, či zabavení a otvírání dopisů*“.¹⁴

Zásada oficiality se v rakouském právu prosadila natolik široce, že soud byl v případě pochybnosti o vědomosti poškozeného o trestním řízení povinen poškozeného uvědomit způsobem, který umožnil poškozenému svůj nárok uplatnit (srov. § 365 in fine rakouského trestního řádu). To by bylo z pohledu současné právní úpravy značně problematické - jen těžko si lze představit, že by orgán činný v trestním řízení zkoumal, zda náhodou nebyla trestným činem způsobená nikým netvrzená škoda, a to zejména tehdy, pokud by taková škoda nebyla znakem skutkové podstaty trestného činu. Preventivní vyhledávání hypotetických poškozených za účelem dotázaní, zda by se nechtěli k trestnímu řízení připojit, se s ohledem na přetíženost trestní justice jeví jako úsměvné.

Jakkoli však nebylo povinností poškozeného jeho nárok prokázat, bylo to jeho právem. Poškozený tak mohl činit sám, nebo prostřednictvím řádného zástupce, pokud poškozenému samotnému takové právo nesvědčilo (§ 365 rakouského trestního řádu). Poškozený v procesním postavení soukromého účastníka mohl „*státnímu zástupci a vyšetřujícímu soudci vším býti na ruku, co jest příhodno k usvědčení obviněného aneb k odůvodnění náhrady pohledávané*“ (§ 47 bod 1. rakouského trestního řádu) a „*ku konci přelíčení měl právo (...) mluvit k tomu konci, aby*

¹² STORCH, František. *Řízení trestní rakouské. I. a II. díl.* Praha: Wolters Kluwer ČR, a.s., 2011. ISBN 978-80-7357-651-6, str. 151.

¹³ *Elektronický slovník staré češtiny.* Praha, oddělení vývoje jazyka Ústavu pro jazyk český AV ČR, v. v. i., 2006. [online]. [cit. 2024-05-17]. Dostupné z: <http://vokabular.ujc.cas.cz>.

¹⁴ STORCH, František. *Řízení trestní rakouské. I. a II. díl.* Praha: Wolters Kluwer ČR, a.s., 2011. ISBN 978-80-7357-651-6, str. 154.

práva, jichž pohledává, provedl i odůvodnil a učinil návrhy, v příčině kterýchž žádá, aby o nich v hlavním nálezu bylo spolu rozsouzeno“ (§ 47 bod 3. rakouského trestního řádu). Nejen právo poškozeného tvrdit škodu a navrhopat důkazy k jejímu objasnění, ale i právo závěrečné řeči poškozeného současná právní úprava převzala.

Co se týče výše škody, návrh poškozeného nebyl pro trestní soud závazný. Soudu dokonce náleželo moderační právo, které mohl uplatnit za předpokladu, že z dokazování plynula důvodná domněnka o uplatnění nároku ve výši vyšší než skutečné (§ 369 rakouského trestního řádu). Trestní soud mohl nárok po řádném ocenění znalce snížit. Takový postup se nejeví jako překvapivý, ostatně i současná právní úprava umožňuje soudu nepřiznat náhradu škody v plné výši, jak byla uplatněna návrhem poškozeného. Zásadním rozdílem oproti současné úpravě je však uložení povinnosti k náhradě škody nad rámec výše uplatněné poškozeným. Takový postup připouštělo ustanovení § 370 rakouského trestního řádu, dle kterého v případě odsouzení obviněného za zločin velezrády, zbouření nebo pozdvižení měl trestní soud zohlednit *„nejen všeliké uškození, přímo neb prostředechně těmi zločiny způsobené, ale i všeliké náklady na potlačení zločinného podniknutí nebo na zase uvedení pořádku a bezpečnosti.“* Taková formulace povinnosti obviněného se blíží povinnosti obviněného nahradit náklady účelně vynaložené k uvedení do předchozího stavu a k odstranění následků trestného činu, přesto že takový nárok nebyl poškozeným uplatněn.

Přesné určení výše škody bylo nezbytné vždy, když škoda měla mít *„účinek na rozhodnutí, má-li se skutek pokládati za zločin, na vyměření trestu nebo na přiřknutí náhrady.“* (§ 99 rakouského trestního řádu). Je tedy patrné, že již právo 19. století považovalo škodu za měřítko společenské škodlivosti protiprávního jednání, které mělo vliv na právní kvalifikaci stíhaného jednání a způsobení škody v určité výši bylo důvodem pro kvalifikaci skutku jako zločinu. Tak například s odkazem na § 200 písm. b) zákona o zločinech, přečinech a přestupcích (dále jen *„zákon o zločinech“*), se *„jiné podvody stanou zločinem, když škoda, která byla způsobena, nebo k níž zlý obmysl směřoval, činí více než šest set korun.“* Požadavek zjištění přesné výše škody se uplatnil i pokud jde o otázky trestání. Zákon o zločinech výši způsobené škody vnímal jednak jako polehčující okolnost dle § 264 písm. g) zákona o zločinech, která nastala *„když viník zůstal při pokusu, ačkoliv čin trestný mohl dokonati, větší užitek z něho míti anebo větší škodu způsobiti,“* jednak za přitěžující okolnost přečinu a přestupku (srov. § 263 písm. d) zákona o zločinech).

Konečně třetí situace podmiňující zjišťování přesné výše škody nastala, pokud mělo být rozhodnuto o nároku poškozeného (srov. § 99 rakouského trestního řádu). Pokud tedy v trestním

řízení poškozený svůj nárok uplatnil způsobem zakládajícím povinnost trestního soudu o něm rozhodnout, bylo výši škody nutné zjistit vždy.

1.1.4. Rozhodování o návrhu poškozeného

Trestní soud mohl obviněnému uložit povinnost nahradit škodu poškozenému pouze odsuzujícím rozsudkem, v případě zproštění obviněného bylo poškozenému (v procesním postavení soukromého účastníka) „*zůstaveno, aby náhradu škody pohledával pořadem práva civilního*.“ Stejný postup trestní soud uplatnil i tehdy, pokud nárok poškozeného nebyl dostatečně prokázán (srov. § 366 rakouského trestního řádu), či pokud by bylo potřeba dalšího dovedení, za účelem skončení soudního řízení¹⁵ (§ 4 rakouského trestního řádu). V případě, že poškozený v procesním postavení soukromého účastníka nesouhlasil s rozhodnutím soudu o jeho uplatněném nároku, stanovil mu § 372 rakouského trestního řádu možnost „*jíti pořadem práva civilního*“, tedy uplatnit svá práva v soukromoprávním řízení. Kallab v této souvislosti upřesnil, že výrok o soukromoprávních nárocích poškozeného nezakládal překážku *res iudicatae* a poškozený měl možnost obrátit se na civilní soud vždy.¹⁶ Překážka věci rozhodnuté se však uplatnila pro adhezní řízení a trestní soud nemohl o nároku poškozeného rozhodnout, pokud o něm rozhodl dříve soud civilní,¹⁷ ledaže by z trestního řízení jednoznačně vyplynula nezákonnost civilního rozsudku.¹⁸

Rozhodnutí vydané v adhezním řízení bylo v podmínkách rakouského trestního řádu vykonatelné civilním soudem. Dle § 373 rakouského trestního řádu platilo, že „*když nález soudu trestního, vydaný v příčině pohledávání z práva soukromého, nabude moci práva, má každý, jehož se týče, právo, žádati na soudu, který rozhodl v první instanci, aby na rozsudku poznamenal, že nabyl moci právní, a takový nález má pak ten účinek, že se může přímo u soudu civilního za jeho vykonání žádati*.“ Jinými slovy, rozhodl-li trestní soud o soukromoprávním nároku poškozeného, mohl se každý, kdo byl z takového rozsudku oprávněný, obrátit na trestní soud za účelem vyznačení právní moci, a následně se domáhat výkonu rozhodnutí u civilního soudu. Štorch

¹⁵ *Elektronický slovník staré češtiny*. Praha, oddělení vývoje jazyka Ústavu pro jazyk český AV ČR, v. v. i., 2006. [online]. [cit. 2024-05-17]. Dostupné z: <http://vokabular.ujc.cas.cz>.

¹⁶ KALLAB, Jaroslav. *Učebnice trestního řízení platného v Čechách a v zemi Moravskoslezské, hledě k osnově sjednoceného trestního řádu československého z roku 1929*. Brno: nákladem Čs. akademického spolku Právnick, 1930, str. 233.

¹⁷ Rozhodnutí Nejvyššího soudu Zm I 1139/1936.

¹⁸ STORCH, František. *Řízení trestní rakouské. I. a II. díl*. Praha: Wolters Kluwer ČR, a.s., 2011. ISBN 978-80-7357-651-6, str. 155, poznámka pod čarou č. 10.

vykládá, že před nabytím právní moci bylo možné u civilního soudu navrhnout zajištění majetku obviněného za účelem následné exekuce.¹⁹

Je zřejmé, že rakouský trestní řád se problematice adhezního řízení věnoval podrobně, nadčasově a v takové kvalitě, že z něj současná právní úprava značně vychází. Přesto lze poukázat na některé rozdíly, a to zejména v postavení poškozeného, kterému dnešní právní řád neumožňuje stíhat trestné činy tzv. soukromou žalobou. Dnešní právní úprava však posiluje práva poškozeného v oblastech, které rakouské trestní právo vůbec neupravovalo, zejména pokud jde o relativně široké právo poškozeného podávat opravní prostředky proti rozhodnutím orgánů činných v trestním řízení, a to dokonce i pokud se takové rozhodnutí adhezního nároku netýká, či další posílení práv poškozeného, je-li zároveň obětí trestného činu. Dalším zásadním rozdílem je kvantitativní vázanost soudu návrhem poškozeného, který v podmínkách současné právní úpravy nemůže poškozenému přiznat nárok vyšší než uplatněný.

Závěrem této kapitoly bych ráda poukázala na trestní řád uherský: článek XXXIII. Zák. z r. 1896 s novelami, tedy úpravu tehdy platnou na Slovensku. Tento o 20 mladší trestní řád se oproti rakouskému trestnímu řádu jevil jako výrazně modernější a progresivnější, a to nejen s ohledem na práva poškozeného. Tato dvojí právní úprava s jistými změnami přetrvala i během první republiky a pro obě části Československa byla sjednocena teprve v roce 1950.

1.2. Zákon č. 87/1950 Sb., o trestním řízení soudním (trestní řád)

Zákon č. 87/1950 Sb., o trestním řízení soudním (dále jen „*trestní řád z roku 1950*“) nahradil všechny do té doby účinné trestní řády a stal se tak jediným procesním předpisem trestního práva platným na území Československa.²⁰ Na rozdíl od progresivního rakouského trestního řádu však adhezní řízení upravoval pouze okrajově. Ustanovení § 48 odst. 1 trestního řádu z roku 1950 stanovilo, že tomu, komu vzešly nároky z trestného činu, má být umožněno uplatnit tento nárok v trestním řízení, a za tímto účelem činit návrhy v hlavním i odvolacím líčení. Pokud by v průběhu trestního řízení poškozený zemřel, přešlo toto právo na jeho právního nástupce (§ 48 odst. 3 trestního řádu z roku 1950).

¹⁹ STORCH, František. *Řízení trestní rakouské. I. a II. díl.* Praha: Wolters Kluwer ČR, a.s., 2011. ISBN 978-80-7357-651-6, str. 156.

²⁰ RŮŽIČKA, Miroslav, PŮRY, František, ZEZULOVÁ, Jana. *Poškozený a adhezní řízení v České republice.* Praha: C. H. Beck, 2007. Beckova edice právní instituty. ISBN 978-80-7179-559-9, str. 133.

Důvodem takto minimalistické úpravy adhezního řízení byla skutečnost, že nároky vzešlé z trestného činu byly chápány čistě jako nároky soukromoprávní, řídily se předpisy soukromého práva a rozhodovalo se o nich v naprosté většině v občanském řízení. Rozhodnutím civilních soudů byla založena překážka věci rozhodnuté, a to i v případě částečného či úplného zamítnutí nároku poškozeného.²¹ Předmětem adhezního řízení mohly být jen takové nároky, o kterých mohl civilní soud rozhodnout, ale dosud tak neučinil. Konkrétně mohl být v adhezním řízení uplatněn jednak nárok na náhradu škody, jednak prohlášení právního poměru za neplatný, nikoli však nárok na vydání věci nabyté z trestného činu.²²

1.3. Zákon č. 64/1956 Sb., o trestním řízení soudním (trestní řád)

Zákon č. 64/1956 Sb., o trestním řízení soudním (dále jen „*trestní řád z roku 1956*“), který byl později nahrazen současným trestním řádem, respektive jeho původním zněním, se navracel k detailnější úpravě adhezního řízení. Na rozdíl od úpravy platné v 19. století byl předmětem adhezního řízení výhradně nárok na náhradu škody, nikoli právo na navrácení věci – v případě jeho uplatnění rozhodl soud tak, že poškozeného odkázal na civilní řízení.

Poškozenému příslušelo navrhnout nejen zahájení adhezního řízení jako takového, ale též zajištění movitých věcí obviněného až do pravděpodobné výše škody pro případ, že uspokojení nároku poškozeného bude obviněným mařeno (§ 44 odst. 1 trestního řádu z roku 1956). Zajistit majetek obviněného, popřípadě omezit nebo zrušit takové zajištění, mohl pouze prokurátor (§ 173 odst. 1 písm. i) trestního řádu z roku 1956). Návrh na náhradu škody mohl poškozený uplatnit již při oznámení trestného činu (§ 60 odst. 1 trestního řádu z roku 1956), nejpozději však na výzvu soudu během hlavního líčení (§ 219 odst. 2 trestního řádu z roku 1956).

O nároku poškozeného rozhodl soud v rámci porady a hlasování (§ 139 písm. g) trestního řádu z roku 1956) a v případě shledání viny obviněného a důvodnosti výše návrhu poškozeného (§224 odst. 2 trestního řádu z roku 1956) pojal rozhodnutí o náhradě škody do rozsudku jako samostatný výrok (§ 137 odst. 1 písm. a) trestního řádu z roku 1956). V takovém případě byl obviněný povinen poškozenému na jeho žádost „*nahradiť náklady potřebné k účelnému uplatnění jeho nároku na náhradu škody v trestním řízení včetně nákladů vzniklých při brání zmocněnce*“

²¹ RŮŽEK, Antonín. *Je možná obnova tzv. adhezního řízení?* Socialistická zákonnost, 1995, str. 16.

²² RŮŽIČKA, Miroslav, PŮRY, František, ZEZULOVÁ, Jana. *Poškozený a adhezní řízení v České republice*. Praha: C. H. Beck, 2007. Beckova edice právní instituty. ISBN 978-80-7179-559-9, str. 148.

(§ 167 trestního řádu z roku 1956). Rozdílem oproti současné právní úpravě je zákonná 15denní lhůta k plnění, kterou soud mohl v odůvodněných případech prolomit splátkovým kalendářem (§224 odst. 4).

Podobnost se současnou právní úpravou lze sledovat v možnosti trestního soudu rozhodovat o nároku poškozeného v případě, že vydal zprošťující rozsudek. V takovém případě nárok nemohl být zamítnut a soud musel rozhodnout odkazem obviněného na řízení ve věcech občanskoprávních (§ 244 odst. 1 trestního řádu z roku 1956). Obdobně soud postupoval i pokud uplatněný nárok poškozenému přiznal jen zčásti (§ 224 odst. 3 trestního řádu z roku 1956).

Na rozdíl od rakouského práva neumožňoval trestní řád z roku 1956 zahájit adhezní řízení v případě, kdy k projednání věci v prvním stupni byl věcně příslušný krajský soud (§ 41 odst. 1 trestního řádu z roku 1956). Novinkou oproti rakouskému právu byla též možnost obnovit trestní řízení, pokud vyjdou najevo „*skutečnosti nebo důkazy soudu dříve neznámé, které by mohly odůvodnit jiné rozhodnutí o vině nebo o přiznaném nároku poškozeného na náhradu škody*“ (§ 300 odst. 2 písm. a). O návrhu na obnovu z uvedeného důvodu rozhodoval lidový soud s příslušností ve věcech občanskoprávních (§ 303 odst. 1), a to podle soukromého práva (§ 304 odst. 1). Stejný soud byl příslušný k vedení obnoveného řízení.

1.4. Zákon č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním, v původním znění

Dne 1. 1. 1962 vešel v účinnost zákon č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním (dále jen „TŘ“). Ač je tento zákon v účinnosti dodnes, aktuální znění se od původního výrazně liší a během 60 let účinnosti byl tento zákon mnohokrát novelizován. Současné úpravě adhezního řízení se detailněji věnuji zejména v kapitole 3 této práce a pro účel uzavření historického exkurzu budu v této kapitole souhrnně pojednávat o více než deseti novelách, během jejichž účinnosti zůstala úprava adhezního řízení (konkrétně ustanovení § 43, § 228 a § 229) nezměněná od 1. 1. 1962 do 30. 6. 1990 (všechny tyto novely souhrnně jen jako „*socialistický trestní řád*“). Pokud jde o úpravu adhezního řízení, zásadní rozdíl mezi úpravou obsaženou v socialistickém trestním řádu a dnešním znění TŘ lze sledovat v celkovém posílení práv poškozeného. S přihlédnutím k celkové podobě socialistické zákonnosti se domnívám, že úpravu adhezního řízení lze považovat za relativně progresivní a nelze jí vyčítat absenci některých moderních práv, když tento přístup se i v českém

právu objevuje ve zvýšené míře až v posledních letech. Ostatně oproti trestnímu řádu z roku 1956 lze sledovat značné posílení práv poškozeného, jak deklarovala i dobová učebnice.²³

Socialistický trestní řád s sebou oproti do té doby platným úpravám přinesl zcela zásadní změnu, která představovala průlom do striktní možnosti zahájit adhezní řízení pouze na návrh poškozeného. Dle § 43 odst. 3 socialistického trestního řádu mohl „*návrh podle odstavce 2 [návrh na náhradu škody] může učinit i prokurátor, vyžaduje-li to ochrana zájmů společnosti, socialistických organizací nebo pracujících, zejména byla-li trestným činem způsobena škoda na majetku v socialistickém vlastnictví.*“ Politické pozadí socialistického právního řádu nebylo orientováno na odčinění následků trestného činu mimo jiné ve smyslu hájení subjektivních práv poškozeného, ale spíše na ochranu socialistického zřízení a státních zájmů. Dosud nevídaný koncept návrhu na náhradu škody učiněný osobou odlišnou od poškozeného měl podpořit ochranu majetku v socialistickém vlastnictví a urychlit vyslovení povinnosti obviněného nahradit způsobenou škodu.²⁴ Nejen, že návrh na náhradu škody již nebyl výsostným projevem vůle poškozeného, ale prokurátorovi dokonce příslušelo návrh učinit i proti vůli poškozeného.²⁵

Taková změna je ovšem zcela zásadní – toto doposud výlučné právo poškozeného bylo možné vnímat jako rys civilního řízení, který se v trestním řízení propisoval skrz civilní povahu adhezního nároku. Tradičně dispozitivní povahu návrhu na náhradu adhezního nároku socialistický trestní řád prolomil autoritativním rozhodnutím prokurátora, který do trestního, respektive adhezního řízení mohl ingerovat zcela v rozporu se zásadou autonomie vůle poškozeného a mohl jej zahájit z úřední povinnosti, čímž bylo postavení poškozeného značně oslabeno. Ačkoli by se mohlo zdát, že tento přístup odpovídal tezi „všechno patří všem“ a uplatněním návrhu na náhradu škody prokurátor de facto hájil veřejný zájem, neodpovídá tomu dikce ustanovení § 43 socialistického trestního řádu. Toto ustanovení totiž nerozlišovalo mezi osobním či jiným vlastnictvím a neumožňovalo prokurátorovi nárok na náhradu škody uplatňovat například pouze v případě, že poškozeným byl stát či socialistické družstvo, ale též v případě, že poškozeným byla soukromá osoba, které majtková škoda vznikla na majetku v jejím osobním vlastnictví.

²³ SOLNAŘ, Vladimír a kolektiv. *Československé trestní řízení*. Praha: Orbis, 1963, str. 99.

²⁴ RŮŽIČKA, Miroslav, PŮRY, František, ZEŽULOVÁ, Jana. *Poškozený a adhezní řízení v České republice*. Praha: C. H. Beck, 2007. Beckova edice právní instituty. ISBN 978-80-7179-559-9, str. 187 a 188.

²⁵ Tamtéž, str. 213, marg. 336., obdobně též Zhodnocení praxe soudů při uplatňování ustanovení trestního řádu o právech a postavení poškozeného v trestním řízení a o náhradě škody způsobené trestným činem (adhezní řízení) ze dne 22. 2. 1967, sp. zn. Pls 3/67.

Novelou č. 178/1990 Sb., byla tato možnost prokurátorovi odejmuta a možnost dispozice s adhezním řízením se navrátila poškozenému.

2. Principy a zásady adhezního řízení

2.1. Dispozitivní povaha adhezního řízení

Z uvedeného historického exkurzu je patrné, že za každé právní úpravy bylo adhezní řízení vždy řízením zahajovaným na návrh a trestní soud jej neměl možnost zahájit z moci úřední. Aktivní legitimace k podání návrhu náležela vždy téže osobě, a to poškozenému, mezi lety 1962 – 1990 vedle poškozeného též prokurátorovi. Bez návrhu trestní soud nikdy nemohl z moci úřední rozhodnout o povinnosti k náhradě škody a návrh poškozeného (respektive prokurátora) byl vždy *condicio sine qua non* rozhodování o adhezním nároku. Možnost zahájit adhezní řízení jedině na návrh právní úprava obsahuje dodnes (srov. 43 odst. 3 TŘ). Tím se zásadně liší od trestního řízení, které může být zahájeno z moci úřední (srov. § 2 odst. 4 TŘ). Mohlo by se zdát, že dispozitivita je civilní rys, který se do adhezního řízení propisuje skrz povahu nároku, o němž má být rozhodováno. Návrhovost adhezního řízení se však v plném rozsahu nekryje se zásadou dispozitivity, která civilní řízení ovládá.

Zatímco civilní řízení lze zahájit jedině řádně a včasně podaným návrhem, pokud jde o zahájení řízení adhezního, trestní řád explicitně uvádí pouze požadavek včasnosti, nikoli řádnosti návrhu. Přesto se však domnívám, že aby návrh poškozeného vyvolal zamýšlené účinky, musí být uplatněn nejen včas, ale i řádně. Návrh totiž musí být uplatněn způsobem a formou, které nevzbuzují pochybnosti o tom, že poškozený skutečně požaduje náhradu škody, újmy nebo vydání bezdůvodného obohacení,²⁶ protože jen takový návrh umožňuje, aby o něm trestní soud rozhodl. V tomto ohledu je řádnost uplatnění nároku, ač implicitně vyjádřená, nutnou podmínkou rozhodování o návrhu poškozeného.

Obdobně jako žalobce v civilním řízení, i poškozený může se svým nárokem po jeho podání disponovat – upřesnit jej, změnit výši požadované náhrady či jej vzít zpět. Na rozdíl od

²⁶ P. Šámal in ŠÁMAL, Pavel. a kol. *Trestní řád: komentář*. 7. vydání. Praha: Beck, 2013. Velké komentáře. ISBN 978-80-7400-465-0, str. 519, marg. 20.

civilního řízení, ve kterém případné rozšíření žaloby musí soud nejdříve připustit (§ 95 odst. 1 zákona č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád (dále jen „o. s. ř.“)), pokud požadavek vyššího plnění představuje podstatnou změnu žaloby,²⁷ může poškozený výši uplatněného nároku měnit libovolně, bez nutnosti schválení soudu. Takový projev vůle poškozeného může mít v zásadě dvojí podobu: zpětvzetí návrhu či snížení uplatněného nároku na 0 Kč. Zásadní rozdíl mezi těmito úkony spočívá v tom, že v případě zpětvzetí návrhu soud poskupuje tak, jako by nárok nikdy uplatněn nebyl, a tedy o něm ani nerozhoduje.²⁸ Převažující trestněprávní povaha adhezního řízení se projevuje též ve skutečnosti, že v případě zpětvzetí návrhu soud nezkoumá důvod zpětvzetí, natož jeho zavinění a nerozhoduje o nákladech adhezního řízení, na rozdíl od civilního řízení. Jde-li o pouhou změnu výše uplatněného nároku, fikce neuplatnění nároku nenastane a poškozený může návrh nadále měnit, a to až do okamžiku odebrání soudu k závěrečné poradě. Snížením výše uplatněného nároku automaticky nezaniká možnost domoci se uplatněného nároku v adhezním řízení, nutno však dodat, že soud nemůže poškozenému přiznat více, než v návrhu uplatnil.

Lze tedy uzavřít, že jak civilní, tak adhezní řízení mají zásadní společný rys spočívající v tom, že obě řízení mohou být zahájena jedině na návrh, nikoli z úřední povinnosti. S tímto návrhem může poškozený (byť v postavení žalobce) dále disponovat. Jisté odlišnosti lze shledávat, pokud jde o změnu či zpětvzetí návrhu, neboť poškozeného v adhezním řízení netíží ekonomické následky zpětvzetí návrhu.

2.2. Zásada oficiality adhezního řízení a absence procesních břemen poškozeného

Dle § 43 odst. 3 TŘ „z návrhu musí být patrno, z jakých důvodů a v jaké výši se nárok na náhradu škody nebo nemajetkové újmy uplatňuje nebo z jakých důvodů a v jakém rozsahu se uplatňuje nárok na vydání bezdůvodného obohacení. Důvod a výši škody, nemajetkové újmy nebo bezdůvodného obohacení je poškozený povinen doložit.“ Z jazykového výkladu citovaného ustanovení by se mohlo zdát, že poškozený je zcela odpovědný za prokázání svého nároku. Domnívám se však, že odpovědnost za spolehlivé dokázání důvodu a výše nároku neleží na poškozeném a případnou procesní aktivitu poškozeného v tomto směru je nutné vnímat spíše jako jeho právo než povinnost.

²⁷ K. Svoboda in SVOBODA, Karel, SMOLÍK, Petr, LEVÝ, Jiří, DOLEŽÍLEK, Jiří a kol. Občanský soudní řád. 3. vydání (2. aktualizace). [online]. [cit. 2024-05-17]. Praha: C. H. Beck, 2023. Dostupné z: <https://app-beck-online-cz.ezproxy.is.cuni.cz/bo/document-view.seam?documentId=nnptembsgnpwk232ge4dexsfzszwexzrhe3dgxzzhfpaxrzgu#>.

²⁸ P. Šámal in ŠÁMAL, Pavel. a kol. *Trestní řád: komentář*. 7. vydání. Praha: Beck, 2013. Velké komentáře. ISBN 978-80-7400-465-0, str. 519, marg. 20, písm. a) in fine.

Lze se setkat s názorem, že postavení poškozeného v adhezním řízení je obdobné, jako postavení žalobce v občanském soudním řízení, tedy že jej též tíží břemeno tvrzení a důkazní ohledně vzniku škody, její výše a příčinné souvislosti s jednáním obviněného.²⁹ Domnívám se však, že navzdory ne zcela jednoznačné formulaci citovaného ustanovení se z hlediska procesních břemen postavení žalobce a poškozeného výrazně liší. Poškozenému v adhezním řízení procesní břemena nevznikají, což je ostatně patrné z citovaného ustanovení, ve kterém zákonodárce stanovil poškozenému povinnost důvod a výši „doložit“, nikoli „prokázat“. Púry a Richter upřesňují, že povinnost tvrdit standardně poškozený splní popisem toho, v čem zmenšení svého majetku spatřuje, a kvantifikaci takového zmenšení majetku doloží, přičemž jako důvod uvede spáchání skutku, který je předmětem trestního řízení.³⁰ Aktivita poškozeného - žalobce v civilním řízení by v takto omezeném rozsahu byla zcela nedostačující a zpravidla by vedla k zamítnutí žaloby pro neunesení jak břemene tvrzení, tak břemene důkazního. I v tomto ohledu lze tedy uzavřít, že poškozený v adhezním řízení žádná břemena ve smyslu civilního procesu nenes.

Zatímco důsledkem neunesení žalobcova břemene tvrdit a dokazovat je neúspěch ve věci, v případě adhezního řízení zákonodárce poškozeného za nedoložení uplatněného nároku nesankcionuje. Za situace, kdy poškozený včasné uplatní řádný návrh na náhradu škody v tvrzené výši, kterou jakkoli neprokáže, budou mít orgány činné v trestním řízení povinnost postupovat dle § 2 odst. 4 TR a z úřední povinnosti zjistit stav věci tak, aby o něm bylo možné rozhodnout (srov. § 2 odst. 5 TR). Odpovědnost za zjištění výše a důvodu nároku poškozeného tedy ponese orgán činný v trestním řízení. Případný odkaz poškozeného na řízení ve věcech občanskoprávních je pak nutné vnímat jako (částečnou) nemožnost prokázat nárok v trestním řízení, byť z důvodu rozsahu potřebného dokazování. Přestože uvedený postup může být důsledkem pasivity poškozeného, nejedná se o sankci, neboť jeho návrh není a ani nemůže být zamítnut. Naproti tomu v civilním řízení za poškozeného – žalobce nikdo neusiluje o prokázání jeho tvrzeného nároku a je tedy jen na něm, aby dostal požadavkům procesních břemen.

Povinnost orgánů činných v trestním řízení tvrdit a prokázat výši a důvod adhezního nároku platí tím spíše, je-li způsobení škody v určité výši znakem skutkové podstaty trestného

²⁹ KUČERA, Jiří. *ADHEZNÍ ŘÍZENÍ A JEHO VZTAH K CIVILNÍMU PROCESU*. Trestněprávní revue. 2006, roč. 2006, č. 9, str. 259-270.

³⁰ PÚRY, František, RICHTER, Martin. *Problematické aspekty rozhodování o náhradě škody v tzv. adhezním řízení*. Praha: AUC IURIDICA. 2023. Vol. 69, č. 3. DOI: 10.14712/23366478.2023.27.

činu. V takovém případě si ani nelze představit, že by orgán činný v trestním řízení svou povinnost prokazovat spáchání trestného činu přenesl na poškozeného, a to ani pokud jde o výši způsobené škody. I kdyby vznik škody v určité výši nebyl zákonným znakem skutkové podstaty trestného činu, je její způsobení obecně polehčující (srov. § 41 písm. i) zákona č. 40/2009 Sb., trestní zákoník (dále jen „TZ“) i obecně přitěžující (srov. § 42 písm. k) TZ) okolností, tedy okolností mající význam pro trestání. Jako takovou ji je orgán činný v trestním řízení povinen objasňovat vždy, a to z úřední povinnosti.

2.3. Zásada rychlosti

Ustanovení § 2 odst. 4 TŘ zakotvuje povinnost orgánů činných v trestním řízení projednávat věci urychleně a bez zbytečných průtahů. Zásada rychlosti je limitem i v otázce provádění dalšího dokazování za účelem rozhodnutí o povinnosti k náhradě škody nebo nemajetkové újmy či vydání bezdůvodného obohacení (§ 229 odst. 1 TŘ). Zatímco v občanském soudním řízení je relativně běžné, že za účelem komplexního provedení dokazování je soudní jednání několikrát odročováno a projednání věci může probíhat dokonce i v řádu let, v trestním řízení taková situace nastat zásadně nemá, tím spíše pokud se řízení koná proti vazebně stíhanému obviněnému. Šámal uvádí, že průtahem trestního řízení odůvodňujícím odkaz poškozeného na civilní řízení je potřeba odročit hlavní líčení pouze za účelem dokazování nároku poškozeného.³¹ Je však nutné dodat, že uvedené se týká toliko situace, kdy výše škody nebo rozsah bezdůvodného obohacení nejsou znakem skutkové podstaty stíhaného trestného činu. Je-li výše škody nebo rozsah bezdůvodného obohacení nutné zjistit s ohledem na právní kvalifikaci skutku, není odročení hlavního líčení nežádoucím průtahem rozporujícím zásadu rychlosti, ale naopak nezbytným postupem pro účely rozhodnutí o stíhaném skutku.

Příkladem porušení zásady rychlosti řízení odůvodňujícím odkaz poškozeného na občanskoprávní řízení může být situace, kdy je trestní stíhání vedeno pro rozsáhlou trestnou činnost poškozující mnoho poškozených majících pobyt mimo Českou republiku, což činí doručování velmi problematickým a nadměrně prodlužujícím trestní řízení.³² V rozporu se zásadou rychlosti bude též potřeba provádět rozsáhlé dokazování stran nároku poškozeného, které

³¹ F. Púry in ŠÁMAL, Pavel. a kol. *Trestní řád: komentář*. 7. vydání. Praha: Beck, 2013. Velké komentáře. ISBN 978-80-7400-465-0, str. 2890, marg. 6.

³² Nález Ústavního soudu ze dne 31. ledna 2001, sp. zn. Pl. ÚS 6/2000.

by přesahovalo rámec účelu trestního řízení, neboť skutkový stav je ve zbylém rozsahu zjištěn dostatečně, aby mohl trestní soud o vině obviněného rozhodnout.

2.4. Dokazování a důkazní prostředky

O rozdílné povaze adhezního a civilního řízení svědčí též důkazní prostředky, jejichž použití zákon připouští za účelem prokázání nároku poškozeného. Adhezní řízení se řídí pouze procesním předpisem trestního práva, který definuje způsob, jakým mohou být skutečnosti relevantní pro trestní řízení dokazovány. O tom ostatně hovořil již Storch, který poukazoval na nepřipustnost dokazování nároku poškozeného v civilním řízení poznatky získanými „*prohlídkou domu či osoby, zabavení věci, prohledávání a zabavení spisů, či zabavení a otvírání dopisů*“.³³ Specifickým důkazním prostředkem moderního práva, který se pojí jedině s trestním řízením, je i důkaz odposlechem, který je v trestním řízení přípustný za splnění podmínek § 88 TŘ. Protože trestní nauka chápe adhezní řízení jako součást řízení trestního a trestní řád zároveň neupravuje, nezužuje či jinak neomezuje důkazní prostředky využitelné v adhezním řízení, je i odposlech přípustným důkazním prostředkem k prokázání soukromoprávního nároku poškozeného.

V praxi přitom mohou nastat situace, kdy možnost prokázat nárok poškozeného bude závislá pouze na důkazu získaném odposlechem. Představme si trestní stíhání, v němž byl v souladu s 88 TŘ nařízen odposlech. K trestnímu řízení se se svým návrhem na náhradu škody připojil poškozený, který – pokud jde o výši a důvod jeho nároku – poukázal na skutečnost, že tyto údaje spolehlivě plynou z odposlechnuté konverzace obviněného. Na základě té bylo ostatně trestní stíhání zahájeno. V daném případě však lze hovořit o štěstí v neštěstí, neboť nebyť nařízeného odposlechu, neměl by poškozený, respektive orgán činný v trestním řízení pro specifika trestné činnosti k dispozici jiné důkazní prostředky pro prokázání adhezního nárok, popřípadě i stíhaného trestného činu. Díky odposlechnuté konverzaci následně v rámci dokazování vyjde najevo, že poškozenému tvrzený nárok svědčí. Soud o něm proto může rozhodnout dle § 228 odst. 1 TŘ tak, že obviněnému uloží povinnost nahradit poškozenému způsobenou škodu. V případě nepřipustnosti odposlechu by však mohla vzniknout důkazní past a o nároku poškozeného by mohlo být rozhodnuto značně méně příznivě, a to odkazem na civilní řízení.

³³ STORCH, František. *Řízení trestní rakouské. I. a II. díl.* Praha: Wolters Kluwer ČR, a.s., 2011. ISBN 978-80-7357-651-6, str. 154.

Pokud jde o otázku použití odposlechu v jiné trestní věci, soudní praxe prošla několika názorovými změnami a nakonec se ustálila v názoru, že odposlech je možné použít i v jiné trestní věci než v té, pro kterou byl odposlech nařízen, ale pouze pokud by v dané věci bylo odposlech možné též nařídit.³⁴ V kontextu uvedeného případu by tedy odposlech bylo možné využít jako důkazní prostředek i v jiném trestním řízení vedeném proti obviněnému, v němž sice nařízen nebyl, ale s ohledem na povahu a závažnost stíhané trestné činnosti nařízen být mohl.

Problém však nastává ve chvíli, kdy v trestním řízení nemůže být obviněnému uložena povinnost k náhradě škody a poškozený je se svým nárokem odkázán na civilní řízení. Poškozenému se v tu chvíli nabízejí jiné důkazní prostředky k prokázání jeho nároku a některé, zejména ty spojované pouze s trestním řízením, se stávají nepřijatelnými. To je ostatně případ i již zmiňovaného odposlechu.

Dle § 125 o. s. ř. „za důkaz mohou sloužit všechny prostředky, jimiž lze zjistit stav věci (...).“ Z čistě praktického hlediska by způsobilým důkazním prostředkem mohl být i odposlech, neboť jím lze zjistit stav věci, domnívám se však, že v civilním řízení přípustný nebude. Odposlech je bezesporu důkazní prostředek zasahující do osobnostních práv člověka, neboť narušuje jeho soukromí může a zasahovat i do ústavního práva na listovní tajemství dle čl. 13 Listiny. Odposlech je zajišťovací institut, který bývá nařizován zpravidla bez vědomí odposlouchávaných osob – jako takový je tedy pořizován i bez souhlasu osob, jejichž komunikace je zaznamenávána. Takové narušení soukromí je v některých případech přípustné, jedná se však pouze o situace závažné trestné činnosti, a i tak je rozhodovací proces vedoucí k nařízení odposlechu relativně náročný. Civilní právo důkaz odposlechem nezná. Za snad nejpodobnější institut je dle mého názoru možné označit důkaz jednostranně pořizovanou nahrávkou konverzace, tedy nahrávkou pořizovanou bez vědomí a souhlasu osob na takové nahrávce vystupujících. Zákonodárce však neopomněl přihlídnout ke skutečnosti, že i takto pořizovaná nahrávka představuje zásah do osobnostních práv nahrávané osoby a proto stanovil relativně přísná pravidla její použitelnosti jako důkazu v civilním řízení. Jsou jimi proporcionalita mezi zásahem do práva na soukromí a práva, v jehož prospěch má být ochrana soukromí prolomena,³⁵ legitimita cíle, za kterým byla nahrávka pořizena,^{36,37} posouzení potřebnosti provedení takového důkazu a subsidiární využití jiných důkazních

³⁴ Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 1. 9. 2020, sp. zn. 7 Tdo 865/2020, usnesení Nejvyššího soudu ze dne 25. 8. 2020, sp. zn. 8 Tdo 647/2020.

³⁵ Nález Ústavního soudu ze dne 9. 12. 2014, sp. zn. II. ÚS 1774/14.

³⁶ Tamtéž.

³⁷ Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 29. 11. 2017, sp. zn. 20 Cdo 3599/2017.

prostředků,^{38,39} obsah nahrávaného rozhovoru (zda zachycuje projevy soukromé povahy či nikoli),⁴⁰ soulad s institutem svépomoci⁴¹ a individuální posouzení okolností konkrétního případu. Teprve za kumulativního naplnění všech uvedených předpokladů lze nahrávku pořízenou bez souhlasu použít jako důkaz v civilním řízení a prokázat tak i důvod nebo výši škody, jejíž náhrada je požadována.

Odposlech pořízený v trestním řízení však za takovou nahrávku považovat nelze. Odposlech není pořízen žádným z účastníků odposlouchávané konverzace, ale státem, a to bez souhlasu a bez vědomí všech účastníků odposlouchávané konverzace. Jako důkaz v civilním řízení je proto nepoužitelný. I pokud by jeho použití žalobce (poškozený) navrhnul a žalovaný s tím souhlasil, domnívám se, že by jej jako důkaz v civilním řízení přesto nebylo možné připustit. Obsah odposlechu by se však takovým souhlasem žalovaného mohl dostat do roviny nesporných tvrzení, a důvod či výše škody by tak nemusely vůbec být předmětem dokazování.

V důsledku nepřijatelnosti odposlechu jako důkazu v civilním řízení se však poškozený může dostat do svízelného postavení v případě, kdy k prokázání jeho nároku nemá k dispozici jiné důkazní prostředky. Dojde tak k paradoxní situaci - stát defacto v trestním řízení odsuzujícím rozsudkem vyřkne, že byl spáchán trestný čin a v jeho důsledku byla způsobena škoda, jejíž náhrady se má poškozený domáhat v civilním řízení. Jediný důkaz prokazující nárok poškozeného je však v civilním řízení nepřijatelný a poškozený se náhrady škody v podstatě nemůže domoci. Stejně paradoxní situace může nastat i v případě zproštění obviněného ve věci, pro kterou byl odposlech nařízen. Přestože obviněný nakonec nebyl shledán vinným, odposlechem bylo prokázáno, že poškozenému způsobil škodu. Protože však povinnost k náhradě škody nelze uložit zprošťujícím rozsudkem, byl poškozený odkázán na civilní řízení, ve kterém je však odposlech nepřijatelným důkazem a pro nedostatek jiných důkazů není způsob, jak jeho nárok prokázat. Může se tak stát, že k uložení povinnosti k náhradě škody vůbec nedojde, ačkoli je nárok poškozeného po právu.

Pokud jde o další důkazní prostředky, specifika adhezního a civilního řízení se projeví i v oblasti obstarávání důkazů. Zásadní rozsah tohoto rozdílu lze demonstrovat právě na již

³⁸ Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 14. 8. 2018, sp. zn. 21 Cdo 1267/2018.

³⁹ Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 30.05.2022, sp. zn. 23 Cdo 1859/2021.

⁴⁰ Nález Ústavního soudu ze dne 27. 2. 2018, sp. zn. II. ÚS 2299/17.

⁴¹ Nález Ústavního soudu ze dne 9. 12. 2014, sp. zn. II. ÚS 1774/14.

zmiňovaném důkazu odposlechem, který obstarává sám orgán činný v trestním řízení. Aktivita poškozeného může spočívat maximálně v podnětu k nařízení odposlechu. Posouzení jeho přípustnosti, jeho nařízení, technické provedení, odposlechnutí konverzací a jejich následné vyhodnocení včetně řádného provedení a hodnocení tohoto důkazu bude odpovědností orgánů činných v trestním řízení. Naproti tomu v civilním řízení to je žalobce (poškozený), kdo pod hrozbou neunesení důkazního břemene musí obstarat důkazy k prokázání svého nároku, a to samozřejmě jen takové, které jsou v civilním řízení přípustné. I pokud bychom uvedené vztáhli na jednostranně pořízenou nahrávku soukromé konverzace, která se důkazu odposlechem vzdáleně blíží, nahrávka by se jako důkaz v civilním řízení na rozdíl od odposlechu v trestním řízení nepoužila automaticky a žalobce by musel překonat překážky spojené s odůvodněním přípustnosti takové nahrávky.

Další specifikum, které může definovat osud civilního nároku poškozeného v závislosti na řízení, ve kterém je uplatňován, je různá síla důkazních prostředků. Zatímco se v adhezním řízení prosadí trestněprávní povaha řízení a důkazní prostředky použitelné k prokázání nároku poškozeného se budou řídit trestněprávními normami, v civilním řízení bude vždy postupováno podle soukromoprávních procesních norem. V důsledku toho však může dojít ke skutečnosti, že z materiálního hlediska tentýž důkazní prostředek může mít v obou řízeních diametrálně rozlišnou důkazní sílu.

Srovnáme postavení poškozeného v trestním řízení s postavením žalobce v civilním řízení. Občanský soudní řád sice připouští účastnický výsledek dle § 131 odst. 1 o. s. ř., ale pouze tehdy, pokud dokazovanou skutečnost nelze prokázat jinak. Důkazní síla účastnického výsledku je patrná ze samotné dikce zákona, který jej pokládá za podpůrný důkazní prostředek, potenciálně subjektivně velmi zkreslený a proto méně věrohodný. Žalobce při účastnickém výsledku na rozdíl od svědka netíží povinnost vypovídat pravdivě a nic nezamlčovat (§ 126 o. s. ř.) a nemůže se při něm dopustit ani trestného činu křivé výpovědi a nepravdivého znaleckého posudku dle § 346 TZ. Není však vyloučeno, aby účastníkovi jeho výsledkem vznikla odpovědnost za zásah do osobnostních práv.⁴² Kromě uvedeného odpovědnostního vztahu lze s jistou nadsázkou říci, že nejzávažnější důsledek nepravdivého účastnického výsledku je to, že jej soud při hodnocení označí za důkaz nevěrohodný a své rozhodnutí o něj neopře.

⁴² Stanovisko Nejvyššího soudu ze dne 14. 4. 2010, sp. zn. CpjN 13/2007.

Pokud by však tatáž fyzická osoba byla v postavení poškozeného v adhezním řízení, byly by na ni kladeny zcela jiné nároky. Trestní řád pracuje s výsledkem poškozeného jako s výsledkem svědka. Dle § 101 odst. 1 in fine TR musí být svědek „*poučen o významu svědecké výpovědi z hlediska obecného zájmu a o trestních následcích křivé výpovědi, křivého obvinění a pomluvy*“ a musí „*vypovědět pravdu a nic nezamlčet*.“ Na rozdíl od účastnického výslechu tedy svědek musí vypovědět celou pravdu a porušení této povinnosti by pro něj mohlo mít závažné důsledky dokonce v rovině případné trestní odpovědnosti. Na rozdíl od účastnického výslechu není výslech poškozeného subsidiárním důkazním prostředkem, naopak se často jedná o důkaz zcela klíčový. Důkazní síla svědecké výpovědi poškozeného není slabá, tento důkaz je hodnocen jako každá jiná svědecká výpověď dle § 2 odst. 6 TR ve spojení s § 101 odst. 2 TR.

2.5. Riziko neúspěchu a zjevně bezúspěšné uplatňování práva

Postavení poškozeného se v adhezním a civilním řízení liší i co do jeho rizikovosti. Již bylo uvedeno, že poškozený v adhezním řízení nenese žádná procesní břemena. S jistou nadsázkou lze říci, že po včasné uplatnění nároku má „splněno“ a nadále je povinen poskytovat orgánu činnému v trestním řízení součinnost v rozsahu dle § 8 odst. 1 TR, kterou lze vynutit toliko pořádkovou pokutou či předvedením. Použití těchto donucovacích prostředků však nemá vliv na rozhodnutí o návrhu poškozeného, tedy jejich případné použití nezapříčiní negativní rozhodnutí o návrhu – to ostatně zákon ani neumožňuje. Nejhorším možným důsledkem pasivity poškozeného může být toliko odkaz na řízení ve věcech občanskoprávních, v takovém případě zůstane na vůli poškozeného, zda v něm svůj nárok uplatní či nikoli.

S uplatněním návrhu v adhezním řízení nejsou spojeny žádné náklady – zákon jej nepodmiňuje úhradou soudního poplatku a v případě absence pozitivního rozhodnutí soudu o něm poškozenému nevzniká povinnost nést náklady adhezního řízení jakožto následek věcného neúspěchu jeho návrhu (ten ostatně ani v pravém slova smyslu nemůže nastat). Poškozený tedy může uplatnit i takový nárok, který není po právu, a to bez jakýchkoli finančních konsekvencí. V civilním řízení je situace značně odlišná a zákonodárce žalobce za uplatňování práv před soudem, která mu zjevně nesvědčí, tvrdě sankcionuje. Jako prevenci takového postupu zakotvuje povinnost zaplatit soudní poplatek.⁴³ Kromě poplatkové povinnosti žalobce v řízení tíží i procesní

⁴³ P. Bílý in SVOBODA, Karel, SMOLÍK, Petr, LEVÝ, Jiří, DOLEŽÍLEK, Jiří a kol. *Občanský soudní řád. Komentář*. 3. vydání (2. aktualizace). [online]. [cit. 2024-05-17]. Praha: C. H. Beck, 2023. Dostupné z: <https://app-beck-onlinecz.ezproxy.is.cuni.cz/bo/document-view.seam?documentId=nnptembsgnpwk232ge4dexszsfzwexzrhe3dngxzhfpxazrzgu#>.

břemena, jejichž neunesení vede k zamítnutí žaloby. Stejný následek nastane i při nedostatku věcné legitimace na straně žalobce. V takovém případě bude navíc žalobce povinen nahradit žalovanému náklady, které mu v souvislosti s řízením vznikly. Je tedy patrné, že na žalobce jsou v civilním řízení kladeny vyšší nároky – již před jeho zahájením musí kriticky zhodnotit opodstatněnost svého nároku, následně ho v řízení řádně tvrdit a prokázat, a v případě negativního rozhodnutí o něm nést náklady prohraného řízení.

Uplatněním nároku před soudem též vzniká překážka litispendence (kterou však trestní řízení nezná, proto je možné nárok v adhezním řízení uplatnit, nebylo-li o něm v civilním řízení rozhodnuto), a rozhodnutím o něm vzniká překážka res iudicatae. Na rozdíl od adhezního řízení, ve kterém absence pozitivního rozhodnutí neznámá nemožnost dalšího uplatnění nároku, se po vydání negativního rozhodnutí v civilním řízení nelze (s výjimkou opravných prostředků) uplatněného nároku jinak domoci.

S uvedenou problematikou úzce souvisí i otázka nákladů vynaložených na právní zastoupení. Pokud je v civilním řízení úspěšná strana zastoupena právním profesionálem, náleží jí náhrada nákladů vynaložených na právní zastoupení, jejíž výše se bude řídit Ministerstva spravedlnosti č. 177/1996 Sb., o odměnách advokátů a náhradách advokátů za poskytování právních služeb (dále jen „AT“). Hodnota náhrady se bude odvíjet od počtu právních úkonů a hodnoty žalované částky, tedy například požadované náhrady škody. Poškozený se v adhezním řízení může v souladu s § 50 TŘ nechat zastoupit zmocněncem, v souvislosti s čímž budou pravidelně vznikat určité náklady. Těmi mohou být jednak hotové výdaje zmocněnce, ale též odměna, kterou poškozený za zastupování vynakládá.⁴⁴ K náhradě nákladů vzniklých v souvislosti s přibráním zmocněnce je obviněný povinen ve dvou situacích. Jednak je to tehdy, pokud byl poškozenému alespoň zčásti přiznán uplatněný nárok (srov. § 154 odst. 1 TŘ). Podmínka alespoň částečného přiznání nároku bude splněna nabytím právní moci výroku o náhradě škody nebo o náhradě nemajetkové újmy v penězích nebo o povinnosti vydat bezdůvodné obohacení podle § 228 TŘ. Na rozdíl od civilního řízení se při rozhodování o náhradě nákladů na zastoupení poškozeného neuplatní ani zásada zavinění, ani zásada úspěchu ve věci. Mezi úspěšností poškozeného a výší přiznaných nákladů není proporcionalita⁴⁵, rozhodujícím kritériem je toliko

⁴⁴ P. Šámal a P. Škvain in ŠÁMAL, Pavel. a kol. *Trestní řád: komentář*. 7. vydání. Praha: Beck, 2013. Velké komentáře. ISBN 978-80-7400-465-0, str. 1852–1853, marg 3 odst. 3.

⁴⁵ DRAŠTÍK, Antonín, FENYK, Jaroslav a kol. *Trestní řád: Komentář*, (§ 1 až 179h). online]. [cit. 2024-05-17 Praha: Wolters Kluwer ČR, a.s., 2017, ustanovení § 154 odst. 1, marg. 4. Dostupné z: https://www.aspi.cz/products/lawText/13/61/1/2#pa_154.

to, zda náklady poškozeného byly účelně vynaloženy. Byť jen částečná úspěšnost poškozeného v adhezním řízení tedy dle dikce zákona odůvodňuje právo na náhradu nákladů k tomu účelně vynaložených, včetně nákladů na přibrání zmocněnce.

Druhá situace je popsána v § 154 odst. 2 TR. I v případě, že poškozenému nebyl jeho nárok přiznán ani zcela, ani zčásti, rozhodne soud na návrh poškozeného o tom, že se obviněnému ukládá povinnost uhradit poškozenému zcela nebo zčásti náklady související s účastí poškozeného v trestním řízení, nebrání-li tomu povaha věci a okolnosti případu, zejména spoluzavinění poškozeného. Uvedený postup se však neaplikuje v případě vydání zprošťujícího rozsudku a připadá v úvahu jen k návrhu poškozeného a zároveň tehdy, pokud soud uzná obviněného vinným a pro pozitivní rozhodnutí ani o části nároku poškozeného nejsou splněny podmínky. Nutno dodat, že na rozdíl od výše soukromoprávního nároku má poškozený povinnost prokázat výši nákladů, jejichž náhradu žádá.⁴⁶ Neprokázaní přesné výše nevyhnutelně povede k zamítavému rozhodnutí soudu. Co se týče rozsahu náhrady nákladů, soudu náleží právo moderační, jsou-li pro přiměřené snížení důvody a nejedná-li se o úmyslný trestný čin. Takovými důvody mohou být osobní nebo majetkové poměry jak obviněného, tak poškozeného, okolnosti, za který byl trestný čin spáchán či jeho povaha (srov. § 154 odst. 2 TR).

Zmocněncem poškozeného může a nemusí být advokát – v závislosti na tom se však bude lišit způsob určení náhrady nákladů vzniklých v souvislosti s jeho přibráním. Je-li zmocněncem poškozeného advokát, považuje se za tarifní hodnotu částka 10 000 Kč (tedy hodnotou 1 500 Kč za každý úkon právní služby), a pokud byla poškozenému jako náhrada nemajetkové újmy přisouzena částka vyšší, je tarifní hodnotou tato částka (srov. § 10 odst. 5 AT). Dovolím si krátce poukázat na nepoměr v odměňování zmocněnce poškozeného a obhájce s ohledem na jejich úsilí, které v trestním řízení musí vynaložit. Role zmocněnce poškozeného v trestním řízení není spojena s takovým úsilím, jako role obhájce, a to i s ohledem na zásadu oficiality, jak bylo popsáno v kapitole 2.2. Do jisté míry lze proto tvrdit, že postavení zmocněnce poškozeného může vykazovat značně nižší náročnost, přesto mu za jeho úkony náleží minimálně tabulková odměna. Role obhájce je v trestním řízení zpravidla značně víc vyčerpávající - obhájce hájí práva obviněného intenzivně, po celou dobu řízení a nese odbornou odpovědnost. Nelze také opomenout psychickou náročnost takové činnosti, když dopad v případě uznání viny klienta je pro obhájce jistě citelnější, než pouhý odkaz poškozeného na civilní řízení pro jeho zmocněnce. Odměna obhájce přitom může

⁴⁶ Rozhodnutí Nejvyššího soudu České socialistické republiky ze dne 31. 5. 1979, sp. zn. 1 To 22/79.

být za úkon právní služby výrazně nižší – v případě obhajoby ve věcech, ve kterých soud prvního stupně rozhoduje v neveřejném zasedání dokonce 20x nižší (srov. § 10 odst. 2 AT).

Nabízí se proto otázka, zda je aktuální systém odměňování zmocněnce poškozeného spravedlivě nastaven a zda by se zmocněnci neměla náhrada nákladů přiznávat ve snížené výši. Z výše popsaných důvodů se domnívám, že by se moderační právo soudu nemělo prosadit pouze v podobě předvídané § 152 odst. 4 TŘ, ale též v diskreci soudu snížit náhradu nákladů vynaloženou na příbrání zmocněnce poškozeného. Judikatura dovodila, že soudu nepřísluší zkoumat, zda poškozený příbrání zmocněnce poškozeného bylo nutné či nikoli (jedná se o právo poškozeného, kterého může využít bez ohledu na to, zda by v řízení zvládl vystupovat i sám), pokud však jde o náhradu nákladů na jeho příbrání, domnívám se, že by zkoumání náročnosti a odbornosti činnosti zmocněnce poškozeného mohlo být ospravedlnitelnou okolností pro moderaci výše náhrady nákladů.

2.6. Ochrana následků protiprávního jednání v závislosti na míře společenské škodlivosti

Trestní právo staví na principu, že osud žádného právního vztahu nemůže přežít, pokud je právním důvodem jeho vzniku trestný čin. O správnosti tohoto principu nelze mít pochybnosti – pokud totiž jako společnost vnímáme nějaké chování za natolik nežádoucí a společensky škodlivé, že jej označujeme za trestný čin, snažíme se od jeho páchání odrazovat a pakliže se tak stane, ukládáme za něj tresty, neměl by být jakémukoli následku takového jednání poskytováno prostředí, ve kterém by mohl přetrvat, tím spíše by mu neměla být poskytována žádná právní ochrana. Zmíněný princip se projevuje například tak, že věc nabytá z trestného činu se nemůže stát předmětem vlastnického práva, ani nemůže být například vydržena. O tom ostatně svědčí i existence některých procesních institutů, jako například zajištění nástrojů trestné činnosti a výnosů z trestné činnosti dle § 79a TŘ, díky kterým může dojít k prolomení práva držby věci, pokud zjištěné skutečnosti nasvědčují tomu, že je nástrojem nebo výnosem z trestného činu, možnost uložit ochranné opatření zabráni věci dle § 101 TZ či a postih úmyslného jednání spočívajícího v dispozici s věcí, které je výnosem z trestné činnosti (srov. § 216 TZ). Všechno to, co z trestné činnosti vzejde a mělo by pachatele nebo jinou osobu na úkor poškozeného obohatit, nemůže právně existovat v legitimní rovině – nemůže se stát předmětem vlastnického práva, nemůže být oprávněně či dokonce v dobré víře drženo a vydrženo. V tomto ohledu skutečně lze vnímat nastavení právního systému jako systému zaměřeného na odstranění zla, jež bylo trestným činem

spácháno, a neposkytnutí právní ochrany těmto následkům ve smyslu jejich legitimace či zhojení protiprávního důvodu dispozice s nimi.

Také civilní právo upravuje následky některých protiprávních jednání, a to zejména ve formě závazků z nich vzešlých. Zásadním rozdílem oproti trestným činům je v případě civilních deliktů nižší míra společenské škodlivosti, v důsledku čehož jednání nedosahuje závažnosti trestného činu. Přesto civilní právo nabízí způsoby, kterými zhojuje protiprávní důvod dispozice s věcí pocházející z trestné činnosti či civilního deliktu, a to prostřednictvím institutu nabytí od neoprávněného dle § 1109 a násl. zákona č. 89/2012 Sb., občanský zákoník (dále jen „o. z.“). Ustanovení § 1109 o. z. po nabyvateli věci nepožaduje, aby prokazoval svou dobrou víru v oprávnění převodce převést vlastnické právo k věci a v jeho prospěch se uplatní domněnka dobré víry dle § 7 o. z.⁴⁷ Pokud tedy budou splněny předpoklady ustanovení § 1109 o. z., může dojít i k převodu věci pocházející z trestného činu, typicky věci kradené. Za určitých okolností převod věci pocházející z trestné činnosti umožňuje i ustanovení § 1111 o. z.

Popsaný stav dle mého názoru svědčí o nedokonalém souladu právních úprav. Pokud trestní právo míří k odstraňování následků trestného činu a prosazuje koncepci eliminace způsobeného zla, nemělo by právní odvětví, které se s odkazem na subsidiaritu trestní represe uplatní v případech postihu méně škodlivých jednání, tento koncept odmítat tím, že umožní zcela v souladu s právem přežít škodlivým následkům trestného činu. I v tomto ohledu lze pozorovat principiální rozdílnost adhezního, respektive trestního a civilního řízení. Civilní oblast bude vždy zásadně ovlivněna zásadou autonomie vůle, což se v hmotném právu může projevit například zmiňovaným nabytím od neoprávněného. V trestním právu se však autonomie vůle neuplatní a musí vždy ustoupit vzniklému trestněprávnímu vztahu, jehož obsahem je i právo státu trestně stíhat a potrestat pachatele.

2.7. Totožnost skutku a adhezní nárok

Trestní právo vyžaduje, aby v trestním řízení byla zachována totožnost skutku, tedy alespoň totožnost jednání, nebo totožnost následku.⁴⁸ Lze v rychlosti připomenout, že totožnost

⁴⁷ J. Petrov in PETROV, Jan, VÝTISK, Michal, BERAN, Vladimír. a kol. *Občanský zákoník. Komentář*. 2. vydání (1. aktualizace). [online]. [cit. 2024-05-17]. Praha: C. H. Beck, 2022. ISBN 978-80-7400-747-7, ustanovení § 1109, marg. 2. Dostupné z <https://app-beck-online-cz.ezproxy.is.cuni.cz/bo/document-view.seam?documentId=nnptembsgnpw2nrql4zc443cl4zdamjls144dsx3qmyytcmbz>.

⁴⁸ Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 16. 2. 1995, sp. zn. Tzn 12/94, publikovaný ve sbírce soudních rozhodnutí a stanovisek Nejvyššího soudu po č. 1/1996.

skutku zajišťuje v trestním řízení určitou kontinuitu skutku - totožný skutek musí být předmětem všech stádií trestního řízení, tedy pro skutek, pro který bylo trestní stíhání zahájeno, je podána obžaloba a soud o něm následně rozhoduje v rozsudku.⁴⁹

Zajímavá je však problematika adhezního nároku a totožnosti skutku na straně jedné, a tentýž soukromoprávní nárok uplatněný v civilním řízení na straně druhé. Pokud totiž poškozený v adhezním řízení uplatní svůj nárok, v návrhu označí důvod jeho vzniku a následně se v řízení v souladu se zásadou materiální pravdy při zachování totožnosti skutku prokáže, že poškozenému škoda sice vznikla, i když úplně jiným způsobem či z jiného důvodu, než který poškozený v návrhu uvedl, musí trestní soud v odsuzujícím rozsudku povinnost k náhradě škody přiznat s odkazem na § 228 odst. 1 TR. Uvedené se uplatní i tehdy, pokud by poškozený i přes změnu důkazní situace zůstal pasivní a doklady jím poskytnuté by k vyhovění jeho návrhu samy o sobě nepostačovaly.⁵⁰ Jiné rozhodnutí soudu by totiž ani nepřicházelo v úvahu – totožnost skutku byla v řízení zachována, poškozený řádně a včas uplatnil nárok na náhradu škody a soud shledal obviněného vinným za splnění předpokladů v § 228 odst. 1 TR.

V civilním řízení by k popsané situaci nemohlo dojít. Pokud totiž žalobce (poškozený) žádá náhradu vzniklé škody, musí nejen tvrdit, ale i prokázat všechny předpoklady jejího vzniku a její výši. Pokud by v průběhu řízení vyplynulo, že škoda žalobci sice vznikla, ale nikoli z důvodů, které v žalobě uplatnil, bude jeho žaloba zamítnuta.

S jistou nadsázkou by se tak dalo říci, že poškozený má uplatněním svého návrhu prakticky splněno, další osud jeho nároku je determinován aktivitou a rozhodovací činností orgánů činných v trestním řízení. I v případě úplné pasivity poškozeného po podání jeho návrhu může být o jeho nároku rozhodnuto jeho přiznáním, a to dokonce i tehdy, pokud ke vzniku škody došlo jinak, než způsobem tvrzeným poškozeným. Postavení žalobce s sebou na druhou stranu nese tíživá procesní břemena, jejichž neunesení, stejně jako pasivita žalobce v případě, kdy se vznik škody z žalobou uplatněného důvodu jeví jako nesprávný, vedou k zamítnutí žaloby.

2.8. Posouzení povahy adhezního řízení

⁴⁹ JELÍNEK, Jiří. a kol. *Trestní právo procesní*. 4. vydání. Praha: Leges, 2016. ISBN 978-80-7502-160-1, str. 580 – 587.

⁵⁰ PÚRY, František, RICHTER, Martin. *Problematické aspekty rozhodování o náhradě škody v tzv. adhezním řízení*. Praha: AUC IURIDICA. 2023. Vol. 69, č. 3. DOI: 10.14712/23366478.2023.27.

O specifické povaze adhezního řízení svědčí jedinečná kombinace prvků trestního a civilního řízení – to se ostatně nabízí, neboť se jedná o část trestního řízení, v rámci které je rozhodováno o soukromoprávním nároku. Nasnadě je proto otázka, zda při posouzení povahy adhezního řízení převáží jeho předmět, tedy soukromoprávní nárok a zda adhezní řízení vykazuje znaky spíše civilního řízení, či zda převáží trestněprávní povaha řízení, a to nejen pokud jde o procesní postup dle trestněprávních předpisů.

Z výše uvedených kapitol je zřejmé, že adhezní řízení má některé znaky jak civilního, tak trestního řízení, které v sobě specifickým způsobem kombinuje. Snad nejrelevantnějším argumentem pro převažující civilní povahu adhezního řízení je možnost zahájit adhezní řízení jedinečně návrhem oprávněné osoby, tedy poškozeného, který musí být (shodně jako v civilním řízení) učiněn řádně a včas. Poškozený, obdobně jako žalobce v civilním řízení, má možnost se svým návrhem disponovat, měnit jej a vzít jej zpět.

Více shodných rysů však můžeme najít mezi adhezním a klasickým trestním řízením, a to od neexistence procesních břemen, specifík dokazování či zásady oficiality, která se uplatní při dokazování uplatněného nároku. Z uvedených důvodů se domnívám, že adhezní řízení je svou povahou spíše řízením trestním, byť s drobnými odlišnostmi. Snad nejvýznamnějším argumentem pro nastíněný názor je skutečnost, že trestní soud sice rozhoduje podle hmotněprávních předpisů jiných než trestních, ale jeho procesní postup se řídí trestním řádem. Pokud se procesní rovina adhezního řízení řídí pouze trestními předpisy, domnívám se, že je takové řízení možné označit za řízení trestní nejen formou, ale i povahou. Púry a Richter s odkazem na povahu adhezního řízení výstižně shrnují, že *„dochází ke spojení dvou řízení, o věci trestní i civilní, do jednoho, které si však zachovává svou povahu trestního řízení i pro účely uplatněného soukromoprávního nároku.“*⁵¹

3. Adhezní řízení v současném trestním právu

Adhezní řízení je součástí trestního řízení a v jeho rámci je rozhodováno o soukromoprávním nároku poškozeného, tedy nároku na náhradu majetkové škody, nemajetkové újmy nebo na vydání bezdůvodného obohacení. Adhezní řízení není samostatnou částí ani stadiem

⁵¹ PÚRY, František, RICHTER, Martin. *Problematické aspekty rozhodování o náhradě škody v tzv. adhezním řízení*. Praha: AUC IURIDICA. 2023. Vol. 69, č. 3. DOI: 10.14712/23366478.2023.27.

trestního řízení, naopak s ním splývá, a to zejména pokud jde o dokazování. Jedná se defacto o náhradu soukromoprávního řízení, ve kterém by jinak poškozený svůj nárok uplatnil.⁵²

Nespornou výhodou pro poškozeného, kterou mu adhezní řízení poskytuje, je možnost rozhodnout o jeho nároku přímo v rámci trestního řízení, tedy bez nutnosti vynakládat další finanční a časové investice, které by s sebou projednání nároku v civilním řízení neslo. Uplatnění nároku v jediném řízení u jediného soudu může poškozenému ušetřit i případné znovuprožití již vytrpěného traumatu, a to například pokud by mělo být prováděno obsáhlé dokazování opakovaně popisující okolnosti vzniku nároku, zejména jedná-li se o nemajetkovou újmu. Bez ohledu na rychlost a jistou procesní ekonomii, která se s trestním řízením pojí, má uplatnění nároku poškozeného v adhezním řízení pro poškozeného též praktickou výhodu v podobě usnadněné důkazní situace, neboť poškozený nenese žádná procesní břemena. Prostřednictvím adhezního řízení má poškozený možnost získat exekuční titul stejného obsahu, stejně jako v rámci civilního řízení, aniž by se civilního řízení vůbec musel účastnit.

3.1. Předmět adhezního řízení a předpoklady vzniku odpovědnosti za škodu ve vztahu k adheznímu nároku

Předmětem adhezního řízení je soukromoprávní nárok poškozeného, tedy jeho nárok na náhradu majetkové škody, nemajetkové újmy či vydání bezdůvodného obohacení. V této práci se nadále zaměřuje na škodu v užším smyslu, tedy na škodu majetkovou, ačkoli předmět adhezního řízení je širší. Pokud tedy nadále bude hovořeno o škodě, jedná se pouze o škodu v užším smyslu, bez zohlednění specifik nemajetkové újmy a bezdůvodného obohacení.

Již bylo uvedeno, že pokud jde o adhezní nárok poškozeného, řídí se rozhodování o něm hmotněprávními předpisy mimoprávní povahy, nejčastěji občanským zákoníkem. Není však vyloučeno ani použití zákoníku práce či zákona o obchodních korporacích, případně jiných soukromoprávních předpisů. Právě soukromoprávní povaha nároku způsobuje, že pro vznik povinnosti k jeho náhradě je vyžadováno splnění předpokladů vzniku odpovědnosti za škodu, jak je zná civilní právo, tedy porušení právní povinnosti, vznik škody, příčinnou souvislost mezi nimi a zavinění.

⁵² Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 12. 2. 2020, sp. zn. 7 Tdo 1485/2019.

Ustanovení § 43 odst. 3 TŘ vyžaduje, aby škoda, jejíž náhradu poškozený v adhezním řízení požaduje, vznikla z trestného činu, který je předmětem trestního stíhání. Pokud tedy má dojít ke vzniku odpovědnosti obviněného za škodu, musí být takovým porušením právní povinnosti právě spáchání trestného činu, tedy jednání naplňující znaky skutkové podstaty trestného činu. Ne všechna taková jednání však budou nutně trestná, neboť zákon zná též okolnosti, které protiprávnost jednání vylučují. Z důvodu absence protiprávnosti jakožto materiálního znaku není dané jednání trestným činem.⁵³ V takovém případě však nemůže být naplněna podmínka dle § 43 odst. 3 TŘ, respektive též § 228 odst. 1 TŘ, tedy že v adhezním řízení lze nahradit jen takovou škodu, která byla poškozenému způsobena trestným činem. Nelze-li pro existenci okolnosti vylučující protiprávnost označit jednání za trestný čin a zároveň se trestní řízení dostane do fáze hlavního líčení, nezbude soudu než poškozeného ve zprošťujícím rozsudku odkázat s jeho nárokem na civilní řízení.

Vznik škody musí být dále v příčinné souvislosti s trestným činem. Beranová upozorňuje, že požadavek příčinné souvislosti protiprávního jednání a vzniku škody má dvě roviny: hmotněprávní a procesní. V příčinné souvislosti z pohledu hmotného práva je škoda vzniklá jako následek znakem skutkové podstaty, ale příčinná souvislost může být dána i u jiné újmy způsobené protiprávním jednáním pachatele.⁵⁴

Pro ilustraci si představme situaci, kdy pachatel trestného činu loupeže uhodí poškozeného do hlavy lahví od vína, poškozený omdlí a pachatel získá čas pro vykradení jeho domu. Nejenže pachatel ránou do hlavy poškozenému ublížil na zdraví, ale krev, která se po pokoji rozstříkla, zničila drahou kabelku partnerky poškozeného. Pachatel je následně trestně stíhán za trestný čin loupeže, kterým způsobil jak majetkovou škodu ve výši odcizených věcí, tak nemajetkovou újmu v podobě újmy na zdraví poškozeného. Nedbalostní zničení věci cizí však není trestným činem, přesto následek v podobě majetkové škody na kabelce vznikl v přímé souvislosti se stíhaným trestným činem. Partnerka poškozeného se tak v adhezním řízení může domáhat náhrady škody, která jí zničením kabelky vznikla.⁵⁵

⁵³ Srov. např. P. Šámal in ŠÁMAL, Pavel. a kol. *Trestní zákoník. Komentář*. 3. vydání. Praha: C. H. Beck, 2023. Velké komentáře. ISBN 978-80-7400-893-1, str. 635, marg. 1.

⁵⁴ BERANOVÁ, Andrea. *Úvahy nad právní úpravou adhezního řízení de lege ferenda*. *Trestněprávní revue*. 2016, roč. 15, č. 10. ISSN 1213-5313, str. 221-226.

⁵⁵ Srov. tamtéž.

Procesní příčinná souvislost spočívá ve skutečnosti, že škoda vznikla jako následek stíhaného trestného činu. Tento předpoklad není naplněn tehdy, pokud následek v podobě škody vznikl jiným jednáním, než pro které je trestní stíhání vedeno, byť by spolu souvisely.

Pokud jde o předpoklad zavinění, občanské právo jej nevykládá a při posuzování jeho naplnění se vychází z trestněprávní nauky, která jej definuje jako psychický stav mezi škůdcem a jeho vlastním protiprávním jednáním a ke škodě jakožto jeho následku.⁵⁶ Ačkoli některé mimotrestní předpisy nevyžadují ke vzniku odpovědnosti zavinění, v případě adhezního nároku musí být požadavek zavinění vždy naplněn, neboť i samotný trestný čin musí být alespoň nějakou formou zaviněn. Trestní odpovědnost je odpovědností subjektivní, tedy odpovědností za zavinění a jakkoli nezaviněné jednání by poroto nemohlo být posouzeno jako trestný čin a trestní soud by za něj nemohl uložit povinnost k náhradě adhezního nároku.

3.2. Subjekty adhezního řízení

Právní nauka definuje subjekt řízení jako činitele mající a vykonávající vlastním jménem vliv na trestní řízení a jeho průběh, k čemuž jsou zákonem nadaní procesními právy a povinnostmi.⁵⁷ Pokud jde o adhezní řízení, nachází se v postavení subjektu zpravidla osoba, proti které je řízení vedeno, orgány činné v trestním řízení a poškozený. Šámal⁵⁸ i Jelínek⁵⁹ shodně upřesňují, že se však jedná jen o takového poškozeného, kterému dle soukromého práva svědčí nárok na náhradu škody, újmy či bezdůvodného obohacení. Ne každý poškozený je tedy zároveň nositelem soukromoprávního nároku. Pokud by svůj domnělý nárok uplatnil poškozený s nedostatkem aktivní legitimace, byl by soudem postupem dle § 229 TŘ odkázán na jiné řízení, popřípadě by poškozená nebyl připuštěn k hlavnímu líčení s odkazem na § 206 odst. 4 TŘ.

Ustanovení § 45 odst. 3 TŘ upravuje situaci převodu a přechodu práv poškozeného v souvislosti s jeho soukromoprávním nárokem na právního nástupce, která se však subjektem řízení stane teprve s přechodem těchto práv. V této souvislosti je vhodné zmínit, že právní nástupnictví je omezeno jen na uplatnění nároku na náhradu škody nebo vydání bezdůvodného

⁵⁶ JELÍNEK, Jiří a kol. *Trestní právo hmotné. Obecná část. Zvláštní část.* 6. vydání. Praha: Leges, 2017. ISBN 978-80-7502-236-3, str. 219 a násl.

⁵⁷ JELÍNEK, Jiří. a kol. *Trestní právo procesní.* 4. vydání. Praha: Leges, 2016. ISBN 978-80-7502-160-1, str. 185.

⁵⁸ P. Šámal in ŠÁMAL, Pavel, GRIVNA, Tomáš. *Trestní řád. komentář.* 7. doplněné a přepracované vydání. Praha: C. H. Beck, 2013, str. 519.

⁵⁹ JELÍNEK, Jiří, a kol. *Trestní právo procesní.* 5. aktualizované a doplnění vydání. Praha: Leges. 2018. ISBN: 978-80-7502-278-3, str. 269.

obohacení. Šámal, Zezulová a Růžička zdůrazňují, že předmětem přechodu nemůže být právo na náhradu nemajetkové újmy, jež byla poškozenému trestným činem způsobena, neboť se jedná o nároky ryze osobnostního charakteru, které smrtí poškozeného zanikají.⁶⁰

3.3. Uplatnění soukromoprávního nároku

Již bylo opakovaně uvedeno, že aby o soukromoprávním nároku poškozeného mohlo být v adhezním řízení rozhodnuto, musí to poškozený navrhnout. Návrhovost adhezního řízení je rys, který se s adhezním řízením pojí historicky a do dnešního dne je tento návrh podmínkou sine qua non projednání a rozhodnutí o nároku poškozeného.

3.3.1. Požadavek včasnosti a řádnosti

Jedině včasný a řádný návrh je schopen založit povinnost soudu rozhodnout o něm. Pokud jde o požadavek včasnosti, ustanovení § 43 odst. 3 TŘ stanoví, že „*návrh je třeba učinit nejpozději u hlavního líčení před zahájením dokazování (§ 206 odst. 2); je-li sjednána dohoda o vině a trestu, je třeba návrh učinit nejpozději při prvním jednání o takové dohodě (§ 175a odst. 2).*“ S ohledem na zásadu ochrany práv poškozeného zákon zakotvuje poučovací povinnost soudu o možnosti nárok na náhradu škody uplatnit (srov. § 206 odst. 2 TŘ), tato povinnost se uplatní i pokud poškozený nárok na náhradu škody již uplatnil. V takovém případě poškozený může pouze odkázat na již učiněný návrh. Nárok může být uplatněn již při prvním úkonu, který poškozený v trestním řízení činí, například již samotným trestním oznámením. V takovém případě musí být vyslechnut o tom, zda žádá, aby soud rozhodl v trestním řízení o jeho nároku na náhradu škody nebo nemajetkové újmy nebo na vydání bezdůvodného obohacení.⁶¹ Judikatura dovodila, že lhůta k uplatnění adhezního nároku je lhůtou procesní, jejíž navrácení není možné ani tehdy, pokud soud prvního stupně nesplní povinnost uvedenou v ustanovení věty první § 198 odst. 2 tr. ř. a nevyrozumí poškozeného řádně a včas o konání (počátku) hlavního líčení.⁶² Uvedené se sice může jevit jako bezdůvodně přísné, neboť práva poškozeného jsou chybným postupem soudu zkrácena prakticky bez náhrady. Na druhou stranu poškozenému zůstává možnost své právo

⁶⁰ P. Šámal, J. Zezulová, M. Růžička in GRIVNA, Tomáš, ŠÁMAL, Pavel, VÁLKOVÁ, Helena a kol. *Oběti trestných činů. Komentář*. 2. vydání. Praha: C. H. Beck, 2020. Beckova edice komentované zákony. ISBN 978-80-7400-793-4, str. 304, marg. 18.

⁶¹ P. Šámal, Zezulová, Růžička in GRIVNA, Tomáš, ŠÁMAL, Pavel, VÁLKOVÁ, Helena a kol. *Oběti trestných činů. Komentář*. 2. vydání. Praha: C. H. Beck, 2020. Beckova edice komentované zákony, ISBN 978-80-7400-793-4, str. 288-289, marg. 59.

⁶² Usnesení Krajského soudu v Plzni ze dne 6. 10. 1999, č. j. 8 To 335/99, publikované ve sbírce soudních rozhodnutí a stanovisek pod č. R 6/2001 tr.

vymáhat jiným způsobem, tedy v civilním řízení, což přísnost judikovaného závěru zmírňuje a lze jej s ohledem na možnost poškozeného domoci se svého práva jiným způsobem označit za ospravedlnitelný.

Požadavek řádného uplatnění neoznačuje ustanovení § 43 odst. 3 TŘ explicitně, je však odvoditelný z jeho jazykového výkladu, neboť odkazované ustanovení popisuje obsahové náležitosti návrhu. Z návrhu poškozeného musí být zřejmé, čeho se poškozený domáhá, vůči komu svůj nárok uplatňuje, v jaké výši a z jakého důvodu tak činí. Z návrhu tedy musí být dostatečně zřejmé, jaké právo poškozený uplatňuje, zda se domáhá náhrady škody, nemajetkové újmy či vydání bezdůvodného obohacení. Vznikla-li by pochybnost o tom, zda úkon poškozeného představuje návrh na náhradu škody nebo nemajetkové újmy či vydání bezdůvodného obohacení, bude povinností orgánů činných v trestním řízení poučit poškozeného ve smyslu § 46 TŘ o tom, že vady takového podání je nutné odstranit nejpozději do konce lhůty pro učinění návrhu jako takového.⁶³ Důsledkem neodstranění vad bude absence perfektního návrhu na náhradu škody, nemajetkové újmy nebo vydání bezdůvodného obohacení, tedy absence úkonu zakládajícího povinnost soudu o nároku poškozeného rozhodnout, byť i jen odkazem na civilní řízení.

Návrh musí vždy směřovat proti konkrétní osobě, tedy proti obviněnému. Nárok může být uplatňován i proti více spoluobviněným, v takovém případě musí být dostatečně označen každý z nich a z návrhu musí být též patrné, zda je náhrada škody požadována po obviněných společně a nerozdílně, či v závislosti na poměru zavinění.

Pokud jde o označení důvodu vzniku nároku, soudní praxe považuje za dostatečný odkaz poškozeného na to, že skutkem uvedeným v obžalobě poškozenému vznikl soukromoprávní nárok, jehož náhradu uplatňuje.⁶⁴ Výše uplatněného nároku může být uvedena buďto jako přesná částka, nebo jako určitý minimální rozsah, který může být poškozeným později upřesněn. Přesná výše nároku ve chvíli jeho uplatnění totiž vůbec nemusí být známá, v průběhu trestního řízení může dojít ke zvyšování škody. Poškozený proto může výši včasné uplatněného nároku upřesnit, a to až do doby, než se soud odebere k závěrečné poradě. Přesné vyčíslení škody je však v zájmu poškozeného, a to zejména s ohledem na kvantitativní vázanost soudu jeho návrhem – soud

⁶³ P. Šámal in ŠÁMAL, Pavel. a kol. *Trestní řád: komentář*. 7. vydání. Praha: Beck, 2013. Velké komentáře. ISBN 978-80-7400-465-0, str. 519, marg. 20, písm. a), odst. 3.

⁶⁴ Rozhodnutí Nejvyššího soudu ze dne 23.08.1962, sp. zn. Tz 2/62, publikované ve sbírce soudních rozhodnutí a stanovisek Nejvyššího soudu pod č. 47/1962.

nemůže poškozenému přiznat víc, než v návrhu uplatní, a to navzdory skutečnosti, že by měl právo na náhradu vyšší. To se v souladu se zásadou *ultra petita partium* vztahuje i na příslušenství uplatněného nároku.⁶⁵

Z ustanovení § 43 odst. 3 TR se podává, že „*důvod a výši škody, nemajetkové újmy nebo bezdůvodného obohacení je poškozený povinen doložit.*“ Zejména v kapitole 2.2 byla povaha této povinnosti blížeji popsána, přesto si však v rychlosti dovoluji připomenout, že navzdory ne zcela přesné dikci citovaného ustanovení poškozený není odpovědný za prokázání důvodu a výše uplatněného nároku a v souladu se zásadou *oficiality* a zásadou *vyhledací tíží* tato povinnost orgány činné v trestním řízení.

3.3.2. Účinky návrhu poškozeného

Hmotněprávním účinkem uplatnění adhezního nároku je stavení běhu promlčecí lhůty. Dle § 648 o. z. platí, že „*uplatní-li věřitel v promlčecí lhůtě právo u orgánu veřejné moci a pokračuje-li řádně v zahájeném řízení, promlčecí lhůta neběží.*“ Pokud jde o požadavek řádného pokračování v řízení, ten je naplněn pokud účastník pokračuje v řízení způsobem nebránícím meritornímu rozhodnutí ve věci.⁶⁶ V adhezním řízení by meritornímu rozhodnutí poškozený bránil tehdy, pokud by svůj návrh vzal zpět, nebo pokud by jej ve lhůtě řádně nedoplnil ve smyslu § 43 odst. 3 TR. Výše uvedené úvahy implikují, že doplnění návrhu se bude týkat doplnění návrhu v rozsahu, aby o něm bylo možné věcně rozhodnout v hlavním líčení, tedy například specifikace, zda poškozený požaduje náhradu škody či vydání bezdůvodného obohacení, nebo specifikace osoby obviněného, po kterém je náhrada požadována. Nedoplnění návrhu ve smyslu nedoložení výše nároku nebrání meritornímu rozhodnutí o něm, neboť poškozený s takovým nárokem může být připuštěn k hlavnímu líčení. Opět se tak vracíme k požadavku řádnosti a včasnosti návrhu na náhradu škody, nemajetkové újmy nebo vydání bezdůvodného obohacení, neboť jedině takový návrh skutečně činí soukromoprávní nárok předmětem adhezního řízení a okolností způsobující stavení promlčecí lhůty.⁶⁷ Promlčecí lhůta se staví do doby pravomocného skončení trestního stíhání.⁶⁸ V případě,

⁶⁵ P. Šámal in ŠÁMAL, Pavel. a kol. *Trestní řád: komentář*. 7. vydání. Praha: Beck, 2013. Velké komentáře. ISBN 978-80-7400-465-0, str. 519, marg. 20.

⁶⁶ K. Svoboda in ŠVESTKA, Jiří, DVOŘÁK, Jan, FIALA, Josef a kol. *Občanský zákoník: Komentář*. Svazek I, (§ 1-654). [online]. [cit. 2024-05-17]. Praha: Wolters Kluwer ČR, a.s., 2020. ISBN 978-80-7598-656-6, ustanovení § 648. Dostupné z: https://www.aspi.cz/products/lawText/13/11656/1/2#pa_648.

⁶⁷ Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 27. 4. 2011, sp. zn. 25 Cdo 3300/2010.

⁶⁸ J. Bodečková in PETROV, Jan, VÝTISK, Michal, BERAN, Vladimír. a kol. *Občanský zákoník. Komentář*. 2. vydání (1. aktualizace). [online]. [cit. 2024-05-17]. Praha: C. H. Beck, 2022. ISBN 978-80-7400-747-7, ustanovení § 648, marg. 24. Dostupné z: <https://app-beck-online-cz.ezproxy.is.cuni.cz/bo/document-view.seam?documentId=nnptembsgnpw2nrql4zc443cl4zdamjsl44dsx3qmy3dioa>.

že v adhezním řízení nebylo o nároku rozhodnuto uložením povinnosti obviněnému, běh promlčecí lhůty pokračuje a k případnému dalšímu stavení dojde až podáním žaloby u civilního soudu.⁶⁹

Procesním účinkem zahájení adhezního řízení je založení překážky litispendence ve smyslu § 83 o. s. ř. Dle Nejvyššího soudu ČSR „*řádné uplatnění nároku na náhradu škody v trestním řízení (§ 43 odst. 2, 3 tr. ř.) je (...) zahájením řízení a tvoří překážku zahájeného řízení, jestliže žaloba v občanském soudním řízení byla podána až poté, kdy již byl učiněn návrh na přisouzení náhrady škody v trestním řízení.*“⁷⁰ Jinými slovy, pokud se poškozený svého nároku domáhá v adhezním řízení, nemůže tak souběžně činit v civilním řízení. Pokud by přesto mělo k zahájení civilního řízení dojít, měl by jej civilní soud dle § 104 odst. 1 o. s. ř. zastavit.

I přes výše uvedené však může nastat situace souběhu obou řízení. V kapitole 2.5 bylo zběžně uvedeno, že trestní řízení překážku litispendence nezná, a proto již zahájené civilní řízení o nároku poškozeného nebrání jeho uplatnění v řízení trestním, tedy nebrání zahájení adhezního řízení. To je ostatně patrné i z dikce ustanovení § 44 odst. 3 TŘ, dle kterého „*návrh podle § 43 odst. 3 nelze podat, bylo-li o nároku již rozhodnuto v občanskoprávním nebo v jiném příslušném řízení.*“ Samotný průběh řízení tedy není překážkou zahájení adhezního řízení, tuto překážku by založilo až rozhodnutí v takovém řízení vydané. Důsledkem podání návrhu navzdory (byť nepravomocnému) rozhodnutí o tomtéž nároku v jiném řízení je postup soudu dle § 206 odst. 4 TŘ, tedy rozhodnutí, že poškozený k hlavnímu líčení není připuštěn. Otázkou tedy zůstává, jaký by měl být postup soudu v případě souběhu obou řízení, pokud v žádném z nich nebylo vydáno rozhodnutí. Wintrová k tomu uvádí, že na souběžné vedení obou řízení jde reagovat zastavením civilního řízení, a to právě pro existenci překážky litispendence dle § 83 odst. 1 o. s. ř. Z ustálené judikatury však plyne, že konkurence civilního a adhezního řízení není důvodem pro zastavení civilního řízení.⁷¹ V této souvislosti je nutné připomenout, že předmět civilního i adhezního řízení je stejný, jedno řízení není podřízené druhému, ani na něm není závislé. Pro rozhodování civilního soudu není nezbytné, aby bylo postaveno najisto, že byl spáchán trestný čin a kým. Ač je civilní soud tímto závěrem vázán (srov. § 135 odst. 1 o. s. ř.), pro rozhodnutí o nároku poškozeného není relevantní.⁷²

⁶⁹ Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 9. 5. 2017, sp. zn. 23 Cdo 980/2017.

⁷⁰ Zpráva Nejvyššího soudu ČSR ze dne 24.10.1979, sp. zn. Cpj 35/78.

⁷¹ Rozsudek Nejvyššího soudu Slovenské republiky ze dne 25. 10. 1979, sp. zn. 6 Cz 17/79.

⁷² BERANOVÁ, Andrea. *Adhezní řízení*. Disertační práce, vedoucí Jelínek, Jiří. Univerzita Karlova, Právnická fakulta, Katedra trestního práva, 2016, str. 78.

Trestní řád trestnímu soudu neumožňuje zastavit adhezní řízení, či návrh poškozeného zamítnout nebo odmítnout. Obsahově nejbližším rozhodnutím je rozhodnutí o nepřipuštění poškozeného k hlavnímu líčení, které však dle § 206 odst. 3 TŘ míří pouze na situace, ve kterých uplatňuje práva poškozeného osoba, které toto právo zřejmě nepřísluší. Nepřipuštění poškozeného k trestnímu řízení z důvodu již zahájeného civilního řízení o tomtéž nároku by přímo porušovalo již citované ustanovení § 44 odst. 3 TŘ. Ani přerušení civilního řízení dle mého názoru nepřichází v úvahu, neboť § 109 o. s. ř. s adhezním řízením jako důvodem pro přerušení civilního řízení nepočítá, a to ani pokud jde o důvod dle § 109 odst. 2 písm. c) o. s. ř., neboť rozhodnutí o vině obviněného není prejudiciální otázkou pro rozhodnutí o nároku poškozeného. S přihlédnutím ke skutečnosti, že překážka litispendence je civilní zásadou, domnívám se, že pokud je adhezní řízení zahájeno v průběhu civilního řízení o témže nároku, měl by civilní soud jím vedené řízení zastavit. Snad jedinou alternativou by bylo současné vedení obou řízení až do doby vydání meritorního rozhodnutí v jednom z nich, které by založilo překážku *res iudicatae*. Na rozdíl od litispendence je překážka věci rozhodnuté relevantní pro obě řízení. Pokud s odkazem na § 44 odst. 3 TŘ je (byť nepravomocné)⁷³ rozhodnutí civilního soudu o nároku poškozeného překážkou zahájení adhezního řízení, je tím spíše překážkou vedení již zahájeného řízení. Také výrok dle § 228 TŘ zakládá překážku *res iudicatae* v rozsahu, ve kterém byla trestním soudem poškozenému náhrada škody přiznána,⁷⁴ a tedy v rozhodnutí v jednom řízení zakládá překážku postupu v řízení druhém. Současné vedení dvou řízení o témže nároku se však příčí zásadě procesní ekonomie, která se uplatní v obou řízeních. Domnívám se, že v takovém případě nelze najít ospravedlnitelný důvod současného vedení dvou řízení, tedy duplicitního projednávání téže věci za porušování zásady procesní ekonomie ve dvou různých řízeních. Z uvedeného důvodu se domnívám, že jediným řešením takové situace by mělo být zastavení civilního řízení. V tomto ohledu považuji odkazovaný rozsudek Nejvyššího soudu Slovenské republiky, dle kterého současné vedení obou řízení není důvodem pro zastavení civilního řízení, za překonaný.

3.4. Rozhodování o soukromoprávním nároku

Učiní-li poškozený návrh na náhradu škody, musí o něm trestní soud rozhodnout. Toto rozhodnutí může být věcné, nebo jeho obsahem může být výrok o nepřipuštění poškozeného

⁷³ Usnesení Krajského soudu v Českých Budějovicích ze dne 25. 6. 2003, sp. zn. 3 To 489/2003.

⁷⁴ RŮŽIČKA, Miroslav, PŮRY, František, ZEŽULOVÁ, Jana. *Poškozený a adhezní řízení v České republice*. Praha: C. H. Beck, 2007. Beckova edice právní instituty. ISBN 978-80-7179-559-9, str. 502, marg. 678.

k hlavnímu líčení. Návrh poškozeného však nemůže nikdy zůstat bez reakce a trestní soud se s ním musí vypořádat způsobem, který odůvodňují okolnosti daného případu.

3.4.1. Rozhodnutí dle § 206 odst. 3, 4 TŘ

Dle § 206 odst. 3 TŘ platí, že „*uplatňuje-li práva poškozeného osoba, které toto právo zřejmě nepřísluší, vysloví soud usnesením, že onu osobu jako poškozeného k hlavnímu líčení nepřipouští. Takové rozhodnutí nebrání uplatnění nároku na náhradu škody nebo nemajetkové újmy nebo na vydání bezdůvodného obohacení před příslušným orgánem.*“ Dle odstavce 4 citovaného ustanovení pak „*podle odstavce 3 postupuje soud také tehdy, brání-li účasti poškozeného okolnosti uvedené v § 44 odst. 2 a 3.*“ Právní nauka rozlišuje mezi situacemi, kdy osobě nepřísluší práva poškozeného obecně, nebo pouze právo na náhradu škody, nemajetkové újmy či vydání bezdůvodného obohacení.⁷⁵

Příkladem situace, ve které bude trestní soud postupovat přímo dle § 206 odst. 4 TŘ, je již výše popsaná existence překážky litispendence. Tento závěr je dovozován z judikatury,⁷⁶ dle které „*pokud však soud zjistí v rámci postupu podle § 206 odst. 2 tr. ř, že již bylo vydáno na podkladě takového nároku v občanskoprávním či jiném řízení rozhodnutí o povinnosti obviněného nahradit způsobenou škodu a toto rozhodnutí existuje, ať je či není pravomocné, rozhodne, že poškozený nemůže v hlavním líčení uplatňovat nárok na náhradu škody (§ 44 odst. 3, § 206 odst. 3, 4 tr. ř).*“

Zpravidla za použití analogie k § 44 odst. 3 bude trestní soud rozhodovat dle § 206 odst. 4 TŘ vždy, když uplatnění návrhu nebude odpovídat požadavkům ustanovení § 44 odst. 3 TŘ, tedy bude-li návrh uplatněn opožděně (k předpokladu včasnosti srov. kapitola 3.3.1), byla-li uplatněná škoda již nahrazena, požaduje-li poškozený náhradu jinak než v penězích či pokud je nárok již promlčen nebo o něm byla mezi obviněným a poškozeným uzavřena dohoda o náhradě škody.⁷⁷

Pokud jde o uplatnění náhrady škody již nahrazené nebo škody, postup soudu dle § 206 odst. 4 TŘ je ustálenou praxí.⁷⁸ Podmínkou takového postupu však je, že došlo k zániku celého nároku poškozeného, nikoli pouze jeho části. Pokud původní nárok poškozeného zanikl

⁷⁵ Např. F. Púry in ŠÁMAL, Pavel. a kol. *Trestní řád: komentář*. 7. vydání. Praha: Beck, 2013. Velké komentáře. ISBN 978-80-7400-465-0, str. 2591, marg. 7.

⁷⁶ Usnesení Krajského soudu v Českých Budějovicích ze dne 25. 6. 2003, sp. zn. 3 To 489/2003.

⁷⁷ F. Púry in ŠÁMAL, Pavel. a kol. *Trestní řád: komentář*. 7. vydání. Praha: Beck, 2013. Velké komentáře. ISBN 978-80-7400-465-0, str. 2594 – 2597, marg. 10.

⁷⁸ Srov. např. zpráva Nejvyššího soudu ČSSR ze dne 24. 11. 1982, sp. zn. Plsf 4/82.

dobrovolným poskytnutí plnění pouze zčásti, nemůže poškozeného k trestnímu řízení nepřipustit, neboť stále existuje část nároku, o které může být rozhodnuto. Ačkoli i v případě uzavření dohody o náhradě škody se jedná o situace, kdy existuje nárok poškozeného, o kterém by soud mohl rozhodnout, nárok poškozeného se dostává do (alespoň defacto) nesporné roviny. To je patrné již jen z vůle obviněného domluvit se na náhradě škody místo toho, aby se požadavku poškozeného bránil, ať již v rámci obhajoby, případně jako žalovaný. Přesto, že taková dohoda nepředstavuje meritorní rozhodnutí ve věci, svým způsobem věcným řešením je – právní nauka totiž jako překážku připuštění poškozeného k hlavnímu řízení považuje jen takovou dohodu, která je pořízena ve formě notářského zápisu se svolením k přímé vykonatelnosti.⁷⁹ Taková dohoda má pak povahu exekučního titulu, tedy ve vztahu k nároku poškozeného představuje alternativu k případnému výroku o náhradě škody.

Poškozený nebude k trestnímu řízení připuštěn ani tehdy, pokud by požadoval odčinění způsobené škody či újmy jinak, než v penězích. Civilistická koncepce náhrady škody směřuje k primární náhradě uvedením do předešlého stavu (§ 2951 odst. 1 o. z.) a teprve není-li to dobře možné, nebo žádá-li o to poškozený, hradí se škoda v penězích. Restituční způsob náhrady se však v trestním právu neuplatní, neboť dle ustanovení § 228 odst. 1 TR musí být majetková škoda i nemajetková újma odčiněny v penězích (to je zjevné již jen z jazykového výkladu ustanovení § 43 odst. 3 TR, dle kterého může poškozený navrhnout, aby soud v odsuzujícím rozsudku uložil obžalovanému povinnost nahradit v penězích škodu nebo nemajetkovou újmu, jež byla poškozenému trestným činem způsobena). V tomto kontextu lze dodat, že striktně relutární náhrada je důsledkem teprve relativně nedávné změny názoru zákonodárce, neboť před účinností novely trestního řádu č. 181/2011 Sb., připouštěl odčinění škody i uvedením v předchozí stav.

3.4.1.1. Problematika promlčení soukromoprávního nároku poškozeného

Konečně rozhodnutí o nepřipuštění poškozeného k hlavnímu líčení může trestní soud vydat také tehdy, když poškozený uplatní nárok již promlčený. Dle § 611 o. z. se „*promlčují všechna majetková práva s výjimkou případů stanovených zákonem.*“ Již bylo uvedeno, že právo na náhradu škody v penězích je právo majetkové povahy a podléhá promlčení. Pokud jde o právo na náhradu nemajetkové újmy, i to je v adhezním řízení možné nahradit pouze v penězích, a s odkazem na § 612 o. z. promlčení podléhá jen právo na odčinění újmy na právu na život a

⁷⁹ Srov. ustanovení § 274 odst. 1 písm. e) o. s. ř.

důstojnost, jméno, zdraví, vážnost, čest, soukromí nebo obdobného osobního práva. Není tedy sporu o tom, že nárok poškozeného na náhradu škody promlčení podléhá.

Samotný běh času však automaticky neznamená neuplatnitelnost promlčeného nároku v adhezním řízení. Aby k promlčení nároku soud přihlédl, musí jej namítnout obviněný s odkazem na § 610 odst. 1 o. z. Právě v důsledku takové námitky trestní soud poškozeného k hlavnímu líčení nepřipustí postupem dle § 206 odst. 4 TR. Ani tehdy však nárok poškozeného nezaniká, jeho pohledávka se stává naturální obligací, tedy právem před orgánem veřejné moci nevymahatelným. K uspokojení nároku poškozeného tak může dojít toliko v důsledku dobrovolného plnění obviněného (srov. § 609 o. z.). Námitka promlčení je námitkou hmotněprávní povahy, o možnosti jejího uplatnění nesmí být obviněný soudem poučen. Námitka promlčení je včasné uplatněna tehdy, pokud tak obviněný učiní „v adhezním řízení nejpozději před rozhodnutím odvolacího soudu, jímž se řízení pravomocně skončí.“⁸⁰

V souvislosti s promlčení se však nabízí zajímavá úvaha nad otázkou, co vlastně je účelem trestního řízení – zda lze skutečně vycházet z poněkud romantické zásady *vigilantibus iura* a předpokládat, že široká veřejnost skutečně zná svá práva, rozumí jim a dovede je včasné uplatňovat, a zda tedy lze trvat na formalistickém dodržování nastavených právních fikcí i když se mohou přičít spravedlnosti, či zda je účelem trestního práva odstraňovat zlo, které bylo trestným činem napácháno, a to i tehdy, pokud pro dosažení takového účelu dojde k prolomení některých jiných práv (zejména) obviněného. Nastíněné lze lépe demonstrovat na následujícím příkladu: obviněný již od 90. let jedná způsobem naplňujícím znaky trestného činu lichvy dle § 218 odst. 3 písm. b) TZ tak, že s důchodci sjednává smlouvy o úvěru s ročním úrokem přesahujícím 70% úvěrované částky, zneužívaje rozumové slabosti úvěrovaných osob. Pachatel tak činí soustavně, obdobným způsobem, jeho jednotlivé útoky jsou vedeny jednotným záměrem a pojí je blízká časová souvislost a též souvislost v předmětu útoku, přičemž pachatel svým jednáním naplňuje skutkovou podstatu téhož trestného činu a jedná tedy v pokračování dle § 116 TZ. Poslední dílčí útok pachatel podnikl dne 31. 12. 2023 a od té doby se dalšího útoku nedopustil. Počátek běhu promlčecí lhůty se dle § 34 odst. 2 TZ odvíjí od ukončením jednání, tedy spáchání posledního dílčího útoku. S odkazem na § 139 TZ začala promlčecí lhůta běžet dne 1. 1. 2024. Protože se z hlediska hmotného práva jedná o jediný skutek,⁸¹ ani ty lichvy, kterých se pachatel dopustil v 90.

⁸⁰ Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 7. 7. 2011, sp. zn. 4 Tdo 460/2011.

⁸¹ JELÍNEK, Jirí a kol. *Trestní právo hmotné. Obecná část. Zvláštní část.* 6. vydání. Praha: Leges, 2017, ISBN 978-80-7502-236-3, str. 341.

letech, doposud nejsou promlčeny. Obviněný je nyní trestně stíhán za popsané jednání, což všichni poškození vítají, neboť se konečně po desítkách let povedlo dopadnout toho, kdo se na jejich úkor obohacoval. Poškození v trestním řízení uplatní své soukromoprávní nároky, přičemž obviněný pachatel namítne jejich promlčení.

Z hlediska civilního práva se závěr o promlčení nároků jeví jako správný, neboť náhrada z lichevního jednání se jakožto majetková škoda promlčuje v obecné promlčecí lhůtě, tedy v subjektivní lhůtě tří let a v objektivní lhůtě 10 let (srov. § 629 o. z.). V této lhůtě mohli poškození svůj nárok uplatnit v řízení před civilním soudem, a to právě s odkazem na zásadu *vigilantibus iura*. Ačkoli se tato možnost objektivně nabízela, ze subjektivních důvodů konkrétního případu nemusela být možná, neboť by uplatnění nároku před civilním soudem (například pro absolutní nedostatek či nepřipustnost důkazů k prokázání tvrzené škody) nevedlo k příznivému rozhodnutí věci. Nepřipustění poškozených k hlavnímu líčení je tedy v souladu s právem, neboť dle civilního práva je jejich nárok skutečně promlčen. Lze však uvažovat nad tím, zda je takový závěr skutečně spravedlivý ve vztahu k poškozeným, kterým konečně po desítkách let někdo uvěřil, že na nich bylo napácháno nějaké zlo, přičemž toto zlo nemůže být odstraněno. V tomto směru považují za materiálně nespravedlivé, že trestní soud rozhodne o vině a vyřkne, že obviněný trestným činem spáchal škodu, jejíž náhrady se však poškozený nemůže jakkoli domoci. Přesto že je reparační funkce pro trestní právo zcela atypická, nelze si v tomto kontextu nepoložit otázku, zda společnost snese, že zlo vyvolané trestným činem tento trestný čin přežije a nebude jakkoli odčiněno. Nemělo by být úkolem justice odstraňovat následky takového jednání, které zákonodárce označuje za trestné, tedy za zcela nežádoucí? Jak lze ospravedlnit relativně neřešitelný stav, do kterého právo poškozené v tomto případě staví tím, že jim na jednu stranu dá za pravdu, že uzná vznik škody či újmu, ale nedá jim možnost se jakkoli domoci její nápravy?

Byť se nastíněná úvaha může jevit jako poněkud filozofická, vede v zásadě ke dvěma různým řešením, v důsledku kterých by bylo možné popsanou nespravedlivost odstranit. První možné řešení spočívá v prolomení námítky promlčení ve prospěch poškozeného, tedy vlastně celkové neuplatnění institutu promlčení pokud jde o dosud nepromlčené trestní činy, v důsledku kterých vznikla z pohledu civilního práva již promlčená škoda. Tím by ovšem došlo jednak k citelnému zásahu do práva obviněného, která jistě nelze popřít jen proto, že se dopustil trestného činu. Zásadnějším důsledkem by však mohly být následné snahy o analogický průlom do institutu promlčení i v jiných právních odvětvích, zejména například v řízení o přestupku podle jiných právních předpisů. I pokud má být na danou problematiku nahlíženo prismatem spravedlnosti, jeví

se jako vhodnější přístup řešení spočívající ve změně délky promlčecí lhůty. Překryv objektivní promlčecí lhůty soukromoprávního nároku poškozeného s promlčecí lhůtou stíhaného trestného činu, kterým ke vzniku nároku došlo, by poškozeného nepřipravilo o možnost uplatnit svůj nárok a dosáhnout tak pro sebe spravedlnosti. Alternativně by též bylo možné uvažovat o prodloužení promlčecí lhůty adhezního nároku do posledního momentu v rámci trestního stíhání, kdy ještě lze nárok uplatnit. Tím by zároveň byla respektována jednak civilistická zásada *vigilantibus iura*, neboť by stále záleželo na aktivním jednání poškozeného spočívajícím v uplatnění návrhu na náhradu škody, jednak zásada autonomie vůle poškozeného. Trestní právo by tak umožnilo skutečně odstranit škodlivé následky spáchaného trestného činu a neposkytovalo by jim ochranu tím, že jim vůbec umožní přežít trestný čin. Ostatně není výjimkou, že v každodenním životě dochází ke kolizi práv a právních zájmů. I ve výše popsaném případě by se porovnání kolidujících práv obviněného a poškozeného mělo stát předmětem testu proporcionality, jehož aplikace se v obecné rovině může promítnout ve změně zákona.

Současná právní úprava uvedenou problematiku neupravuje obecně, v konkrétních případech však lze narazit na přístupové změny představující odstraňování přílišné tvrdosti zákonné úpravy. Korektivem spravedlnosti se Ústavní soud zabýval v nálezu sp. zn. I.ÚS 643/04 a uvedl, že v určitých situacích je nutné přiznat i promlčené právo, pokud je námitka promlčení nemravná. Dle Ústavního soudu *„uplatnění této námítky je výrazem zneužití práva na úkor účastníka, který marné uplynutí promlčecí doby nezavinil a vůči němuž by za takové situace zánik nároku na vydání bezdůvodného obohacení v důsledku uplynutí promlčecí doby bylo nepřiměřeně tvrdým postihem ve srovnání s rozsahem a charakterem jím uplatňovaného práva a s důvody, pro které své právo včas neuplatnil.“*⁸² Taková situace by dle mého názoru v praxi mohla nastat například tehdy, když obviněný až do promlčení nároku jedná s poškozeným o uzavření dohody o náhradě škody a po promlčení nároku od jednání upustí. V navazující judikatuře shledal Ústavní soud za rozpornou s dobrými mravy situaci, kdy *„akceptace námítky promlčení obecnými soudy může být považována za porušení základních práv jednotlivce“*. Konkrétně *“stěžovatelé zmeškali uplatnění nároku v promlčecí době, neboť se řídili starší judikaturou, dle které se nároky na náhradu nemajetkové újmy v jiné než peněžité formě nepromlčovaly, přičemž opačný právní názor byl nastolen až v rozsudku publikovaném po okamžiku, kdy nárok soudně uplatnili.“*^{83, 84}

⁸² Nález Ústavního soudu ze dne 6. 9. 2005, sp. zn. I.ÚS 643/04.

⁸³ Nález Ústavního soudu ze dne 3. 4. 2018, sp. zn. II. ÚS 76/17.

Posouzení nemravnosti námitky promlčení však bylo v obou případech záležitostí konkrétních okolností případu, nikoli obecným řešením. Nadto korektiv dobrých mravů je třeba užívat se značnou opatrností, neboť v důsledku rozlišností, které s sebou soudní uvážení nese, mohou v rozhodovací praxi nastávat zásadní rozdíly. V tomto ohledu se však jeví až jako úsměvné, že pokud jde o nemravnost námitky promlčení, hovoří i sám Ústavní soud o střídmosti v průlomu do institutu promlčení, když na druhé misce vah zůstává neodčinný následek trestného činu, který lze jen sotva označit za souladný s dobrými mravy. Nastavení právního systému způsobem umožňujícím přežití následků trestného činu pak zavádá otázce, zda vůbec hraje roli skutečnost, že byl spáchán trestný čin.

3.4.1.2. Problematika neplatnosti právního jednání a promlčení

Na problematiku promlčení navazuje i problematika neplatnosti právního jednání, neboť obě mohou mít zásadní vliv na osud soukromoprávního nároku poškozeného. V minulosti platilo, že právní jednání naplňující znaky trestného činu je absolutně neplatné, a to pro rozpor se zákonem. Současné civilní právo rozlišuje mezi relativní a absolutní neplatností. Dle § 588 o. z. platí, že absolutně neplatné je jednání, které se „*zjevně přičí dobrým mravům, anebo které odporuje zákonu a zjevně narušuje veřejný pořádek*“. Z dikce zákona tedy plynou dva důvody absolutní neplatnosti: zjevný rozpor s dobrými mravy a rozpor se zákonem ve spojení se zjevným narušením veřejného pořádku. A contrario, samotný rozpor právního jednání se zákonem způsobuje pouze neplatnost relativní. Jednání naplňující znaky skutkové podstaty trestného činu je jistě jednání rozporné se zákonem a jako takové by mělo být přinejmenším relativně neplatné (§ 580 o. z. a § 586 odst. 2 o. z.), přičemž závěr o jeho absolutní neplatnosti zůstává nejistý. Do dnešního dne proto zůstává nezodpovězenou otázkou, zda se jednání představující trestný čin zjevně přičí dobrým mravům, či zda rozporuje zákon a zároveň zjevně narušuje veřejný pořádek.

V důsledku nutnosti vznést námitku relativní neplatnosti právního jednání naplňujícího znaky trestného činu se může stát, že nárok poškozeného na náhradu škody (ale i nemajetkové újmy či vydání bezdůvodného obohacení) bude z občanskoprávního hlediska závislý na vědomosti poškozeného o nezbytnosti vznesení této námitky. Stejně tak jak bylo nastíněno v předchozí kapitole ve vztahu k obviněnému, ani vůči poškozenému nikdo nemá poučovací povinnost v rozsahu hmotněprávních námitek. Pokud bychom vycházeli z premisy, že trestní i civilní soudy jsou stejně kvalifikované instituce a proto by o tomtéž nároku měli rozhodnout totožně, neměl by

trestní soud v případě námitky neplatnosti návrhu poškozeného vyhovět a nárok v adhezním řízení přiznat. Odlišná situace by však nastala, pokud by trestní soud argumentoval jedním z důvodů absolutní neplatnosti, jak jsou uvedeny výše.

Lze tak pozorovat nedokonalé sloučení trestní a civilní úpravy. Kde jinde by se tento nesoulad měl projevit, než právě v rámci rozhodování o soukromoprávním nároku v trestním řízení. Nastíněnou úvahu lze prakticky demonstrovat na lichevním jednání, neboť to je postihované jak právem civilním (srov. § 1796 o. z.), tak právem trestním (srov. § 218 TZ). Dle § 1796 o. z. platí, že lichevní jednání způsobuje neplatnost, přičemž se jedná o neplatnost relativní. Stejný následek je dovozen i u lichevního jednání dosahujícího společenské škodlivosti trestného činu.⁸⁵ Měl by tedy trestní soud v případě trestního stíhání vedeného pro pokus trestného činu lichvy nepřiznat uplatněný nárok poškozeného proto, že nenamítl neplatnost takového jednání, pokud z odborné literatury plyne následek relativní neplatnosti stíhaného jednání? A pokud by obviněný následně v civilním řízení navrhl, aby byla poškozenému uložena povinnost plnit závazky plynoucí z lichevní smlouvy, jejíž neplatnost nenamítl, nedostal by se stát v případě uložení této povinnosti fakticky do postavení spolupachatele pomáhajícího obviněnému dokonat jeho trestný čin tím, že poškozeného donutí na tuto smlouvu plnit?

Opět lze poukázat na téměř naivní představu, že v souladu se zásadou *vigilantibus iura* bude každý poškozený vědět o nutnosti namítnout neplatnost jednání představující stíhaný trestný čin a v případě, že tak neučiní, může nastat výše popsaná situace. Pokud by zákonným následkem trestného činu byla absolutní neplatnost jednání, kterým byl tento trestný čin spáchán, nedocházelo by k situacím jednoznačně odporujícím zásadě bezrozpornosti právního řádu, jejichž obhajitelnost z hlediska materiální spravedlnosti je přinejmenším problematická.

Domnívám se, že závěr o absolutní neplatnosti trestných jednání by pro odbornou veřejnost nemusel být překvapivý – obecně panuje shoda na tom, že pokud zákon nějaké jednání považuje za trestné, bude pravděpodobně rozporovat dobré mravy a často též narušovat veřejný pořádek. Otázkou tedy zůstává pouze to, zda takové jednání dosahuje potřebné intenzity, aby dobré mravy či veřejný pořádek narušovalo zjevně. V tomto ohledu si dovoluji poukázat na materiální znak

⁸⁵ M. Janoušek in PETROV, Jan, VÝTISK, Michal, BERAN, Vladimír. a kol. *Občanský zákoník. Komentář*. 2. vydání (1. aktualizace). [online]. [cit. 2024-05-17]. Praha: C. H. Beck, 2022. ISBN 978-80-7400-747-7, ustanovení § 1796, odst. V, marg. 2 písm. b). Dostupné z: <https://app-beck-online-cz.ezproxy.is.cuni.cz/bo/document-view.seam?documentId=nnptembsgnpw2nrql4zc443cl4zdamjsl44dsx3qmyytoojw>.

trestného činu, tedy na společenskou škodlivost. Právě ta je totiž proměnnou, která odlišuje trestný čin od přestupku. Pokud je v důsledku tohoto korektivu právo schopné označit veškerá protiprávní jednání dosahující určité míry společenské škodlivosti za trestná, bylo by jej možné uplatnit i pokud jde o posouzení míry narušení veřejného pořádku či dobrých mravů. Jinými slovy, pokud by bylo možné přestupky jakožto protiprávní jednání dosahující nižší společenské škodlivosti považovat za jednání odporující dobrým mravům či narušující veřejný pořádek a trestné činy s ohledem na vyšší míru společenské škodlivosti za jednání zjevně odporující dobrým mravům a zjevně narušující veřejný pořádek, došlo by k překlenutí mezery, která v právní úpravě v současné době existuje a zavdává výše popsáním paradoxům.

Jako negativní důsledek nastíněného řešení shledávám potenciální nejednotnost právní úpravy projevující se tak, že postavení poškozeného, jemuž byla škoda způsobena přestupkem, zůstane s ohledem na bdělost ve vztahu k jeho právům, tedy námitce neplatnosti, v zásadě stejné, jako současné postavení poškozeného v adhezním řízení. Defacto tedy pouze dojde k odsunu tohoto problému „o schůdek níže“, na úroveň méně škodlivých jednání. Lze se proto ptát, zda společenská škodlivost je dostatečným důvodem pro nastolení plošného řešení, když jistě budou nastávat situace, ve kterých by mohlo dojít ke stejným paradoxům, jako je popsáno výše. Tak například posouzení, zda je krádež přestupkem nebo trestným činem, může být otázkou jediné koruny, jde-li o hodnotu kradené věci. Následek v podobě relativní či absolutní neplatnosti a zároveň tedy i postavení poškozeného by tak závisel na „štěstí“, že pachatel odcizil věc dosahující určité hodnoty. Lze se však domnívat, že jakékoli plošné řešení s sebou zpravidla přinese možné negativní důsledky. V kontextu současné právní úpravy tedy trestním soudům nezbyvá, než aby si zjevný rozpor s dobrými mravy nebo zjevné narušení veřejného pořádku v trestním řízení posoudily jako předběžnou otázku a učinily tak závěr o absolutní neplatnosti ex officio.

3.4.2. Rozhodnutí dle § 228 odst. 1 TŘ

Zatímco rozhodnutí podle § 206 odst. 3, 4 TŘ nepojednávají o soukromoprávním nároku poškozeného meritorně, v případě rozhodnutí dle § 228 odst. 1 TŘ se již jedná o věcné rozhodnutí, jehož obsahem je přiznání nároku poškozenému. Konstrukce ustanovení § 228 odst. 1 TŘ nastiňuje dvě situace, ve kterých soud uplatněný nárok poškozenému přizná, a to (i) v případě vydání odsuzujícího rozsudku, pokud poškozený svůj nárok včas uplatnil a zákon nestanoví jinak, a dále (ii) vždy tehdy, nebání-li tomu zákonná překážka, výše škody je součástí popisu skutku ve výroku a škoda v této výši zároveň nebyla dosud uhrazena.

Nejdříve k situaci uvedené pod bodem (i). Z dikce ustanovení § 228 odst. 1 TŘ plyne, že povinnost nahradit škodu může soud obviněnému uložit jen tehdy, odsuzuje-li jej pro trestný čin, kterým způsobil jinému majetkovou škodu (...). Odkazované ustanovení nepožaduje, aby byl obviněnému uložen nějaký nebo nějaký konkrétní trest, postačí toliko, že je obviněný uznán vinným tím trestným činem, kterým byla škoda způsobena. Povahu odsuzujícího rozsudku má též trestní příkaz (§ 314f odst. 1 písm. e) TŘ) nebo rozsudek, kterým se schvaluje dohoda o vině a trestu. A contrario k uložení povinnosti nahradit škodu nemůže dojít v případě zproštění obviněného, nebo pokud soud vydává rozhodnutí dle § 221 - § 224 TŘ.⁸⁶ Výrok o vině se však musí týkat takového jednání, kterým byla způsobena škoda, tedy mezi jednáním a škodou musí existovat příčinná souvislost. To ostatně plyne i z jazykového výkladu odkazovaného ustanovení, které uvádí požadavek odsouzení pro trestný čin, jímž byla způsobena škoda (...).

Požadavku včasnosti uplatnění nároku již byla věnována pozornost zejména v kapitole 3.3.1 této práce. Otázkou však zůstává, zda včasné uplatnění nároku (při splnění dalších předpokladů analyzovaného ustanovení) postačí pro výrok o povinnosti nahradit škodu. Ustanovení § 228 odst. 1 TŘ totiž odkazuje na ustanovení § 43 odst. 3 TŘ, které kromě včasného učinění návrhu poškozeným specifikuje i další náležitosti návrhu. Šámal v tomto kontextu hovoří o kumulativním naplnění požadavku včasnosti a řádnosti.⁸⁷ Domnívám se, že ač ustanovení § 228 odst. 1 TŘ explicitně zmiňuje pouze včasné uplatnění nároku, je nutné jej i s ohledem na obsažený odkaz na § 43 odst. 3 TŘ vykládat ve vzájemné souvislosti s tam uvedenými požadavky, tedy posuzovat nejen včasnost, ale i řádnost návrhu poškozeného. Již bylo zmíněno, že ke vzniku škody musí dojít v příčinné souvislosti s trestným činem, kterým je obviněný uznáván vinným. Obdobně i ustanovení § 43 odst. 3 TŘ požaduje, aby z návrhu bylo patrné, z jakého důvodu je nárok uplatňován, přičemž v této souvislosti postačí konstatování, že ke škodě došlo jednáním popsáním v obžalobě.⁸⁸ Byť se jedná o relativně volnou formulaci, je v ní obsažen požadavek příčinné souvislosti mezi jednáním obviněného a vznikem škody. Řádnost návrhu je možné vnímat i v jeho nezpětvzetí, v důsledku kterého by o návrhu soud nemohl vůbec meritorně rozhodnout a postupoval by dle § 206 odst. 3 nebo 4 TŘ. Jak bylo uvedeno v předchozí kapitole, rozhodování dle tohoto ustanovení přichází v úvahu právě tehdy, když návrh není uplatněn řádně, respektive

⁸⁶ Rozhodnutí Nejvyššího soudu Slovenské socialistické republiky ze dne 28. 8. 1980, sp. zn. 4 Tz 53/80.

⁸⁷ F. Púry in ŠÁMAL, Pavel. a kol. *Trestní řád: komentář*. 7. vydání. Praha: Beck, 2013. Velké komentáře. ISBN 978-80-7400-465-0, str. 2831, marg. 2 písm. a).

⁸⁸ Rozhodnutí Nejvyššího soudu ze dne 23.08.1962, sp. zn. Tz 2/62, publikované ve sbírce soudních rozhodnutí a stanovisek Nejvyššího soudu pod č. 47/1962.

dojde-li k zániku nároku (například právě vznesením námitky promlčení). I v tomto ohledu je tedy řádnost návrhu nutné vnímat jako předpoklad jeho přiznání postupem dle § 228 odst. 1 TŘ. Zbývá jen dodat, že postup dle § 228 odst. 1 TŘ nepřichází v úvahu tehdy, byla-li uplatněná škoda již nahrazena, požaduje-li poškozený náhradu jinak než v penězích či pokud je nárok již promlčen nebo o něm byla mezi obviněným a poškozeným uzavřena dohoda o náhradě škody.

Situace uvedená pod bodem (ii) pak popisuje předpoklady, při jejichž naplnění je trestní soud o nároku poškozeného povinen rozhodnout vždy. Těmito předpoklady jsou absence zákonné překážky pro rozhodnutí o nároku, výše škody jako součást popisu skutku ve výroku a neuhrazení škody v dané výši.

Zákonnou překážkou rozhodnutí o nároku poškozeného postupem dle § 228 odst. 1 TŘ jsou obecně takové situace, kdy poškozený proti obviněnému sice nárok na náhradu škody má, ale existuje překážka bránící jeho přiznání. Judikatura dovodila, že takovou překážkou je například nedostatek hmotněprávní legitimace poškozeného, který byl způsoben uzavřením smlouvy o postoupení nároku na náhradu škody vzniklé z pracovněprávního vztahu. Ten je však ze své podstaty nepostupitelný, smlouva o jeho postoupení proto byla neplatná a nemohla založit právní nástupnictví postupníka.⁸⁹ Dalšími překážkami, které by bránily přiznání nároku jsou promlčení či prekluze nároku, existence pravomocného rozhodnutí o tomtéž nároku v jiném řízení vedeném proti témuž obviněnému (zpravidla se bude jednat o řízení civilní nebo přestupkové) či zpětvzetí návrhu poškozeným. Postup soudu po zjištění existence zákonné překážky se bude lišit v závislosti na okamžiku, kdy se o existenci takové překážky dozvěděl: stalo-li se tak před zahájením dokazování v hlavním líčení, rozhodne soud postupem dle § 206 odst. 4 TŘ tak, že poškozeného k hlavnímu líčení nelze připustit. Pokud se však existence zákonné překážky objasní až během dokazování, soudu nezbude, než poškozeného odkázat na řízení ve věcech občanskoprávních postupem dle § 229 odst. 1 TŘ.

Aby o náhradě škody mohlo být rozhodnuto, nesmí být škoda v době vydání rozsudku uhrazena. Zákonodárce měl zřejmě na mysli úhradu úplnou, neboť o nároku poškozeného je v rozsahu dosud neuhrazené části možné rozhodovat postupem dle § 228 odst. 1 TŘ. Úplné uhrazení škody ještě před počátkem hlavního líčení znamená zánik závazku splněním, a tedy zánik nároku poškozeného. Z tohoto důvodu by soud měl postupovat analogicky k § 206 odst. 4 TŘ a

⁸⁹ Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 28. 6. 2007, sp. zn. 7 Tdo 676/2007.

poškozeného k hlavnímu řízení vůbec nepřipustit. Dojde-li k úplné úhradě škody v průběhu hlavního líčení či vyvstane-li tato skutečnost během dokazování, bude poškozený odkázán na řízení ve věcech občanskoprávních postupem dle § 229 odst. 1 TŘ.

Ač tak z § 228 odst. 1 věty za středníkem TŘ explicitně ne plyne, domnívám se, že povinnost soudu rozhodnout o nároku poškozeného nevznikne v případě, kdy jej poškozený neuplatní způsobem uvedeným ve větě první tohoto ustanovení, v opačném případě by o nároku nemohlo být vůbec rozhodováno.

Zásadní rozdíl mezi situacemi popsány v první a druhé větě ustanovení § 228 odst. 1 TŘ zakládající povinnost soudu přiznat poškozenému náhradu škody je, že výše škody je obsažena v popisu skutku, jehož spáchání odsuzující rozsudek pojednává. Škoda v takovém případě tvoří znak skutkové podstaty trestného činu a musí být proto zjištěna její přesná výše, respektive škoda musí být označena alespoň dolní hranicí. Povinnost soudu věcně rozhodnout o náhradě takové škody se překrývá se zákazem soudu odkázat poškozeného na řízení ve věcech občanskoprávních. Jinak by tomu ani být nemohlo, neboť takový postup by v zásadě popíral výrok soudu o vině. Je-li způsobení škody v určité výši znakem skutkové podstaty trestného činu, nemůže být o vině za něj rozhodnuto, aniž by tento znak nebyl objasněn a zároveň dokazování musí být provedeno v takovém rozsahu, který naplnění tohoto znaku skutkové podstaty spolehlivě objasní. Pakliže by se tak nestalo, nebylo by možné rozhodnout ani o vině obviněného. Za těchto okolností se nemůže stát, že by (s výjimkou existence zákonné překážky či úhrady škody) nebyly dány okolnosti pro věcné rozhodnutí o nároku poškozeného.

3.4.3. Rozhodnutí dle § 229 odst. 1, 2, 3 TŘ

Dle § 229 odst. 1 platí, že *„není-li podle výsledků dokazování pro vyslovení povinnosti k náhradě škody (...) podklad nebo bylo-li by pro rozhodnutí o povinnosti k náhradě škody nebo nemajetkové újmy v penězích nebo k vydání bezdůvodného obohacení třeba provádět další dokazování, jež by podstatně protáhlo trestní řízení, soud odkáže poškozeného na řízení ve věcech občanskoprávních, popřípadě na řízení před jiným příslušným orgánem.“*

Předpokladem pro rozhodnutí dle citovaného ustanovení je – jako ve všech případech rozhodnutí pojících se s adhezním řízením – uplatnění nároku poškozeného.⁹⁰ Přesto, že postupem dle § 229 odst. 1 TŘ soud povinnost k náhradě škody nepřiznává, je nutné takové rozhodnutí odlišovat od jiných rozhodnutí adhezního řízení: zásadním rozdílem s rozhodnutím dle § 206 odst. 3, 4 TŘ je skutečnost, že po uplatnění návrhu postupoval poškozený v řízení způsobem umožňujícím o jeho návrhu věcně rozhodnout a nevzal jej zpět, přičemž však nejsou splněny předpoklady § 228 odst. 1 TŘ, protože o řádně a včasně uplatněném nároku není možné rozhodnout jeho přiznáním.

Domnívám se, že také ustanovení § 228 a § 229 TŘ je nutné vykládat ve vzájemných souvislostech – jen tak lze konkretizovat okruh případů, ve kterých se rozhodnutí dle § 229 odst. 1 TŘ skutečně uplatní. K odkázání poškozeného na řízení ve věcech civilních například nikdy nemůže dojít v situaci dle § 228 odst. 1 věty za středníkem, tedy tehdy, kdy je výše škody zákonným znakem skutkové podstaty stíhaného trestného činu. Nemůže se totiž stát, aby pro rozhodnutí o náhradě škody nebyl dostatečný podklad, když takový podklad je zároveň nezbytný pro samotný výrok o vině. Úlohou orgánů činných v trestním řízení je provádět dokazování do té doby, než bude naplnění znaků skutkové podstaty dostatečně objasněno – zároveň s tím však bude dostatek podkladů pro rozhodnutí o náhradě škody. Pakliže se v řízení neprokáže naplnění znaků skutkové podstaty, bude o nároku poškozeného nutné rozhodnout sice též odkazem na civilní řízení, ale postupem dle § 229 odst. 3 TŘ. A contrario k uvedenému, postup soudu dle § 229 odst. 1 TŘ se uplatní tehdy, pokud v řízení nebylo rozhodnuto dle § 206 odst. 3, 4 TŘ, výše škody není znakem skutkové podstaty a zároveň nejsou naplněny předpoklady § 228 odst. 1 věty první TŘ. I takové vymezení se však může jevit jako přehnaně abstraktní a na místě je otázka, v jakých konkrétních případech bude trestní soud postupovat dle § 229 odst. 1 TŘ.

Pokud jde o případ absence podkladů pro rozhodnutí dle § 228 odst. 1 TŘ, ten je dán není-li dostatečně prokázána buďto výše nebo důvod vzniku škody,⁹¹ brání-li jeho přiznání zákonná překážka nebo pokud je existence nároku jen pravděpodobná. Absence podkladu pro rozhodnutí o návrhu poškozeného plyne i z jednání obviněného, kterým závazek zaniká splněním v celém rozsahu. Obdobně však bude soud postupovat i tehdy, pokud závazek zanikne z jiného důvodu,

⁹⁰ Usnesení Vrchního soudu v Praze ze dne 04.03.1994, sp. zn. 3 To 105/93.

⁹¹ RŮŽIČKA, Miroslav, PŮRY, František, ZEZULOVÁ, Jana. *Poškozený a adhezní řízení v České republice*. Praha: C. H. Beck, 2007. Beckova edice právní instituty. ISBN 978-80-7179-559-9, str. 510, marg. 691.

například započtením. Lze jen dodat, že před zahájením hlavního líčení by takové jednání obviněného odůvodňovalo postup soudu analogický k § 206 odst. 4 TŘ.⁹²

Zejména v kapitole 2 této práce bylo popsáno, že trestní řízení ovládají jiné zásady, než řízení civilní. Jednou z nich je i zásada rychlosti a procesní ekonomie, která se v ustanovení § 229 odst. 1 TŘ projevuje tak, že v případě potřeby provádět další dokazování, které by podstatně protáhlo řízení, trestní soud odkáže poškozeného s jeho nárokem na řízení ve věcech občanskoprávních. Zmíněným zásadám byla již věnována pozornost v kapitole 2.3 této práce, přesto však považují za nutné vrátit se k ní alespoň v rozsahu jejích praktických projevů v adhezním řízení. Z citovaného ustanovení plyne, že rozhodujícím kritériem jsou potřeby trestního stíhání, tedy potřeba objasnění skutkového stavu v míře nezbytné pro správné a spolehlivé rozhodnutí o vině a trestu na podkladě obžaloby.⁹³ Dle judikatury je průtahem vybočujícím z potřeb trestního stíhání i takový průtah, který narušuje výchovný účel trestního stíhání, jehož účel vyžaduje též, aby bylo o trestném činu rozhodnuto co nejdříve poté, kdy byl spáchán.⁹⁴ Pokud je z provedeného dokazování možné spolehlivě rozhodnout o vině a trestu, a zároveň lze předpokládat, že dalším dokazováním bude spolehlivě prokázán i uplatněný nárok na náhradu škody, je dán důvod postupu dle § 229 odst. 1 TŘ. Takové dokazování by totiž trestní řízení neúměrně protáhlo, přičemž by se již týkalo výhradně soukromoprávního nároku.

V trestním řízení mohou nastat též situace, kdy je alespoň o části uplatněného nároku možné rozhodnout na základě výsledků dokazování, o zbylé části uplatněného nároku však z různých důvodů možné rozhodnout není. Trestní soud má dle § 229 odst. 2 TŘ povinnost rozhodnout o přiznání právě té části nároku, pro kterou z provedeného dokazování plyne skutkový podklad. Již bylo uvedeno, že současná procesní úprava neumožňuje zamítnutí uplatněného nároku, a to ani jeho části. O nepřiznané části nároku poškozeného tedy soud musí rozhodnout právě odkazem na civilní řízení. Předpokladem rozhodnutí podle § 229 odst. 2 TŘ tedy je, že soud přiznal poškozenému jen část jeho uplatněného nároku, bez ohledu na rozsah nepřiznaného zbytku.⁹⁵

⁹² F. Púry in ŠÁMAL, Pavel. a kol. *Trestní řád: komentář*. 7. vydání. Praha: Beck, 2013. Velké komentáře. ISBN 978-80-7400-465-0, str. 2854, marg. 23.

⁹³ Rozhodnutí Nejvyššího soudu ze dne 23.08.1962, sp. zn. Tz 2/62, publikované ve sbírce soudních rozhodnutí a stanovisek Nejvyššího soudu pod č. 47/1962.

⁹⁴ Tamtéž.

⁹⁵ P. Šámal, J. Zezulová, M. Růžička in GRIVNA, Tomáš, ŠÁMAL, Pavel, VÁLKOVÁ, Helena a kol. *Oběti trestných činů. Komentář*. 2. vydání. Praha: C. H. Beck, 2020. Beckova edice komentované zákony, ISBN 978-80-7400-793-4, str. 654, marg. 67.

Projev zásady, že trestní soud nemůže zamítnout návrh poškozeného, lze spatřovat i v případě postupu dle § 229 odst. 3 TŘ, dle kterého „*jestliže soud obžalovaného obžaloby zproští, odkáže poškozeného s jeho nárokem na náhradu škody (...) vždy na řízení ve věcech občanskoprávních, popřípadě na řízení před jiným příslušným orgánem.*“ Lze poukázat na provázanost s jinými ustanoveními upravujícími rozhodnutí v adhezním řízení, která připouštějí přiznání byť jen části nároku pouze v případě odsuzujícího rozsudku. Tato zásada se projevuje i v nemožnosti poškozeného podat proti výroku dle § 229 odst. 3 TŘ odvolání. Poškozený by se tak vlastně domáhal změny výroku o vině, tedy vydání odsuzujícího rozsudku, na základě kterého by mohlo být jeho návrhu vyhověno. Vrchní soud tento logický důsledek vtělil do svého usnesení ze dne 13. 12. 1995 sp. zn. 5 To 96/1993 a postavil na jisto, že proti výroku dle § 229 odst. 3 TŘ není odvolání poškozeného přípustné.⁹⁶ Navzdory zprošťujícímu rozsudku není vyloučeno, že jednáním obviněného byla poškozenému způsobena nějaká škoda, jen se tak stalo v důsledku jednání, které trestní soud neshledal trestným činem. Poškozený se samozřejmě může náhrady této škody domoci před jiným příslušným orgánem, jak ostatně plyne již jen z dikce ustanovení § 229 odst. 3 TŘ.

3.5. Adhezní řízení a vybrané odklony

Institut škody má v trestním právu význam i pokud jde o rozhodování o odklonech. Připomeňme v rychlosti, že odklony jsou v trestním řízení chápány jako jakési „*odchylky od typického průběhu trestního procesu*“, kdy „*trestní řízení nedospěje do svého obvyklého konce, do vynesení odsuzujícího rozsudku, nedojde k vyslovení viny, ale řízení se od této cesty „odkloní“ a trestní věc se vyřídí jinak.*“⁹⁷ Majetkové nároky poškozeného nezůstávají ani v řízení o odklonech opomenuty a jejich posuzování jak v řízení před soudem, tak v přípravném řízení je právní teorií považováno za adhezní řízení v širším smyslu.⁹⁸ Význam odklonů pro adhezní řízení se projevuje také ve vztahu k poškozenému, kterému nabízí výhodu spočívající ve snazší a efektivnější možnosti domoci se jeho nároku.⁹⁹

⁹⁶ Usnesení Vrchního soudu v Praze ze dne 13. 12. 1995 sp. zn. 5 To 96/1993.

⁹⁷ JELÍNEK, Jiří. a kol. *Trestní právo procesní*. 4. vydání. Praha: Leges, 2016, ISBN 978-80-7502-160-1, str. 728.

⁹⁸ RŮŽIČKA, Miroslav, PŮRY, František, ZEZULOVÁ, Jana. *Poškozený a adhezní řízení v České republice*. Praha: C. H. Beck, 2007. Beckova edice právní instituty. ISBN 978-80-7179-559-9, str. 461-462.

⁹⁹ LICHNOVSKÝ, Vladimír. *Možnosti zlepšení právní úpravy odklonů v trestním řízení v souvislosti s připravovanou rekonstrukcí trestního řádu*. In: Jelínek, J.: *Alternativní řešení trestních věcí*. Sborník z mezinárodní vědecké konference Olomoucké právnické dny, květen 2015, trestní sekce. Praha: Leges, 2015. ISBN 978-80-7502-109-0, str. 138.

Právní teorie mezi odklony řadí například podmíněné zastavení trestního stíhání, podmíněné odložení podání návrhu na potrestání, narovnání, řízení o schválení dohody o vině a trestu, trestní příkaz a ve vztahu k mladistvým též odstoupení od trestního stíhání v řízení o provinění.¹⁰⁰ Diskusi o tom, zda lze trestní příkaz a dohodu o vině a trestu skutečně za odklon považovat, jde dle mého názoru mimo zaměření této práce, přesto však lze poukázat alespoň na skutečnost, že jak trestní příkaz, tak rozsudek kterým se dohoda o vině a trestu schvaluje, mají povahu odsuzujícího rozsudku, což je relevantní právě pro rozhodnutí o adhezním nároku poškozeného. Spojitost škody a odklonů lze dále spatřovat v tom, že náhrada škody je jednou z podmínek užití některých odklonů.

3.5.1. Podmíněné zastavení trestního stíhání

Ustanovení § 307 odst. 1 TŘ stanoví, že „v řízení o přečinu může se souhlasem obviněného soud a v přípravném řízení státní zástupce podmíněně zastavit trestní stíhání“ a to za kumulativního splnění zákonem vymezených podmínek. Tou je dle § 307 odst. 1 písm. b) TŘ též povinnost obviněného k náhradě škody, pokud byla trestným činem způsobena, nebo uzavřením dohody o její náhradě s poškozeným, anebo učinění jiných potřebných opatření k její náhradě. Jen okrajově lze zmínit, že obdobnou podmínku lze aplikovat i ve vztahu k bezdůvodnému obohacení, jak je definováno pod písm. c) odkazovaného ustanovení.

Dohoda o náhradě škody může být dle Púryho uzavřena v jakékoli formě, nesmí však existovat pochyby o jejím obsahu.¹⁰¹ Dohoda o náhradě škody se nemusí týkat úplné výše vzniklé škody, a to ani pokud byla způsobena více obviněnými. Judikatura dovodila, že uzavření dohody o náhradě škody s jedním z obviněných reprezentuje vůli poškozeného ohledně jeho požadavku na náhradu škody proti tomuto obviněných. Skutečnost, že taková dohoda nepokrývá celou škodu způsobenou více pachateli, nebrání závěru o splnění podmínky dle § 307 odst. 1 písm. b) TŘ.¹⁰² I pokud by měl poškozený za to, že nebyl plně odškodněn a z toho důvodu nesouhlasil s podmíněným zastavením trestního stíhání, prosadí se formální naplnění zákonných podmínek a trestní stíhání bude podmíněně zastaveno.¹⁰³ Podmínku uzavření dohody o náhradě škody

¹⁰⁰ JELÍNEK, Jiří. a kol. *Trestní právo procesní*. 4. vydání. Praha: Leges, 2016, ISBN 978-80-7502-160-1, 728.

¹⁰¹ RŮŽIČKA, Miroslav, PŮRY, František, ZEZULOVÁ, Jana. *Poškozený a adhezní řízení v České republice*. Praha: C. H. Beck, 2007. Beckova edice právní instituty. ISBN 978-80-7179-559-9, str. 570, marg. 766.

¹⁰² Usnesení Krajského soudu v Českých Budějovicích ze dne 9. 5. 2001, sp. zn. 3 To 207/2001, publikované ve sbírce soudních rozhodnutí a stanovisek pod č. 5/2002.

¹⁰³ Usnesení Krajského soudu v Plzni ze dne 31. 7. 1997, sp. zn. 9 To 429/97, publikované ve sbírce soudních rozhodnutí a stanovisek pod č. 9/1998.

v případě plurality poškozených lze mít za naplněnou jediné tehdy, pokud obviněný nahradil škodu způsobenou všem poškozeným, nebo se všemi poškozenými o její náhradě uzavřel dohodu, anebo učinil jiná potřebná opatření k náhradě škody všem poškozeným.¹⁰⁴

Z odborné literatury plyne, že náhrada škody má přednost před uzavřením dohody o ní a s uzavřením dohody se lze spokojit tehdy, pokud obviněný s přihlédnutím k okolnostem konkrétního případu škodu neuhradil z omluvitelného důvodu.¹⁰⁵ Zásadním rozdílem mezi situacemi, kdy škoda byla obviněným skutečně nahrazena a kdy pouze došlo k uzavření dohody o její náhradě, je výrok o uložení povinnosti k náhradě škody. Logickým důsledkem náhrady škody je absence výroku stanovujícího povinnost k jeho náhradě, v případě uzavření dohody o náhradě škody bude však jeho existence nezbytná (srov. § 307 odst. 4 TŘ). Nejvyšší soud v této souvislosti uzavřel, že výrok dle § 307 odst. 4 TŘ (v účinném znění § 307 odst. 6 TŘ) není adhezním výrokiem a nemá charakter výroků podle § 228 a § 229 TŘ. Nárok na náhradu škody lze totiž přiznat jen odsuzujícím rozsudkem; tato podmínka není splněna při podmíněném zastavení trestního stíhání, a to již jen proto, že takové rozhodnutí nemá formu rozsudku, ale usnesení a zároveň nedochází k vyslovení viny. Přirovnáním výroku k výrokům dle § 48 odst. 4 TŘ či § 85 odst. 2 TŘ pak Nejvyšší soud uzavřel, že v žádném z těchto případů, tedy ani v případě výroku dle § 307 odst. 6 TŘ nevyplývá ze zákona povinnost uvádět konkrétní částku škody, nemajetkové újmy nebo bezdůvodného obohacení.¹⁰⁶ Otázkou tak zůstává, zda je usnesení o podmíněném zastavení trestního stíhání, respektive dohoda o náhradě škody, exekucním titulem. Dle § 274 odst. 1 písm. a) o. s. ř. mohou být exekucním titulem též vykonatelná rozhodnutí soudů a jiných orgánů činných v trestním řízení, pokud přiznávají právo nebo postihují majetek. Není pochyb, že výrok dle § 307 odst. 6 TŘ je výrokiem soudu a je jím ukládána povinnost k náhradě škody, tedy stanoveno tomu odpovídající právo poškozeného. Též odborná literatura k ustanovení § 274 o. s. ř. zastává názor, že „v soudním výkonu rozhodnutí tak lze vykonat například (...) rozhodnutí státního zástupce a soudu, kterým bylo podle § 307 TŘ trestní stíhání podmíněně zastaveno a obviněnému uložena povinnost nahradit v průběhu zkušební doby škodu.“¹⁰⁷ Usnesení o podmíněném zastavení trestního stíhání a tedy i výrok o povinnosti nahradit škodu nabývají právní moci, a takové usnesení

¹⁰⁴ Usnesení Krajského soudu v Českých Budějovicích ze dne 23. 1. 1997, sp. zn. 4 To 22/97, publikované ve sbírce soudních rozhodnutí a stanovisek pod č. 4/1998.

¹⁰⁵ P. Šámal in ŠÁMAL, Pavel. a kol. *Trestní řád: komentář*. 7. vydání. Praha: Beck, 2013. Velké komentáře. ISBN 978-80-7400-465-0, str. 3483 – 3484, marg. 15.

¹⁰⁶ Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 26. 8. 2015, sp. zn. 7 Tdo 942/2015.

¹⁰⁷ J. Levý in SVOBODA, Karel, SMOLÍK, Petr, LEVÝ, Jiří, DOLEŽÍLEK, Jiří a kol. *Občanský soudní řád. Komentář*. 3. vydání (2. aktualizace). [online]. [cit. 2024-05-17]. Praha: C. H. Beck, 2023. ISBN 978-80-7400-828-3, ustanovení § 274 o. s. ř., bod I., marg. 4. Dostupné z: <https://app-beck-online-cz.ezproxy.is.cuni.cz/bo/document-view.seam?documentId=nnptembsgnpwk232ge4dexszfzwexzrhe3dngxzhfpxazrsg42a>.

je proto způsobilým exekučním titulem. Pokud by však došlo ke zrušení usnesení o schválení narovnání, má poškozený k dispozici alespoň dohodu uzavřenou s obviněným. Ta sice zlepšuje jeho právní postavení, sama o sobě však není exekučním titulem. Nejvyšší soud postavil najisto, že pro domožení se nuceného výkonu povinnosti z dohody o náhradě škody musí poškozený absolvovat civilní řízení, ve kterém exekuční titul získá.¹⁰⁸ Alternativou umožňující poškozenému vyhnout se nalézacímu řízení by též mohlo být uzavření dohody formou notářského zápisu se svolením k přímé vykonatelnosti, který dle § 274 odst. 1 písm. e) o. s. ř. exekučním titulem je.

Variantou k náhradě škody a uzavření dohody o náhradě škody je i učinění jiných potřebných opatření k náhradě škody. Tento požadavek jde nad rámec adhezního řízení a pojí se výhradně s řízením o odklonech, neboť v adhezním řízení lze o způsobené škodě rozhodnout pouze povinností k její náhradě v penězích. Tato podmínka může být splněna například tím, že obviněný učiní oznámení o vzniku škody nebo vzniku své odpovědnosti za způsobenou škodu jako pojistnou událost vyplývající z jeho pojištění a poskytne pojišťovně i další případnou součinnost¹⁰⁹ či v uložení peněžní částky ve výši náhrady škody do soudní úschovy.¹¹⁰ Samotné prohlášení obžalovaného v hlavním líčení v nepřítomnosti poškozeného, že je ochoten uhradit škodu v určité výši, nelze považovat za jiné opatření potřebné k náhradě škody s pro splnění podmínky dle § 307 odst. 1 písm. b) TŘ nepostačí.¹¹¹

3.5.2. Narovnání

Ustanovení § 309 odst. 1 TŘ říká, že „v řízení o přečinu může se souhlasem obviněného a poškozeného soud a v přípravném řízení státní zástupce rozhodnout o schválení narovnání a zastavit trestní stíhání“, a to za kumulativního splnění podmínek v zákoně uvedených. Také v případě narovnání je podmínkou úhrada škody poškozenému, a to v celém rozsahu,¹¹² nebo učinění potřebných úkonů k její náhradě, případně jiné odčinění újmy vzniklé přečinem. Lze tedy spatřovat mnohé podobnosti s institutem podmíněného upuštění od trestního stíhání, přesto se však liší v jejich účelu. Institut narovnání se často uplatňuje tehdy, když zájem státu na dohodě o

¹⁰⁸ Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 26. 8. 2015, sp. zn. 7 Tdo 942/2015.

¹⁰⁹ Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 8. 10. 2002, sp. zn. 4 Tz 62/2002, publikovaný v souboru trestních rozhodnutí NS pod č. 19/2003.

¹¹⁰ Usnesení Krajského soudu v Českých Budějovicích ze dne 23. 5. 1994, sp. zn. 3 To 380/94, publikované ve Sbírce soudních rozhodnutí a stanovisek pod č. R 20/1995.

¹¹¹ Usnesení Krajského soudu v Hradci Králové ze dne 19. 8. 2003, sp. zn. 10 To 336/2003, publikované ve sbírce soudních rozhodnutí a stanovisek pod č. R 3/2005.

¹¹² P. Šámal in ŠÁMAL, Pavel. a kol. *Trestní řád: komentář*. 7. vydání. Praha: Beck, 2013. Velké komentáře. ISBN 978-80-7400-465-0, str. 3519, marg. 14, odst. 7.

vyrovnání vztahů mezi pachatelem a poškozeným převyšuje zájem na potrestání pachatele, naproti tomu podmíněné zastavení trestního stíhání představuje určitou snahu o odlehčení výkonu justice.¹¹³

Taktéž dopad na samotné trestní stíhání je odlišný – jak plyne z jazykového výkladu, podmíněné zastavení trestního stíhání nabízí orgánům činným v trestním řízení při nedodržování stanovených podmínek možnost v trestním stíhání pokračovat, schválením narovnání je trestní stíhání definitivně zastaveno a nelze v něm pokračovat. Právě s ohledem na tento následek schválení narovnání nepostačí pouhé uzavření dohody o narovnání, ale vyžaduje se zvýšená míra jistoty, že se poškozenému skutečně dostane odškodnění. Po zastavení trestního stíhání totiž nelze na obviněného působit případným pokračováním v trestním stíhání.¹¹⁴ Uvedené však zcela nevylučuje vypořádání nároku na náhradu škody prostřednictvím uzavření dohody o narovnání, její splnění je však nutné zajistit některým ze zajišťovacích institutů civilního práva. Alternativou takového zajištění by v případě přechodné neschopnosti poškozeného přijmout náhradu škody mohlo být i složení peněžité částky ve výši vzniklé škody do soudní úschovy.¹¹⁵

Stejně jako institut škody, ani institut narovnání není v trestněprávním a civilním pojetí synonymem, byť je v obou případech podstatou narovnání sporných vztahů, respektive práv a povinností. V případě narovnání jakožto odklonu nelze opomenout trestněprávní vztah, ze kterého stát svým způsobem vystupuje tím, že upouští od svého práva trestně stíhat a potrestat pachatele trestného činu, a to na úkor narovnání sporných vztahů mezi poškozeným a obviněným – zásah do soukromé sféry intenzitou převyšuje zájem na trestním stíhání pachatele. Narovnání v rovině soukromého práva však nemá žádný veřejnoprávní přesah a působí mimo jiné zánik původního závazku. Pokud jde o jejich vzájemný vztah, uzavřená dohoda v rámci odklonu může být hodnocena jako narovnání ve smyslu § 1903 o. z., ale pouze za předpokladu splnění podmínek tam uvedených, zejména vyjasnění sporných práv a povinností. Pokud jde o relevanci odklonu narovnání v oblasti civilního práva, s ohledem na obsah tohoto právního jednání je možné jej posoudit též jako uznání dluhu obviněným¹¹⁶, neboť specifikuje jak důvod vzniku dluhu

¹¹³ JELÍNEK, Jiří. a kol. *Trestní právo procesní*. 4. vydání. Praha: Leges, 2016. ISBN 978-80-7502-160-1, str. 731.

¹¹⁴ RŮŽIČKA, Miroslav, PŮRY, František, ZEZULOVÁ, Jana. *Poškozený a adhezní řízení v České republice*. Praha: C. H. Beck, 2007. Beckova edice právní instituty. ISBN 978-80-7179-559-9, str. 572, marg. 768.

¹¹⁵ TIBITANZLOVÁ, Alena: *Odklony v trestním řízení*. Praha: Leges, 2018. ISBN 9788075023193, str. 152-153.

¹¹⁶ P. Šámal, J. Zezulová, M. Růžička in GŘIVNA, Tomáš, ŠÁMAL, Pavel, VÁLKOVÁ, Helena a kol. *Oběti trestných činů. Komentář*. 2. vydání. Praha: C. H. Beck, 2020. Beckova edice komentované zákony, ISBN 978-80-7400-793-4, str. 569, marg. 18.

(způsobené škody), kterou je spáchaný trestný čin, tak jeho výši, která v narovnání musí být obsažena, čímž splňuje požadavky § 2053 o. z.

3.5.3. Dohoda o vině a trestu

Dohoda o vině a trestu je odklonem spočívajícím v konsenzu obviněného, poškozeného a státního zástupce, v rámci kterého obviněný prohlásí, že skutek, za který je trestně stíhaný, spáchal, a přijímá za něj trest v druhu a výši, jak je popsáný v dohodě. Tuto dohodu následně schvaluje soud.¹¹⁷ Již jen z této stručné definice je patrné, že v rámci dohody o vině a trestu působí i poškozený a její součástí tedy zpravidla bude způsob vypořádání jemu vzniklé škody.

Poškozený má právo být vyzooměn o jednání o dohodě o vině a trestu a tohoto jednání se má právo účastnit, o sjednání dohody však lze jednat i bez něj, pokud se k prvnímu jednání nedostaví, navzdory řádnému poučení o něm. Bez přítomnosti poškozeného může být dohoda sjednána též tehdy, pokud se na jednání o ni nedostavil a svůj nárok na náhradu škody již uplatnil nebo prohlásil, že jej uplatňovat nebude. V takovém případě se za poškozeného může státní zástupce shodnout s obviněným na rozsahu a způsobu náhrady škody až do výše uplatněného nároku. Při sjednávání dohody má být však dbáno zájmů poškozeného. Poškozenému též svědčí právo vyjádřit se zejména k rozsahu a způsobu náhrady škody, nemajetkové újmy nebo vydání bezdůvodného obohacení (srov § 175a odst. 5 TŘ). Ingerence poškozeného do dohodovacího řízení je tedy přímo závislá na přítomnosti poškozeného a v případě jeho absence je jeho postavení do jisté míry omezeno a osud jeho nároku je v rukou státního zástupce, který nesmí upřednostnit zájem státu na potrestání pachatele na úkor práva obviněného na náhradu škody.¹¹⁸

Dohodu o vině a trestu následně schvaluje soud. Ustanovení § 314r odst. 2 TŘ říká, že soud dohodu o vině a trestu neschválí mimo jiné i tehdy, pokud je nesprávná z hlediska rozsahu a způsobu náhrady škody. Tato nesprávnost může mít různé podoby: tak například je-li ze všech okolností případu zřejmé, že trestným činem došlo ke vzniku škody, měla by dohoda o vině a trestu pojednávat o způsobu a výši její náhrady. Pokud tuto povinnost dohoda o vině a trestu opomíjí, je dán důvod pro její neschválení.¹¹⁹

¹¹⁷ JELÍNEK, Jiří. a kol. *Trestní právo procesní*. 4. vydání. Praha: Leges, 2016, ISBN 978-80-7502-160-1, str. 735.

¹¹⁸ J. Říha in ŠÁMAL, Pavel. a kol. *Trestní řád: komentář*. 7. vydání. Praha: Beck, 2013. Velké komentáře. ISBN 978-80-7400-465-0, str. 2284, marg. 18, odst. 4.

¹¹⁹ J. Říha in ŠÁMAL, Pavel. a kol. *Trestní řád: komentář*. 7. vydání. Praha: Beck, 2013. Velké komentáře. ISBN 978-80-7400-465-0, str. 3683, marg. 5.

Obdobný závěr se uplatní v případě, kdy poškozený není vůbec poučen o uzavírání dohody o vině a trestu, respektive o nejzazším časovém okamžiku, ve kterém může svůj návrh na náhradu škody nejpozději uplatnit. Byť jen samotná možnost, že bude dohoda o vině a trestu sjednána, má na adhezní řízení značný vliv – zakládá poučovací povinnost orgánu činného v trestním řízení. To plyne i z § 46 TŘ, dle kterého má orgán činný v trestním řízení povinnost poškozeného poučit o tom, že trestní řízení je vedeno pro trestný čin, u něhož lze dohodu o vině a trestu sjednat, a že v takovém případě je nárok na náhradu škody možné uplatnit nejpozději při prvním jednání o takové dohodě. Nesplnění poučovací povinnosti představuje procesní pochybení, kterým je citelně zasaženo do práv poškozeného. Takový postup by byl též v rozporu s povinností státního zástupce dbát práv poškozeného a hájit je.

Pozdní uplatnění návrhu navzdory včasnému poučení poškozeného zakládá nemožnost o takovém návrhu rozhodnout a soudu nezbude, než postupovat analogicky k § 206 odst. 4 TŘ a poškozeného k hlavnímu líčení nepřipustit. Oproti standardnímu adheznímu řízení se však soudu nabízí dohoda o vině a trestu neschválit právě z důvodu, že opomíjí náhradu způsobené škody. Soud v takovém případě není svázán stejně, jako by tomu bylo v adhezním řízení a nemusí dle § 229 odst. 1 TŘ odkázat poškozeného na civilní řízení, ale může věc postupem dle § 314r odst. 2 TŘ vrátit do přípravného řízení s tím, že ke sjednání dohody o vině a trestu může dojít znovu se zahrnutím nároku poškozeného.¹²⁰

Nesprávnost však může spočívat i v obsahu dohody o vině a trestu. Dohoda bude nesprávná například tehdy, pokud pojednává o nároku, který vůbec nebyl uplatněn, nebo pokud byl uplatněn poškozeným, kterému právo na náhradu škody nesvědčí.¹²¹ Ke schválení dohody o vině a trestu by též nemělo dojít pro její nesprávnost spočívající v části týkající se nároku poškozeného, jejímž důsledkem může být nejen nesprávná aplikace hmotněprávních předpisů, ale též neúplná skutková zjištění důvodu či výše uplatněného nároku.¹²² Konkrétním projevem může být například sjednání

¹²⁰ K tomu srov. § 314s TŘ.

¹²¹ P. Šámal, J. Zezulová, M. Růžička in GŘIVNA, Tomáš, ŠÁMAL, Pavel, VÁLKOVÁ, Helena a kol. *Oběti trestných činů. Komentář*. 2. vydání. Praha: C. H. Beck, 2020. Beckova edice komentované zákony, ISBN 978-80-7400-793-4, str. 610, marg. 53.

¹²² P. Šámal, J. Zezulová, M. Růžička in GŘIVNA, Tomáš, ŠÁMAL, Pavel, VÁLKOVÁ, Helena a kol. *Oběti trestných činů. Komentář*. 2. vydání. Praha: C. H. Beck, 2020. Beckova edice komentované zákony, ISBN 978-80-7400-793-4, str. 610, marg. 53.

povinnosti k náhradě škody, která zjevně převyšuje skutečnou škodu a vzhledem k dalšímu kontextu dohody se jeví jako nepřiměřená.¹²³

Soud je při schválení dohody o vině a trestu vázán jejím zněním, a to i pokud jde o nárok poškozeného na náhradu škody. Soud tedy o náhradě škody rozhoduje v rozsahu, který je v dohodě uveden, pokud s ním poškozený souhlasí, nebo pokud dohodnutý rozsah a způsob náhrady škody odpovídá řádně uplatněnému nároku poškozeného (§ 43 odst. 3). Namísto je tedy otázka, kdy konkrétně může soud o nároku poškozeného rozhodnout. Dozajista tak může učinit tehdy, když poškozený s dohodou souhlasí, ale také v případech, kdy se poškozený dohodovacího řízení nezúčastnil a ohledně jeho nároku se s obviněným dohodl sám státní zástupce. V uvedených případech může soud o schválit dohodu o vině a trestu pojednávající o nároku poškozeného až do výše jeho včasné uplatněného návrhu. Vázanost návrhem dohody o vině a trestu se pak projeví zejména pokud jde o výši přiznávané náhrady škody, trestní soud nemůže poškozenému přiznat více, než návrhem uplatnil. Vázanost návrhem se však týká i druhu nahrazované škody (v širším smyslu), obviněnému tedy nelze například uložit povinnost vydat bezdůvodné obohacení, když poškozený žádal náhradu majetkové škody.

Mohlo by se zdát, že pokud je dohoda o vině a trestu konsenzem mezi státním zástupcem, obviněným a poškozeným, ke kterému nakonec dá souhlas i soud, nemuselo by v praxi docházet ke sporům ohledně dohodnuté náhradu vzniklé škody. O opaku však svědčí situace, kterou se zabýval Ústavní soud. V posuzovaném případě došlo ke schválení dohody o vině a trestu, která se však netýkala povinnosti k náhradě způsobené škody, neboť její rozsah i výše byla mezi obviněným, státním zástupcem i poškozeným sporná. Poškozený uzavření dohody o vině a trestu defacto podmínil tím, že o výši a náhradě škody bude dále jednáno v řízení před soudem, což nakonec kvitoval i státní zástupce tím, že nároky poškozeného součástí dohody o vině a trestu neučinil a při předložení sjednané dohody upozornil soud na tuto skutečnost s tím, aby soud o nárocích poškozeného rozhodl samostatně. Soud tak skutečně učinil, když část nároku přiznal s odkazem na § 228 odst. 1 TŘ a se zbylou částí poškozeného odkázal na civilní řízení dle § 229 odst. 1 TŘ. Obviněný proti tomuto rozsudku podal odvolání, neboť postup soudu považoval za nezákonný a jdoucí nad rámec dohody o vině a trestu. Uložení povinnosti k náhradě škody dle obviněného nebylo možné, neboť součástí dohody o vině a trestu nikdy nebylo stanovení výše

¹²³ Nejvyšší státní zastupitelství České republiky. Metodika k postupu státních zástupců při sjednávání dohod o vině a trestu. [online]. [cit. 2024-04-02]. In: Brno, 2023. Str. 6. Dostupné z: <https://verejnazaloba.cz/wp-content/uploads/2023/03/1-SL-111-2022.pdf>.

způsobené škody. Ústavní soud podrobně analyzoval naplnění třech možných situací, které mohly nastat: uzavřel, že se zjevně nejedná ani o situaci, kdy výše škody je součástí sjednané dohody a soudem uložená povinnost by tak byla v souladu s touto dohodou, když povinnost k náhradě škody nesporně součástí dohody o vině a trestu nebyla. Ani podmínky druhé nastíněné situace neměl za splněné, neboť skutkový stav nebyl natolik spolehlivě prokázán, že byl soud oprávněn povinnost k náhradě škody uložit dle § 228 odst. 1 TŘ. Ústavní soud poukázal na to, že ačkoli v popisu skutku obsaženém v dohodě bylo uvedeno přesné vyčíslení škody, vztahuje se souhlas obviněného výhradně k výši škody za účelem právní kvalifikace a uložení druhu a výše trestu a nelze z něj dovozovat souhlas s povinností nahradit škodu v takto definované výši. K tomu lze jen poukázat na důsledné rozlišování škody v pojetí trestního a civilního práva a rozlišnost těchto institutů. Protože při uzavírání dohody o vině a trestu není prováděno dokazování, na jehož provedení poškozený pro účely určení výše náhrady škody spoléhal, bylo tak zasaženo do jeho práva na soudní ochranu. Pokud i sám státní zástupce považoval nároky poškozeného za sporné, nemohl soud dojít k závěru, že výše škody je spolehlivě prokázána opatřenými důkazy a rozhodnout postupem dle § 228 odst. 1 TŘ. Postup dle § 228 TŘ lze dle Ústavního soudu aplikovat jedině „v případech, kdy není dohoda o výši a způsobu náhrady škody součástí dohody o vině a trestu, a o této skutečnosti, jako o jednom z důsledků schválení dohody, byl obviněný poučen a ve vztahu k uplatněným nárokům vyslechnut. Současně, přestože se v tomto řízení dokazování neprovádí, je nezbytné, aby soud v odůvodnění takového rozhodnutí provedl rovněž hodnocení důkazů opatřených v přípravném řízení.“¹²⁴

¹²⁴ Nález Ústavního soudu ze dne 6. 12. 2022, sp. zn. III. ÚS 1420/22.

3.5.1. Trestní příkaz

Dle § 314e TŘ platí, že o vině a trestu může samosoudce rozhodnout bez projednání věci v hlavním líčení vydáním trestního příkazu, jestliže skutkový stav je spolehlivě prokázán opatřenými důkazy, a to i v řízení konaném po zkráceném přípravném řízení. Trestním příkazem může být rozhodnuto i o náhradě škody, nemajetkové újmy nebo o vydání bezdůvodného obohacení, jestliže byl nárok na řádně uplatněn (srov § 134f odst. 1 písm. e) TŘ). Již jen samotná možnost uložit povinnost k náhradě škody svědčí o tom, že trestní příkaz má povahu odsuzujícího rozsudku. Oproti standardnímu rozsudku však zákon s trestním příkazem pojí specifický opravný prostředek, a to odpor, jehož včasným podáním je trestní příkaz zrušen a samosoudce ve věci nařizuje hlavní líčení. Osoby oprávněné k podání odporu zákon taxativně vyčítá v ustanovení § 314g odst. 1) TŘ, poškozený se mezi nimi však nenachází, a to navzdory tomu, že o jeho nároku trestní příkaz může pojednávat.

Věcná nesprávnost trestního příkazu však může spočívat i v absenci rozhodnutí o nároku poškozeného, či v chybném zjištění a přiznání jeho výše. Současná právní úprava však poškozenému neumožňuje domoci se jeho zrušení a poškozený je proto odkázán na naději, že odpor podá státní zástupce, či dokonce obviněný. Ačkoli se lze domnívat, že žádná z těchto osob by odpor nepodala pouze z důvodu vadného výroku o náhradě škody, podání včasného odporu z jakéhokoli důvodu bude mít vždy za následek zrušení celého trestního příkazu a pokračování v trestním řízení standardním průběhem, tedy nařízením hlavního líčení, což poškozenému umožňuje svůj nárok dále uplatňovat. Pokud však odpor podán nebude, nabude trestní příkaz právní moci, a to i v rozsahu výroku o náhradě škody.

Uvedené však postrádá logický základ i ve srovnání se standardním rozsudkem, neboť proti němu poškozený oprávněn podat odvolání je (srov. § 139 odst. 2 TŘ), aniž by jím bylo dotčeno nabytí právní moci jiných výroků. Možnost částečné právní moci však v případě trestního příkazu nepřipadá v úvahu a v právní moci mohou být buďto všechny výroky současně, nebo žádný z nich. De lege ferenda by se mohlo zdát jako vhodné, aby i poškozený disponoval právem podat odpor. Beranová navrhuje, aby se zákonodárce inspiroval v právní úpravě odvolání a umožnil zrušení trestního příkazu v rozsahu výroku o náhradě škody a další navazující rozhodování samosoudce o něm, popřípadě odkaz poškozeného na civilní řízení.¹²⁵ Odborná judikatura k tomu uvádí, že

¹²⁵ BERANOVÁ, Andrea. *Úvahy nad právní úpravou adhezního řízení de lege ferenda*. Trestněprávní revue. 2016, roč. 15, č. 10. ISSN 1213-5313, str. 221-226.

důvodem pro omezení práva poškozeného podat odpor je právě skutečnost, že by trestní příkaz nabyl částečné právní moci a „další trestní řízení by bylo konáno pouze o náhradě škody, což není v souladu s účelem trestního řízení.“¹²⁶ Tento přístup odpovídá pojetí § 229 odst. 1 TR, které odůvodňuje odkaz poškozeného na civilní řízení v případě, že by bylo třeba provádět další dokazování, jež by podstatně protáhlo trestní řízení. Právě to by však nastalo v případě částečné právní moci trestního příkazu, kdy by trestní soud následně musel vyvíjet aktivitu pouze za účelem rozhodnutí o adhezním nároku poškozeného, což účelu trestního řízení skutečně odporuje. Zdá se, že tato problematika nemá žádné ideální řešení a nezbyvá proto, než porovnat limity obou nastíněných postupů: nemožnost poškozeného podat odpor a porušení účelu trestního řízení. S ohledem na další možnost poškozeného vymáhat svůj nárok cestou civilního práva se zdá porušení účelu trestního řízení tím, že by trestní soud defacto suploval roli civilního soudu jako intenzivnější zásah a proto se domnívám, že stávající právní stav lze označit za proporcionalnější z nastíněných řešení.

3.6. Rozdílné aspekty odklonů a adhezního řízení

Není pochyb, že o nároku poškozeného na náhradu škody je možné rozhodnout jak v adhezním řízení, tak v řízení o odklonech. Přesto v uvedených postupech lze identifikovat určité rozdíly, které mají vliv nejen na nárok poškozeného jako takový, ale též na jeho další osud v případě jeho dalšího vymáhání.

Zásadním rozdílem je způsob zjišťování výše škody. V adhezním řízení je výše škody určena do jisté míry autoritativně ze strany orgánu činného v trestním řízení stěžejním podkladem pro určení výše škody budou zejména poznatky orgánu činného v trestním řízení, popřípadě (do jisté míry subsidiárně) tvrzení a podklady poskytnuté poškozeným. Poškozený zpravidla nemůže působit na zjištění výše škody, jejíž náhradu požaduje, leda že by se mu v adhezním řízení povedlo tvrzenou výši prokázat. Pokud však jde o zjištění výše škody, respektive výše její náhrady, je postavení poškozeného v řízení o odklonech výrazně silnější. Ačkoli i v případě odklonů budou východiskem pro zjištění výše nároku poznatky orgánu činných v trestním řízení, základem skutečné výše náhrady může být i dohoda uzavřená mezi poškozeným a obviněným. Z výše citované judikatury je přitom zřejmé, že takto dohodnutá výše náhrady škody může být nižší, než

¹²⁶ P. Šámal in ŠÁMAL, Pavel. a kol. *Trestní řád: komentář*. 7. vydání. Praha: Beck, 2013. Velké komentáře. ISBN 978-80-7400-465-0, str. 3591, marg. 3.

je skutečná výše škody.¹²⁷ Pokud však jde o narovnání, neměl by soud schválit dohodu o nepřiměřeně vysoké náhradě škody, která zároveň neodčínuje případnou nemajetkovou újmu.¹²⁸

Za rozdílnost lze považovat též míru formalismu, který zákon s úkony poškozeného směřujícími k dosažení náhrady škody pojí. Zatímco v adhezním řízení musí poškozený svůj nárok uplatnit řádným a včasným návrhem, který dostává jak formálním, tak obsahovým požadavkům, v případě odklonů postačí i méně formální jednání mezi obviněným a poškozeným. I z takového jednání však musí být patrné, že poškozený požaduje náhradu škody, a to v alespoň určené minimální výši, přičemž by měl označit též důvod vzniku škody.¹²⁹ Pokud jde o dodržení požadavku včasnosti, postačí, když poškozený uplatněním svého nároku nezmaří použití příslušného odklonu. Samotné jednání směřující k náhradě škody v rámci daného odklonu vůbec nemusí být učiněno v řízení před soudem ani vůči soudu – může mít podobu jednostranného jednání obviněného spočívajícího v náhradě škody nebo neformální dohody mezi obviněným a poškozeným o způsobu vyřízení náhrady škody mimo trestní řízení.¹³⁰

S uvedeným se úzce pojí i další odlišnost, kterou je fáze trestního řízení, ve které k vypořádání náhrady škody (respektive domluvě o ní) dochází. Bylo již naznačeno, že řízení o odklonech může probíhat jak ve fázi přípravného řízení, tak v řízení před soudem. Ačkoli adhezní řízení může být zahájeno již ve fázi přípravného řízení, jeho těžiště se soustředí do řízení před soudem, respektive do fáze hlavního líčení. S tím se pojí i forma rozhodnutí, kterým je o nároku poškozeného pojednáno. Pomineme-li usnesení o nepřipuštění poškozeného k hlavnímu líčení, lze s adhezním řízením pojit zásadně formu rozsudku, a to jak odsuzujícího s případným uložením povinnosti k náhradě škody, tak zprošťujícího s odkazem poškozeného na civilní řízení. V rámci odklonů však může být rozhodováno jak rozsudkem (a to v případě schválení dohody o vině a trestu), tak usnesením (v případě podmíněného zastavení trestního stíhání i narovnání). Tato usnesení zároveň nejsou exekučním titulem, na rozdíl od rozhodnutí soudu v adhezním řízení. To je však zásadní pro případ, že by o náhradě škody mělo být vedeno civilní řízení. Rozsudkem trestního soudu je totiž civilní soud s odkazem na § 135 odst. 1 o. s. ř. vázán, a to pokud jde o výrok o tom zda a kým byl trestný čin spáchán. Vázanost civilního soudu se však neprosadí

¹²⁷ Usnesení Krajského soudu v Českých Budějovicích ze dne 9. 5. 2001, sp. zn. 3 To 207/2001, publikované ve sbírce soudních rozhodnutí a stanovisek pod č. 5/2002.

¹²⁸ P. Šámal in ŠÁMAL, Pavel, a kol. *Trestní řád: komentář*. 7. vydání. Praha: Beck, 2013. Velké komentáře. ISBN 978-80-7400-465-0, str. 3518, marg. 14, odst. 3.

¹²⁹ RŮŽIČKA, Miroslav, PŮRY, František, ZEŽULOVÁ, Jana. *Poškozený a adhezní řízení v České republice*. Praha: C. H. Beck, 2007. Beckova edice právní instituty. ISBN 978-80-7179-559-9, str. 566, marg. 757.

¹³⁰ Tamtéž.

v otázce rozsahu a výše škody, jelikož trestní rozhodnutí posuzuje škodu jako pojmový znak trestného činu, nikoliv z hlediska občanskoprávní odpovědnosti za škodu.¹³¹ Pokud však trestní soud rozhoduje o podmíněném zastavení trestního stíhání či o schválení narovnání, nejsou tato usnesení pro civilní soud závazná a může si tak uvedené otázky posoudit sám. To však nevylučuje odlišné odpovědi na ně a tím i případné odlišné posouzení odpovědnosti za škodu či její rozsah.

Snad nejzásadnějším rozdílem je však způsob, kterým může k odčinění škody dojít. Adhezní řízení striktně nepřipouští jiný způsob odčinění škody, než prostřednictvím relutární náhrady, tedy náhrady v penězích. O tom svědčí již jen samotná formulace § 43 odst. 3 TRŘ či § 228 odst. 1 TRŘ. Uvedené se uplatní i ve vztahu k náhradě nemajetkové újmy, pokud však má být kompenzováno bezdůvodné obohacení, hovoří zákon o jeho vydání. V případě odklonů obecně se zákon neomezuje na relutární náhradu, respektive explicitně nevylučuje odčinění způsobené újmy jiným způsobem, a to ani pokud jde o podmíněné zastavení trestního stíhání, ani pokud jde o narovnání. V případě druhého uvedeného zákonodárce v § 309 odst. 1 písm. b) TRŘ explicitně připouští „*jiné odčinění újmy vzniklé přečinem*“. To přichází v úvahu zejména tam, kde následkem trestného činu je újma v penězích vůbec nebo jen obtížně vyjádřitelná např. u přečinů, jimiž byla dotčena čest, důstojnost, svoboda, soukromí, listovní tajemství apod. V takovém případě může k odčinění dojít i například omluvou či osobní pomocí poškozenému.¹³²

Zezulová, Púry a Růžička vyjádřili názor, že škoda může být nahrazena i jiným způsobem než v penězích, například uvedením v předešlý stav nebo vhodnou kombinací naturální restituce a relutární náhrady.¹³³ Tento názor však byl vysloven v době, kdy trestní řád sám umožňoval naturální restituci i pokud o náhradě škody bylo rozhodováno v adhezním řízení a proto by ani nedávalo smysl, aby se uvedením v předešlý stav nemohla škoda odčinit i v případě odklonů. Zůstává však otázkou, zda se nastíněný názor uplatní i dnes. Při hledání odpovědi jsem své úvahy směřovala k samotnému účelu odklonů, který odkazuje na principy restorativní justice¹³⁴ a lze jej vnímat jako určitý individualizovaný způsob odstranění následků trestného činu, a to v zásadě jinak, než způsobem typického průběhu trestního řízení. O tom, že právě odstranění škodlivých následků trestného činu je zásadní prioritou v rámci odklonů svědčí i skutečnost, že v některých

¹³¹ Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 29. 3. 2017, sp. zn. 23 Cdo 4142/2016, publikované v souboru civilních rozhodnutí a stanovisek NS pod č. C 16493.

¹³² P. Šámal in ŠÁMAL, Pavel. a kol. *Trestní řád: komentář*. 7. vydání. Praha: Beck, 2013. Velké komentáře. ISBN 978-80-7400-465-0, str. 3519, marg. 15.

¹³³ RŮŽIČKA, Miroslav, PŮRY, František, ZEZULOVÁ, Jana. *Poškozený a adhezní řízení v České republice*. Praha: C. H. Beck, 2007. Beckova edice právní instituty. ISBN 978-80-7179-559-9, str. 269, marg. 764.

¹³⁴ JELÍNEK, Jiří. a kol. *Trestní právo procesní*. 4. vydání. Praha: Leges, 2016, ISBN 978-80-7502-160-1, str. 729.

případech je zákonodárce ochoten ustoupit od práva státu na trestní stíhání a potrestání pachatele trestného činu. Také škoda způsobená poškozenému trestným činem je škodlivým následkem a musí být odčiněna. Pokud se tedy přikloníme k názoru, že právě odčinění škody je jedním z cílů použití odklonů, mělo by nás zajímat zda škoda byla odčiněna, nikoli jakým způsobem. Jinými slovy, důležité je efektivní odčinění způsobené škody. Že se způsob jejího odčinění může lišit od způsobu uplatňovaného v adhezním řízení je dle mého názoru s ohledem na další mnohá specifika oproti standardnímu průběhu trestního řízení zcela ospravedlnitelné. V tomto ohledu by se jevilo jako absurdní trvat na striktně relativním odčinění škody, a to i v případech, že jiný způsob jejího odčinění by se ke specifickým daného případu jevil jako vhodnější, zejména jsme-li jako společnost schopni akceptovat odlišnosti daleko závažnější, jako je právě například vzdání se práva na trestní stíhání a potrestání pachatele.

Uvedení autoři svůj názor opětovně prezentovali i v jejich novější publikaci a ve vztahu k podmíněnému zastavení trestního stíhání uvedli, že *„nic nebrání tomu, aby obviněný nahradil škodu (...) uvedením v předešlý stav, které přichází zejména v úvahu, požádá-li o to poškozený a je-li to možné a účelné, zvláště když zákon připouští, že obviněný může mimo náhrady škody případně učinit jiná potřebná opatření k její náhradě.“*¹³⁵ Jak je nastíněno ve výše uvedené úvaze, s tímto závěrem se zcela ztotožňuji.

4. Rozdílné aspekty škody v trestním a civilním právu

4.1. Trestněprávní pojetí škody

Navzdory tomu, že institut škody hraje v trestním právu zásadní roli, není trestněprávními předpisy samostatně upravován a při jeho výkladu je nutné vycházet z civilistického pojetí škody. Je však nezbytné vnímat rozdíly, které s sebou trestněprávní pojetí škody přináší.

4.1.1. Výrok o vině

Výrok o vině v sobě odráží výsledek trestního řízení tím, že pojednává o výsledcích dokazování, jejich právní kvalifikace a případně z nich konstituuje vinu za stíhaný trestný čin. Pojednává tedy o trestněprávně relevantních okolnostech, které je nutné posoudit jednak pro samotný výrok o vině, tedy určení, zda (mimo jiné) byly naplněny znaky skutkové podstaty

¹³⁵ P. Šámal, J. Zezulová, M. Růžička in GŘIVNA, Tomáš, ŠÁMAL, Pavel, VÁLKOVÁ, Helena a kol. *Oběti trestných činů. Komentář*. 2. vydání. Praha: C. H. Beck, 2020. Beckova edice komentované zákony, ISBN 978-80-7400-793-4, str. 548, marg. 20.

trestného činu. Způsobení škody v určité výši je u některých činů znakem základní či kvalifikované skutkové podstaty a škoda tedy hraje roli při trestněprávní kvalifikaci posuzovaného jednání. Jedná se tedy o jakýsi ukazatel pro posouzení povahy a závažnosti jednání, v němž je spatřován trestný čin.¹³⁶ Je-li škoda zákonným znakem skutkové podstaty, můžeme škodlivost posuzovaného jednání jednoduše kvantifikovat zodpovězením otázky, jak moc byl právem chráněný zájem poškozen. Význam škody se tedy projeví již ve chvíli normotvorby, kdy její způsobenou výší zákonodárce posuzuje závažnost jednání tím, že ji zahrnuje jako znak základní nebo kvalifikované skutkové podstaty. Způsobená škoda je relevantní také při aplikaci práva, kdy soud posuzuje konkrétní jednání a subsumuje jej pod formulované skutkové podstaty.

V kontextu výše uvedeného bych ráda poukázala na náleží Ústavního soudu ze dne 20. 10. 2009, sp. zn. II.ÚS 1320/08, který poukazuje na rozdílné pojetí institutu škody v civilním a trestním právu a trestněprávní škodu vykládá s poukazem na subjektivní stránku pachatele. Uzavřel, že „*pojem "škoda" či "ke škodě" cizího majetku je nutno interpretovat v kontextu příslušného právního předpisu či právního odvětví. V trestním právu, resp. v ustanovení § 250 tr. zák. se jedná o škodu nazíranou z pohledu úmyslu pachatele trestného činu, tj. ve vazbě na subjektivní stránku.*“¹³⁷ Na škodu by tak mělo být nazíráno z pohledu pachatele, který (v daném případě) jednal s úmyslem uvést jiného v omyl a způsobit mu tak majetkovou škodu. Z pohledu pachatele by tedy škoda měla vzniknout, byť by se tak mělo stát prostřednictvím úkonů, které právo označuje za absolutně neplatné. V případě zaměňování obou institutů škody by tak ad absurdum musel platit závěr, že by nebylo možné naplnit skutkovou podstatu trestného činu podvodu, pokud by měl být spáchán podvodným převodem či dispozicí s movitými a nemovitými věcmi, neboť z civilistického hlediska by vždy šlo o absolutně neplatné právní úkony a ke vzniku škody by tak dojít nemohlo. To by ovšem vylučovalo způsobení škody jakožto znaku skutkové podstaty trestného činu podvodu. Z uvedeného lze dovodit, že pokud jde o výklad škody jako trestněprávně relevantní okolnosti, prosadí se její subjektivní pojetí.

¹³⁶ PÚRY, František, RICHTER, Martin. *Trestněprávní pojetí škody na veřejném majetku při jeho správě*. [online]. [cit. 2024-03-27]. Advokátní deník. 2019, roč. 2019. Dostupné z: <https://advokatnidenik.cz/2019/11/21/trestnepravni-pojeti-skody-na-verejnem-majetku-pri-jeho-sprave/#:~:text=Pojet%C3%AD%20škody%20v%20trestn%C3%ADm%20právu&text=Trestn%C3%AD%20právo%20hmotné%20oproti%20tomu,tedy%20existence%20jeho%20trestněprávn%C3%AD%20relevance>.

¹³⁷ Nález Ústavního soudu ze dne 20. 10. 2009, sp. zn. II.ÚS 1320/08.

4.1.2. Výrok o trestu

Na vyřčení viny obviněného zpravidla navazuje uložení sankce za jednání, v němž byl shledán trestný čin. Je přitom žádoucí, aby se výše uloženého trestu lišila v závislosti na tom, jaké skutečné škodlivosti trestný čin dosáhl, nikoli pouze s ohledem na „tabulkové zařazení“ pro účely právní kvalifikace. Tak například trestným činem krádeže spáchaným dle § 205 odst. 1 písm. a) TZ může pachatel způsobit škodu v minimální výši 10 000 Kč, stejně však bude kvalifikováno i jednání, kterým způsobí škodu ve výši 99 999 Kč. Mezi závažnostmi uvedených jednání je však zásadní rozdíl, který je zohledňován právě posouzením škody jako okolnosti relevantní pro stanovení druhu a výše trestu. Škoda je na jednu stranu považována za okolnost obecně polehčující, kdy dle § 41 písm. i) TZ odůvodňuje uložení trestu při spodní hranici zákonného rozsahu.¹³⁸ Naopak způsobení škody podstatně převyšující minimální škody, jak ji definuje § 138 TZ, je považováno za obecně přitěžující okolnost (srov. § 42 písm. k) TZ) a odůvodňuje uložení trestu při horní hranici zákonné výměry.¹³⁹

Lze tak shrnout, že trestněprávní pojetí škody vychází z práva veřejného a kvantifikuje společenskou škodlivost jednání obviněného, je tedy institutem kvalifikačním pokud jde o posuzované jednání i o uložení trestu za něj.

4.2. Pojetí škody ve výroku o náhradě škody

Obsahuje-li rozsudek výrok o náhradě škody, nemusí se nutně jednat o škodu trestněprávně relevantní, ale o škodu v civilistickém pojetí, tedy o podklad rozhodnutí o její náhradě poškozenému. Škodu ve smyslu civilního práva nelze zaměňovat s trestněprávním institutem škody, přesto že pro ně právo nabízí shodné označení. Škoda jakožto předmět náhrady v adhezním řízení vychází ze soukromého práva a představuje nárok poškozeného na odčinění újmy na majetku, tedy prostředek kompenzace. Již bylo uvedeno, že ačkoli se nárok poškozeného posuzuje hmotněprávními předpisy jiných právních odvětví, procesní stránka adhezního řízení se vždy řídí trestním řádem. Relevance škody v procesním právu je patrná zejména z § 43 odst. 3 TŘ, které zakládá poškozenému možnost domoci se její náhrady v adhezním řízení. V tomto ohledu lze poukázat i na rozlišování tří různých nároků, a to náhrady škody, náhrady nemajetkové újmy a vydání bezdůvodného obohacení. Nejvyšší soud vyložil, že z hlediska hmotného práva je škoda

¹³⁸ F. Půry in ŠÁMAL, Pavel. a kol. *Trestní zákoník. Komentář*. 3. vydání. Praha: C. H. Beck, 2023. Velké komentáře. ISBN 978-80-7400-893-1, str. 839, marg. 11, odst. 3.

¹³⁹ F. Půry in ŠÁMAL, Pavel. a kol. *Trestní zákoník. Komentář*. 3. vydání. Praha: C. H. Beck, 2023. Velké komentáře. ISBN 978-80-7400-893-1, str. 854, marg. 12 odst. 3.

pojímána shodně s právem občanským, tedy jako újma nastalá v majetkové sféře poškozeného, kterou lze objektivně vyjádřit v penězích.¹⁴⁰ Díky této vlastnosti je škoda odčinitelná právě poskytnutím majetkového plnění. Ustanovení § 2984 o. z. popisuje škodu jako újmu na jmění, tedy újmu na souhrnu majetku osoby, včetně jejích dluhů (srov. § 495 o. z.). Taková újma může mít podobu jednak zmenšení majetku, tedy tzv. skutečné škody, ale i jeho nezvětšení v důvodně předpokládané výši, tedy ušlého zisku. Jinak řečeno, jedná se o újmu na majetkových právech poškozeného, lhotejno, zda vznikla na jeho věci movité či nemovité, hmotné či nehmotné. Škodou jsou též náklady, které poškozený musel vynaložit v důsledku jednání škůdce, tedy například náklady vynaložené při zhojení zásahu do imateriálních práv poškozeného, typicky náklady spojené s péčí o zdraví v případě jeho poškození.¹⁴¹ I výrok o její náhradě proto bude reflektovat škodu v civilněprávním pojetí.

Již bylo uvedeno, že trestní soud vůbec nemůže uložit povinnost nahradit škodu, aniž by obviněného shledal vinným. Výrok o vině a výrok o náhradě škody však oba pracují s jiným pojetím škody – výrok o vině pojímá škodu jako institut trestního práva hmotného, výrok o náhradě škody vychází z civilního pojetí škody. Nejedná se přitom o tutéž škodu. Škoda jako kvalifikační znak může být přítomna i tehdy, pokud poškozený vůbec neuplatní svůj nárok na náhradu škody, respektive pokud mu žádná škoda nevznikne. V takovém případě však nemůže být kladně rozhodnuto o její náhradě.

4.2.1. Výrok o náhradě škody v civilním a trestním rozsudku

Rozhodnutí civilního soudu o povinnosti nahradit škodu musí dle § 261a odst. 1 o. s. ř. in fine vždy uvádět lhůtu, ve které má být uložena povinnost splněna. Po marném uplynutí této tzv. pariční lhůty se rozsudek (popřípadě usnesení, je-li jím schvalován smír) stane vykonatelným a splnění přisouzené povinnosti se bude poškozený v postavení žalobce moci domáhat prostřednictvím státního donucení. Pokud by rozhodnutí soudu lhůtu k plnění neobsahovalo, vznikla by tím vada v podobě nevykonatelnosti takového rozhodnutí.

Pokud jde o výrok rozsudku trestního, kterým je obviněnému uložena povinnost k náhradě škody, ten dobu splatnosti uvádět nesmí. Dle § 139 odst. 1 TŘ jsou všechny výroky rozsudku vykonatelné, jakmile nabudou právní moci, není-li zákonem stanoveno jinak. I výrok o náhradě

¹⁴⁰ Usnesení Nejvyššího soudu v ze dne 21.10.2009, sp. zn. 5 Tdo 823/2009, publikované pod č. RT 34/2010-II.

¹⁴¹ Srov. § 2960 o. z.

škody se stane vykonatelným současně s nabytím právní moci celého rozsudku. Průlomem do výše uvedeného pravidla je situace, kdy soud povolí plnění povinnosti ve splátkách dle § 228 odst. 2 TŘ. Nejenže absence lhůty k plnění ve výroku o náhradě škody v trestním rozsudku nezpůsobuje jeho nevykonatelnost, ale její uvedení ani nemá oporu v zákoně.¹⁴²

4.3. Vztah škody v civilním a trestním pojetí

Z výše uvedeného je zjevné, že škoda v pojetí civilního a trestního práva představuje dva odlišné instituty, které však mají společné pojítko – jednání naplňující znaky trestného činu. Vzájemný vztah obou institutů však zavádá zajímavým otázkám, jako je například podmíněnost jejich existence. Pro lepší ilustraci si představme následující situaci: pachatel se zmocní cizího osobního automobilu v hodnotě 150 000 Kč, nastartuje jej a odjede s ním. Jen o několik metrů dále jej však zastaví strážník městské policie, který zjistí, že se jedná o kradené vozidlo a zamezí pachateli v další jízdě. Popsaným jednáním pachatel naplnil znaky skutkové podstaty přečinu krádeže dle § 205 odst. 3 TZ. Škoda je v daném případě zákonným znakem skutkové podstaty a musí tedy být způsobena pro založení viny za trestný čin. V daném případě výši způsobené škody determinuje hodnota kradené věci. Z pohledu trestního práva tedy byla způsobena škoda.

Pachatel však svou jízdou vozidlo jakkoli nepoškodil ani jinak nesnížil jeho hodnotu, ostatně s ním popojel jen pár metrů. Z pohledu civilního práva tedy ke vzniku škody nedošlo. Objektivní existence trestněprávně relevantní škody je tedy nezávislá na vzniku škody, jak ji chápe civilní právo. V tomto ohledu si však dovolím rychlou odbočku poukazem na paradox, který v popsaném případě právní řád umožňuje: dle § 228 odst. 1 TŘ má soud v odsuzujícím rozsudku za trestný čin, kterým byla způsobena majetková škoda, o přiznání nároku na náhradu škody poškozenému, pokud jej včas uplatnil. I v popisovaném případě by pro takový postup mohly být splněny podmínky, neboť by soud pachatele shledal vinným za trestný čin, kterým způsobil majetkovou škodu, což plyne jen ze samotné trestněprávní kvalifikace jednání pachatele. Zároveň však bylo řečeno, že poškozenému vlastníkovu vozidla žádná reálná škoda nevznikla, přesto by mohlo a mělo být rozhodnuto o její náhradě ve výši, jak je specifikována ve výroku o vině.

V trestním řízení však nemůže nastat situace, ve které by mohla samostatně existovat škoda, jak ji zná civilní právo, aniž by taková škoda byla zároveň trestněprávně relevantní. Právě

¹⁴² JELÍNEK, Jiří, ŘÍHA, Jiří, SOVÁK, Zdeněk. *Rozhodnutí ve věcech trestních se vzory rozhodnutí soudů a podání advokátů. 4. aktualizované a doplněné vydání.* Praha: Leges, 2018, ISBN 978-80-7502-302-5, str. 276 – 283.

v této situaci se totiž projevuje společný základ obou institutů, kterým je právě jednání naplňující znaky skutkové podstaty trestného činu. Způsobená škoda ve smyslu újmy na majetku poškozeného bude mít trestněprávní relevanci nejméně v rozsahu posouzení míry závažnosti takového jednání odrážející se ve výroku o trestu, popřípadě též ve výroku o vině, bude-li zároveň zákonným znakem skutkové podstaty. Pokud však v trestním řízení bude zjištěna škoda vzniklá poškozenému, bude mít vždy i trestněprávní relevanci.

Lze tedy shrnout, že škoda v pojetí trestního práva může v trestním řízení existovat samostatně, respektive nezávisle na vzniku škody jakožto civilního nároku poškozeného. Majetkový nárok poškozeného však v trestním řízení bude mít vždy přesah i do trestněprávní roviny.

Závěr

Cílem této práce bylo poukázat na rozdíly mezi trestněprávním a civilním pojetím škody a propojit je ve vzájemných souvislostech, a to i pokud jde o řízení, ve kterých může být náhrada škody vzniklé trestným činem uplatněna. Za účelem definování základních rysů adhezního řízení a v něm uplatňovaného nároku jsem nejprve provedla analýzu historických trestně procesních úprav, počínaje právní úpravou 19. století, přes trestní řád z roku 1950, trestní řád z roku 1956, současný trestní řád v jeho původním znění až po právní úpravu účinnou v současnosti. Historickým výkladem adhezního řízení je možné pozorovat inspiraci současného zákonodárce v rakouském procesním právu, které nabízelo velmi nadčasovou úpravu a umožňovalo efektivní vymožení nároku poškozeného. V navazující úpravě platné a účinné od poloviny 20. století se zákonodárce omezil na zcela minimalistický přístup a poškozeného s jeho nárokem směřoval výhradně před civilní soudy. Záhy od tohoto přístupu ale upustil a v trestním řádu z roku 1956 se navrátil k podrobnější úpravě adhezního řízení, jak ji znalo Rakousko-Uhersko a první republika. Zásadní změnou však byla možnost prokurátora zahajovat adhezní řízení i proti vůli poškozeného, čímž došlo ke značnému oslabení jeho pozice. Současná právní úprava vychází z procesní úpravy 19. století a zohledňuje požadavky moderního práva, čímž postavení poškozeného výrazně posiluje.

Poznatky získané studiem historických souvislostí jsem následně využila při identifikaci základních principů a zásad, jejichž pochopení je dle mého názoru nezbytné pro následné zkoumání problematiky škody a adhezního řízení. Zejména jsem se zabývala otázkou, zda je adhezní řízení svou povahou bližší řízení civilnímu či trestnímu, a jaká specifika s sebou jeho úprava nese. Ačkoli adhezní a civilní řízení vykazují některé shodné rysy, jako je například možnost jejich zahájení jedině na návrh a následná dispozice s ním, dospěla jsem k závěru, že shodné rysy s trestním řízením převažují. Konkrétně se v adhezním i trestním řízení prosadí ve stejném rozsahu zásada oficiality, procesní ekonomie a rychlosti řízení a pro obě řízení jsou dále využitelné stejné důkazní prostředky mající stejnou důkazní sílu. Zásadní rozdíl, který dle mého názoru nakonec definuje trestněprávní povahu adhezního řízení shledávám v procesním postavení poškozeného, který nenesení žádná procesní břemena a s případným nepřiznáním nároku není spojen žádný postih jako v civilním řízení, ať již jde o nevrácení soudního poplatku či povinnost hradit náklady řízení. Z komparace uplatnění nároku na náhradu škody v civilním a adhezním řízení lze spolehlivě uzavřít, že soukromoprávní nárok nedefinuje povahu adhezního řízení, a je ho proto možné označit za řízení trestní.

Takto definované zásady a východiska adhezního řízení jsem dále posuzovala prismatem aktuální právní úpravy a zabývala se otázkami, kdo, kdy a jak může v adhezním řízení soukromoprávní nárok uplatňovat. V této souvislosti jsem upozornila na některé závěry rozhodovací praxe, které již považuji za překonané a dále se zabývala dalšími vybranými problematickými aspekty, jako jsou otázka promlčení a platnosti právního jednání naplňujícího znaky trestného činu. Promlčení nároku poškozeného je v i v trestním právu ožehavou otázkou, kterou se prozatím relativně opatrně zabývaly nejvyšší soudy. K námitce promlčení totiž nemůže být adhezní nárok přiznán a soud je povinen poškozeného odkázat na civilní řízení. Mohou však nastat situace, kdy se námitka promlčení jeví jako nemravná a soudní praxe se pro takové případy kloní k jednorázovým průlomům do institutu promlčení. Tyto prozatím ojedinělé případy doplňují úvahami o návrzích možných plošných řešení, která spočívají v úplném neuplatnění institutu promlčení či v prodloužení promlčecí lhůty nároku poškozeného buďto do posledního momentu pro jeho včasné uplatnění v trestním řízení, nebo do konce promlčecí doby trestného činu. Tyto úvahy následně propojuji s korektivem veřejného pořádku a polemikou nad platností právních jednání, která jsou trestným činem a vlivu jejich platnosti na soukromoprávní nárok poškozeného. Dospívám přitom k závěru, že trestnost některých jednání by měla implikovat rozpor s dobrými mravy i veřejným pořádkem, který by s ohledem na vyšší míru společenské škodlivosti trestných činů měl dosahovat potřebné intenzity pro učinění závěru o absolutní neplatnosti takových jednání.

V závěru práce dospívám k odpovědi na otázku, jak se liší škoda v pojetí trestního a civilního práva a jaká jsou její konkrétní specifika v jednotlivých výrocích trestního rozsudku, tedy ve výrocích o vině a trestu a ve výroku o náhradě škody. I přes diametrální rozlišnost jak ve funkci, tak v účelu obou institutů lze však nalézt společné pojítko trestního i civilního pojetí škody, kterým je spáchaný trestný čin.

Seznam použitých zkratek

AT	Vyhláška Ministerstva spravedlnosti č. 177/1996 Sb., o odměnách advokátů a náhradách advokátů za poskytování právních služeb
O. s. ř.	Zákon č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád
O. z.	Zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník
Rakouský trestní řád	Zákon č. 119/1873 Ř. z., jímž se zavádí nový řád soudu trestního
Trestní řád z roku 1950	Zákon č. 87/1950 Sb., o trestním řízení soudním
Trestní řád z roku 1956	Zákon č. 64/1956 Sb., o trestním řízení soudním
TŘ	Zákon č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním
TZ	Zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník
Zákon o zločinech	Zákon č. 117/1852 Ř. z., o zločinech, přečinech a přestupcích, ve znění předpisů jej měnících a doplňujících ke dni 1. 1. 1927

Seznam použitých zdrojů

1. Seznam použité literatury

BERANOVÁ, Andrea. *Adhezní řízení*. Disertační práce, vedoucí Jelínek, Jiří. Univerzita Karlova, Právnická fakulta, Katedra trestního práva, 2016

BERANOVÁ, Andrea. *Úvahy nad právní úpravou adhezního řízení de lege ferenda*. Trestněprávní revue. 2016, roč. 15, č. 10. ISSN 1213-5313

DRAŠTÍK, Antonín, FENYK, Jaroslav a kol. *Trestní řád: Komentář*, (§ 1 až 179h). Praha: Wolters Kluwer ČR, a.s., 2017. ISBN 978-80-7552-600-7

GŘIVNA, Tomáš, ŠÁMAL, Pavel, VÁLKOVÁ, Helena a kol. *Oběti trestných činů. Komentář*. 2. vydání. Praha: C. H. Beck, 2020. Beckova edice komentované zákony. ISBN 978-80-7400-793-4

JELÍNEK, Jiří a kol. *Trestní právo hmotné. Obecná část. Zvláštní část*. 6. vydání. Praha: Leges, 2017. ISBN 978-80-7502-236-3

JELÍNEK, Jiří. a kol. *Trestní právo procesní*. 4. vydání. Praha: Leges, 2016. ISBN 978-80-7502-160-1

JELÍNEK, Jiří, a kol. *Trestní právo procesní*. 5. aktualizované a doplnění vydání. Praha: Leges. 2018. ISBN: 978-80-7502-278-3

JELÍNEK, Jiří. a kol. *Trestní zákoník a trestní řád s poznámkami a judikaturou*. 8. vydání. Praha: Leges, 2020. ISBN 978-80-7502-95-7

JELÍNEK, Jiří, ŘÍHA, Jiří, SOVÁK, Zdeněk. *Rozhodnutí ve věcech trestních se vzory rozhodnutí soudů a podání advokátů*. 4. aktualizované a doplněné vydání. Praha: Leges, 2018. ISBN 978-80-7502-302-5

KALLAB, Jaroslav. *Učebnice trestního řízení platného v Čechách a v zemi Moravskoslezské, hledě k osnově sjednoceného trestního řádu československého z roku 1929*. Brno: nákladem Čs. akademického spolku Právník, 1930

KUČERA, Jiří. *ADHEZNÍ ŘÍZENÍ A JEHO VZTAH K CIVILNÍMU PROCESU*. Trestněprávní revue. 2006, roč. 2006, č. 9.

LÁTAL, Jaroslav. *Poškozený v trestním řízení a rozhodování o náhradě škody v adhezním řízení, Příručka Ministerstva spravedlnosti*. Praha, 1994

LICHNOVSKÝ, Vladimír. *Možnosti zlepšení právní úpravy odklonů v trestním řízení v souvislosti s připravovanou rekodifikací trestního řádu*. In: Jelínek, J.: Alternativní řešení trestních věcí. Sborník z mezinárodní vědecké konference Olomoucké právnické dny, květen 2015, trestní sekce. Praha: Leges, 2015. ISBN 978-80-7502-109-0

PÚRY, František, RICHTER, Martin. *Problematické aspekty rozhodování o náhradě škody v tzv. adhezním řízení*. Praha: AUC IURIDICA. 2023. Vol. 69, č. 3. DOI: 10.14712/23366478.2023.27

RŮŽEK, Antonín. *Je možná obnova tzv. adhezního řízení?* Socialistická zákonnost, 1995

RŮŽIČKA, Miroslav, PŮRY, František, ZEZULOVÁ, Jana. *Poškozený a adhezní řízení v České republice*. Praha: C. H. Beck, 2007. Beckova edice právní instituty. ISBN 978-80-7179-559-9

SOLNAŘ, Vladimír a kolektiv. *Československé trestní řízení*. Praha: Orbis, 1963

STORCH, František. *Řízení trestní rakouské. I. a II. díl*. Praha: Wolters Kluwer ČR, a.s., 2011. ISBN 978-80-7357-651-6

ŠÁMAL, Pavel. a kol. *Trestní zákoník. Komentář. 3. vydání*. Praha: C. H. Beck, 2023. Velké komentáře. ISBN 978-80-7400-893-1

ŠÁMAL, Pavel. a kol. *Trestní řád: komentář. 7. vydání*. Praha: Beck, 2013. Velké komentáře. ISBN 978-80-7400-465-0

TIBITANZLOVÁ, Alena: *Odklony v trestním řízení*. Praha: Leges, 2018. ISBN 9788075023193

2. Seznam použitých internetových zdrojů

Elektronický slovník staré češtiny. Praha, oddělení vývoje jazyka Ústavu pro jazyk český AV ČR, v. v. i., 2006. [online]. [cit. 2024-05-17]. Dostupné z: <http://vokabular.ujc.cas.cz>

Nejvyšší státní zastupitelství České republiky. *Metodika k postupu státních zástupců při sjednávání dohod o vině a trestu*. [online]. [cit. 2024-04-02]. In. Brno, 2023. Dostupné z: <https://verejnazaloba.cz/wp-content/uploads/2023/03/1-SL-111-2022.pdf>

PETROV, Jan, VÝTISK, Michal, BERAN, Vladimír. a kol. *Občanský zákoník. Komentář. 2. vydání (1. aktualizace)*. [online]. [cit. 2024-05-17]. Praha: C. H. Beck, 2022. Dostupné z: <https://app-beck-online-cz.ezproxy.is.cuni.cz/bo/document-view.seam?documentId=nnptembsgnpw2nrql4za&rowIndex=0>

PŮRY, František, RICHTER, Martin. *Trestněprávní pojetí škody na veřejném majetku při jeho správě*. [online]. [cit. 2024-03-27]. Advokátní deník. 2019, roč. 2019. Dostupné z: <https://advokatnidenik.cz/2019/11/21/trestnepravni-pojeti-skody-na-verejnem-majetku-pri-jeho-sprave/#:~:text=Pojet%C3%AD%20škody%20v%20trestn%C3%ADm%20právu&text=Trestn%C3%AD%20právo%20hmotné%20oproti%20tomu,tedy%20existence%20jeho%20trestněprávn%C3%AD%20relevance>.

SVOBODA, Karel, SMOLÍK, Petr, LEVÝ, Jiří, DOLEŽÍLEK, Jiří a kol. *Občanský soudní řád. Komentář. 3. vydání (2. aktualizace)*. [online]. [cit. 2024-03-27]. Praha: C. H. Beck, 2023. [cit. 2024-05-17]. Dostupné z: <https://app-beck-online-cz.ezproxy.is.cuni.cz/bo/document-view.seam?documentId=nnptembsgnpwk232ge4dexzs&rowIndex=0>

ŠVESTKA, Jiří, DVOŘÁK, Jan, FIALA, Josef a kol. *Občanský zákoník: Komentář. Svazek I, (§ 1-654)*. [online]. [cit. 2024-03-27]. Praha: Wolters Kluwer ČR, a.s., 2020. 1624 str. ISBN 978-80-7598-656-6. [cit. 2024-05-17]. Dostupné z: <https://www.aspi.cz/products/lawText/13/11656/1/2>

3. Seznam použitých právních předpisů

Císařský patent JGS Nr. 946/1811, Allgemeines bürgerliches Gesetzbuch für die gesamten Deutschen Erbländer der Österreichischen Monarchie

Vyhláška Ministerstva spravedlnosti č. 177/1996 Sb., o odměnách advokátů a náhradách advokátů za poskytování právních služeb

Zákon č. 111/1927 Sb, proti nekalé soutěži

Zákon č. 117/1852 Ř. z., o zločinech, přečinech a přestupcích, ve znění předpisů jej měnících a doplňujících ke dni 1. 1. 1927

Zákon č. 119/1873 Ř. z., jímž se zavádí nový řád soudu trestního

Zákon č. 141/1950 Sb., občanský zákoník

Zákona č. 19/1890 Sb., o ochraně známek

Zákon č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním, v účinném znění

Zákon č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním, ve znění účinném do 1. 1. 1962 do 30. 6. 1990

Zákon č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním, ve znění účinném do 1. 7. 1990 do 31. 12. 2001

Zákon č. 262/2006 Sb., zákoník práce

Zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník

Zákon č. 64/1956 Sb., o trestním řízení soudním

Zákon č. 87/1950 Sb., o trestním řízení soudním

Zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník

Zákon č. 90/2012 Sb., o obchodních společnostech a družstvech

Zákon č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád

4. Seznam použité judikatury

Nálezy Ústavního soudu

Nález Ústavního soudu ze dne 20. 10. 2009, sp. zn. II.ÚS 1320/08

Nález Ústavního soudu ze dne 27. 2. 2018, sp. zn. II. ÚS 2299/17

Nález Ústavního soudu ze dne 3. 4. 2018, sp. zn. II. ÚS 76/17

Nález Ústavního soudu ze dne 6. 12. 2022, sp. zn. III. ÚS 1420/22

Nález Ústavního soudu ze dne 6. 9. 2005, sp. zn. I.ÚS 643/04

Nález Ústavního soudu ze dne 9. 12. 2014, sp. zn. II. ÚS 1774/14

Nález Ústavního soudu ze dne 31. ledna 2001, sp. zn. Pl. ÚS 6/2000

Rozhodnutí nejvyšších soudů

Rozhodnutí Nejvyššího soudu České socialistické republiky ze dne 31. 5. 1979, sp. zn. 1 To 22/79

Rozhodnutí Nejvyššího soudu ze dne 23.08.1962, sp. zn. Tz 2/62, publikované ve sbírce soudních rozhodnutí a stanovisek Nejvyššího soudu pod č. 47/1962

Rozhodnutí Nejvyššího soudu Slovenské socialistické republiky ze dne 28. 8. 1980, sp. zn. 4 Tz 53/80

Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 12. 2. 2020, sp. zn. 7 Tdo 1485/2019

Rozhodnutí Nejvyššího soudu Zm I 1139/1936

Rozhodnutí ze dne 17. 11. 1877 č. sb. 162

Rozhodnutí ze dne 17. 12. 1886, č. sb. 1011

Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 14. 8. 2018, sp. zn. 21 Cdo 1267/2018

Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 16. 2. 1995, sp. zn. Tzn 12/94, publikovaný ve sbírce soudních rozhodnutí a stanovisek Nejvyššího soudu po č. 1/1996

Rozhodnutí Nejvyššího soudu ze dne 23.08.1962, sp. zn. Tz 2/62, publikované ve sbírce soudních rozhodnutí a stanovisek Nejvyššího soudu pod č. 47/1962

Rozsudek Nejvyššího soudu Slovenské republiky ze dne 25. 10. 1979, sp. zn. 6 Cz 17/79

Rozhodnutí Nejvyššího soudu a Vrchního soudu

Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 30.05.2022, sp. zn. 23 Cdo 1859/2021

Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 9. 5. 2017, sp. zn. 23 Cdo 980/2017

Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 8. 10. 2002, sp. zn. 4 Tz 62/2002, publikovaný v souboru trestních rozhodnutí NS pod č. 19/2003

Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 1. 9. 2020, sp. zn. 7 Tdo 865/2020

Usnesení Nejvyššího soudu v ze dne 21.10.2009, sp. zn. 5 Tdo 823/2009, publikované pod č. RT 34/2010-II

Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 25. 8. 2020, sp. zn. 8 Tdo 647/2020

Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 26. 8. 2015, sp. zn. 7 Tdo 942/2015

Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 27. 4. 2011, sp. zn. 25 Cdo 3300/2010

Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 28. 6. 2007, sp. zn. 7 Tdo 676/2007

Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 26. 8. 2015, sp. zn. 7 Tdo 942/2015

Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 29. 11. 2017, sp. zn. 20 Cdo 3599/2017
Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 29. 3. 2017, sp. zn. 23 Cdo 4142/2016, publikované v souboru
civilních rozhodnutí a stanovisek NS pod č. C 16493
Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 7. 7. 2011, sp. zn. 4 Tdo 460/2011
Usnesení Vrchního soudu v Praze ze dne 13. 12. 1995 sp. zn. 5 To 96/1993
Usnesení Vrchního soudu v Praze ze dne 4.03.1994, sp. zn. 3 To 105/93
Stanovisko Nejvyššího soudu ze dne 14. 4. 2010, sp. zn. Cpjn 13/2007
Zhodnocení praxe soudů při uplatňování ustanovení trestního řádu o právech a postavení
poškozeného v trestním řízení a o náhradě škody způsobené trestným činem (adhezní řízení) ze
dne 22. 2. 1967, sp. zn. Pls 3/67
Zpráva Nejvyššího soudu ČSR ze dne 24.10.1979, sp. zn. Cpj 35/78
Zpráva Nejvyššího soudu ČSSR ze dne 24. 11. 1982, sp. zn. Plsf 4/82

Usnesení nižších soudů

Usnesení Krajského soudu v Českých Budějovicích ze dne 25. 6. 2003, sp. zn. 3 To 489/2003
Usnesení Krajského soudu v Českých Budějovicích ze dne 23. 1. 1997, sp. zn. 4 To 22/97,
publikované ve sbírce soudních rozhodnutí a stanovisek pod č. 4/1998
Usnesení Krajského soudu v Českých Budějovicích ze dne 23. 5. 1994, sp. zn. 3 To 380/94,
publikované ve Sbírce soudních rozhodnutí a stanovisek pod č. R 20/1995
Usnesení Krajského soudu v Českých Budějovicích ze dne 9. 5. 2001, sp. zn. 3 To 207/2001,
publikované ve sbírce soudních rozhodnutí a stanovisek pod č. 5/2002
Usnesení Krajského soudu v Hradci Králové ze dne 19. 8. 2003, sp. zn. 10 To 336/2003,
publikované ve sbírce soudních rozhodnutí a stanovisek pod č. R 3/2005
Usnesení Krajského soudu v Plzni ze dne 31. 7. 1997, sp. zn. 9 To 429/97, publikované ve sbírce
soudních rozhodnutí a stanovisek pod č. 9/1998
Usnesení Krajského soudu v Plzni ze dne 6. 10. 1999, č. j. 8 To 335/99, publikované ve sbírce
soudních rozhodnutí a stanovisek pod č. R 6/2001 tr
Stanovisko Nejvyššího soudu ze dne 14. 4. 2010, sp. zn. Cpjn 13/2007
Zpráva Nejvyššího soudu ČSR ze dne 24.10.1979, sp. zn. Cpj 35/78
Zpráva Nejvyššího soudu ČSSR ze dne 24. 11. 1982, sp. zn. Plsf 4/82